

Αἰπύτος

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

«... Οἳ δ' ἔχον Ἀρκαδίην ὑπὸ Κυλλήνης ὄρος αἰπύ,
Αἰπύτιον παρὰ τύμβον, ἔν' ἄνδρες ἀγχιμαχῆται, οἳ Φε-
νεόν τ' ἐνέμοντο... Στύμφηλόν τ' εἶχον...».

(Ίλιάδα Β. 605-608)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟ ΦΕΝΕΟ

ΕΤΟΣ ΣΤ' ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ 16-17

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ 1998

ΑΪΠΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

Το περιοδικό ονομάστηκε "Αΐπυτος" από την αναφορά στην Ιλιάδα "Αιπύτιον παρά τύμβον" που έγινε θρύλος και μένει ζώντανός ως τις μέρες μας.

Αιώνες τώρα ψάχνουν να βρουν τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας που είναι θαμμένος κι αφού μέχρι τώρα δε βρέθηκε, τον κάναμε περιοδικό και ψάχνουμε για τον άλλο θησαυρό, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής του τόπου μας

☼ **Εξώφυλλο:** Φενεός. Το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου και στο βάθος η λίμνη. Γκραβούρα του Άγγλου χαράκτη William Linton. (1857. Ξυλογραφία).

☼ **Οπισθόφυλλο. Επάνω:** Φενεός. Το βουνό Δουρδουβιάνα. Γκραβούρα του Γερμανού αρχαιολόγου, ζωγράφου και περιηγητή Ot. M. Baron V. Stackelberg. (1810. Λιθογραφία).

Κάτω: Φενεός. Δουρδουβιάνα. Γκραβούρα του Άγγλου περιηγητή Christ. Wordsworth. (1833. Ξυλογραφία).

(Και οι τρεις αυτές γκραβούρες είναι από τις αυθεντικές της συλλογής του **Μπάμπη Λέγγα**).

☼ Η μακέτα του λογότυπου είναι της **Βασιλικής Φιλίππου**.

☼ **Κοιλιάδα του Φενεού** - Λιθογραφία του W. Gell.

(Από το βιβλίο "Η Κορινθία στην Οθωνική περίοδο" του Ματθαίου Ανδρεάδη)

Έτος ίδρυσης 1993.

Τριμηνιαία Έκδοση

μη κερδοσκοπική

Διπλό Τεύχος 16-17

Γενάρης – Ιούνιος 1998

■ Έκδοση – Διεύθυνση

Σύνταξη:

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

Κατσιμπίρη 49

15561 – Χολαργός

Τηλ.: 6512333

FAX 3303282

■ Στην ίδια διεύθυνση:

Αλληλογραφία

Συνεργασίες – επιταγές

■ **Ετήσια συνδρομή**

Εσωτερικού: 3.000

Εξωτερικού: 7.000

■ **Κεντρική διάθεση:**

Σπύρος Μαρίνης

Σόλωνος 116 Τ.Κ. 106 81

Αθήνα, τηλ. 38.08.348

fax. 38.19.724

■ Στους μαθητές των

Γυμνασίων και Λυκείων

Στυμφαλίας – Φενεού

αποστέλλεται Δωρεάν

■ **Φωτοσύνθεση – Μοντάζ**

Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία:

Ηλεκτρονικές Τέχνες

Αραχώβης 61

Τηλ.: 3300914 - 3813801

■ **Διεθνής Κωδικός αριθμός**

περιοδικού:

(ISSN) 1106-0387

ΔΡΧ. 1.500

ΦΑΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΤΣΕΛΙΓΚΑΣ ΤΗΣ ΖΗΡΕΙΑΣ (Χαρακτικό)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Φάνης Σακελλαρίου:	Τσέλιγκας της Ζήρειας (χαρακτικό)	1
	Φενεός. (Απόσπασμα από κείμενο του Σπυρίδωνος Παγανέλη) . . .	3
Σπύρος Μιχόπουλος:	Φωτογραφικές μαρτυρίες και περιγραφικές αφηγήσεις για τη Στυμφαλία και το Φενεό	5
Ηλίας Προβόπουλος:	Οι μύθοι δεν κατοικούν πια εδώ	12
Κώστας Πανόπουλος:	Μυστικές ιεροτελεστίες στην Αρχαία Φενεό	17
Σπύρος Σπυρόπουλος:	Το Ασκληπιείο Φενεού	20
Μιχαήλ Κορδώσης:	Η Επισκοπή Ταρσού	24
Κώστας Λύρας:	Η διαθήκη του Αρχιεπισκόπου Αργολίδος - Δανιήλ Πετρούλια . .	27
	Η επιδρομή του Ιμβραήμ στο Φενεό (Από τα απομνημονεύματα του Φωτάκου) .	30
Ματθαίος Ανδρεάδης:	Συνοπτικά τινά του Δήμου Φενεού στην περίοδο 1862-1900	33
Βαγγέλης Γιουρούκος:	Φενεατικές σάτιρες	35
Σπύρος Μιχόπουλος:	Ο ζωγράφος Νίκος Μπαρπόπουλος	39
Τάκης Μπουγιούκος - Φενεάτης:	Γη Φενεάτις (ποίημα)	45
Δημήτριος Λύρας:	Η θεμελίωση της Γκούρας μέσα από την ιστορία και την παράδοση .	46
Αριστείδης Δουλαφέρας:	Η παραδοσιακή λειτουργία της Βρύσης στη Γκούρα Φενεού - Κορινθίας	50
Σπύρος Τζανέλλος:	Γκούρα (Ποίημα)	57
Άγγελος Μπουβής:	Το Γυμνάσιο Γκούρας	58
Βασίλης Σαρλής:	Οι Φενεατικοί Αγώνες	62
Γιάννης Βλαχογιάννης:	Πατρώα γη Φενεάτις (ποίημα)	64
Γιάννης Ποττάκης:	Σε αναζήτηση διεξόδου από το εριστικό παράδοξο και την απορία .	65
Σπύρος Μιχόπουλος:	Η "Χάρτα της Ελλάδος" του Ρήγα	70
Φάνης Κωστόπουλος:	Σολωμού διπλή απάντηση	75
Γιώργος Σταματόπουλος:	Δύο όμοιες και ανόμοιες ιστορίες αυθαίρετες	78
Πέτρος Μανταίος:	"Εταιρικά" και "Καιρόν γνώθι"	80
	Από τις παλιές Εφημερίδες	81
Στυμφαλιακά, Φενεάτικα και άλλα (Σκέψεις και Σχόλια)		82
	<i>(Παραλειπόμενα. Τιμές στον καθηγητή Σπ. Μουλόπουλο. Υπαί- θριο μουσείο Υδροκίνησης. Παράθυρο στο μέλλον.ΕΡΜΑΝΟΣ ΦΕΝΟΙ. Ένα γραμματόσημο. Το μουσείο Φενεού. Η Γκούρα στους παραδοσιακούς οικισμούς. Τα κόκκαλα. Ο Τσοπανάκος. Ανασκαφικές μελέτες στη Στυμφαλία. Ο Λύσιππος στην Πατρίδα του. Διαμασκηνού μνήμη. Ι.Κ.Μ. - 10 χρόνια. Για το έτος Ρήγα)</i>	
	"Requiem aeternam" για δυο φίλους που έφυγαν	89
Αριστείδης Δουλαφέρας:	Φενεατική βιβλιογραφία	91
	Είπαν - έγραψαν για τον "Αΐπυτο"	94
	"Αΐπυτος" - Έτος έκτο	96

Edward Lear: Άποψη της λίμνης του Φενεού, 1849. Μολύβι, πένα και υδρόχρωμα, σε χαρτί.

Φενεός

Ο Έντουαρντ Λήρ (1812-1888) ένας από τους διασημότερους τοπιογράφους τον 19ου αι. περιηγήθηκε την Ελλάδα και ζωγράφισε τοπία της. Τα έργα του είναι ανεκτίμητη πηγή πληροφοριών για το φυσικό περιβάλλον εκείνης της εποχής. Ένα από αυτά είναι η “Άποψη της λίμνης του Φενεού” που βλέπετε εδώ, έργο του 1849 που υπάρχει στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη και εκτίθεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, όπου αυτό τον καιρό παρουσιάζεται η έκθεση ελληνικών τοπογραφιών που θα διαρκέσει έως τις 31 Αυγούστου.

Κάποια χρόνια αργότερα και πριν αλλάξει ο αιώνας, ένας άλλος περιηγητής, Έλληνας λόγιος αυτός, ο Σπυρίδων Παγανέλης, πέρασε από το Φενεό και τον “ζωγράφισε” με το γλαφυρότατο λόγο του στο βιβλίο του “Πέραν του Ισθμού” που εκδόθηκε το 1891. Με τη ζωγραφιά του Λήρ και με ένα απόσπασμα από όσα τερπνά γράφει για το Φενεό ο Παγανέλης σε άψογη και σχεδόν αρχαιοπρεπή καθαρεύουσα και βέβαια με τον Τσέλιγκα της Ζήρειας του Φάνη Σακελλαρίου που μας υποδέχεται ως οικοδεσπότης στην πρώτη σελίδα, αρχίζουμε αυτό το αφιέρωμα στο Φενεό.

Σ.Κ.Μ.

“...Τας χλοεράς πλευράς του Γεροντείου όρους ανηρχόμενη, ότε αφήσας το Καλιάνι ώδευον προς την γην των Φενεατών. Είχον προ εμού το χωρίον Καστανιά, εν μέσω αποτόμου αλλ’ ευαρέστου τοποθεσίας. Παρά τους πρόποδας του όρους, ένθα εύρηται το διχοτομούμενον χωρίον Καστανιά ρέουσιν άφθονα ύδατα (...) Την κοπιώδη ανάβασιν του Γεροντείου αμείβει η από της

κορυφής του αιφνιδία αποκάλυψις της Φενεατικής λίμνης και του λαμπρού φυσικού πανοράματος, όπερ, δια το κάλλος και την απότομον εμφάνισιν, με κατέπληξε και με συνήρτασεν. Ανέμενον βεβαίως να ιδώ την λίμνην, αλλ' ουχί καθ' όν τρόπον απεκαλύφθη προ εμού. Ενόμιζον ότι θα εθεώρουν αυτήν βαθμηδόν εκτυλισσομένην, αλλ' αυτή ενεφανίσθη πλήρης, αστραπηβόλος, με χλοερά όρη και ευανθείς πεδιάδας. Ενθυμούμαι ότι ο ήλιος επλησίαζε προς την δύσιν του. Ήρεμα ηπλούντο προς το βάθος τα διαυγή ύδατα της λίμνης, το κέντρον της οποίας ηγτινοβόλει εκ του φωτός, ενώ οι ανατολικομεσημβρινοί μυχοί εφαίνοντο πως σκιεροί, των ηλιακών ακτίνων κωλυομένων εκ των πέριξ ορέων να φωτίσωσι τας αποτάτας εσχατίας. Αι κορυφαί των βουνών κατοπτρίζοντο εντός των υδάτων. Γαλήνη και σιωπή εκράτει πέριξ. Αίφνης τα δασόβια πτηνά, άρχονται ψάλλοντα. Χαλαρά αύρα σείει τας ελάτους των ορέων. Τα αρώματα της ερείκης και των πεύκων προσβάλλουσιν ισχυρότερον τας αισθήσεις, τα δε ύδατα της λίμνης, ψιθυρίζουσι ασθενώς παρά τας όχθας (...) Διήλθον δια του χωρίου Μεσαίων. Παρ' αυτό είδον εγειρόμενον κατηρειπωμένον κτίριόν τι. Ηρωτήσας έμαθον ότι το ερείπιον εκείνο ήν οίκος του ποτέ δυνάστου της Κορίνθου Κιαμήλ βέη. Βαδίζων πάντοτε, και πάντοτε αναλογιζόμενος τους ωραίους χρόνους της αρχαίας Ελλάδος και το συντριβέν κράτος των θεών της, έφθασα περί βαθυτάτην νύκτα, εις την τερπνήν κόμην Γκούρα, την πρωτεύουσαν του δήμου Φενεού, ένθα διενυκτέρευσα. Την επαύριον περί τας δυσμάς του ηλίου αφήκα την περίρρυτον και δασύσκιον κόμην Γκούραν, χωρών προς την μονήν Φενεού (...) Η από της κόμης Συβίστης προς την μονήν οδός είναι γραμμικωτάτη. Βάινει τας εν μέσω πλατάνων και θεωρεί πέριξ αυτού βουνά και λόφους καλυπτομένους, υπό συνηρεφών δασών (...) Εις την μονήν τιμωμένην επ' ονόματι του Αγίου Γεωργίου, έφθασα περί την αρχομένην νύκτα (...) Ευχάριστος ο πατήρ Ιωσήφ, μεθ' ου διήλθον ώρας διαλεγόμενος εις τον εξώστην της μονής (...)

Εν τη Ακροπόλει του Φενεού υπήρχε ναός της Τριτωνίας Αθηνάς και χαλκούς Ποσειδών όν ο πολύπλαγκτος Οδυσσεύς, ο της Ιθάκης άναξ, ανέθηκε τη θεώ άμα ευρών τους ίππους, ούς ματαίως είχε ζητήσει ανά την Ελλάδα. Υπήρχεν έτι και ιερών της Αρτέμιδος, ήν και Ευρίππαν' εκάλεσεν ευγνωμονών διότι εύρε τους ίππους του.

Γραμμικωτάτα είναι αι περί την μονήν τοποθεσία. Εις τα βάθη των εγγύς δασών και επί των κορυφών των καταρύτων λοφρσειρών πλανώμενος ηρώτων εμαυτόν κατά τι άραγε υστερεί τοπογραφικώς η Ελλάς των άλλων πεφημισμένων επί φυσική καλλονή χωρών; Της ατμοσφαιρας η διαύγεια είναι μείζων παρ'ήμιν ή αλλαχού. Τα δάση όσα δεν έκαυσεν η κακούργος χειρ του εμπρηστού, είναι πλούσια· ρήσκαες αυλακούσι τας χλοεράς κλιτύας και πηγά εξασίων υδάτων αναβλύζουσι πανταχόθεν. Ενζωαίς άνεμοι πνεύουσι δια της ελάτης, της πιτύος και των ορέων· ο οφθαλμός πλανάται εις γοητευτάς εκτάσεις, η ασφάλεια είναι πλήρης και φιλόξενος ο αφιλοκερδέστατος λαός. Το θέληγτρον των αρχαίων παραδόσεων λαμπρύνει επί μάλλον τας ωραίας της Ελλάδος τοποθεσίας, η δε σύγχρονος ιστορία της Αναγεννήσεως προσθέτει νέαν αίγλην εις την ένδοξον των παρελθουσών εποχών. Αναντιρρήτως ο δήμος του Φενεού είναι εις των γραμμικωτάτων δήμων της χώρας. Εάν εκαλείτο Ελβετία, θα εκάνει τον θαυμοποιόν ημών, καλείται όμως Φενεός και παρέρχεται απαρατήρητος! Και εν τούτοις αμφιβάλλω εάν αι ελβετικά λίμναι υπερτερώσι της φενεατικής, θεωρουμένης εν ώρα αρχομένης νυκτός, υπό το σεληναίον φως, υπό τους ήχους των κωδωνίσκων των πέριξ ποιμνίων και τους ηδυτάτους στεναγμούς του ποιμενικού αυλού.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

ΞΕΝΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

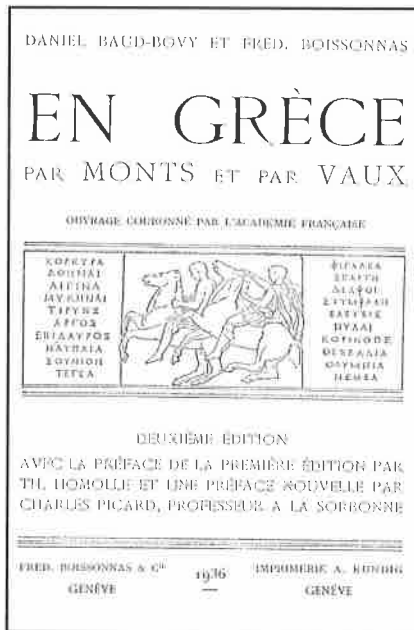
**Φωτογραφικές μαρτυρίες
του Frédéric Boissonnas
και
περιγραφικές αφηγήσεις
του Daniel Baud - Bovy
για τη Στυμφαλία και το Φενεό**

Στις αρχές του αιώνα μας και μέχρι το 1925 επισκέφθηκε επανειλημμένως την Ελλάδα ένας Γαλλοελβετός φιλέλληνας, ο καλλιτέχνης φωτογράφος και περιηγητής Φρειδερίκος - Φραγκίσκος Μπουασσονά.

Με συνοδοιπόρο το φίλο και συμπατριώτη του Ντανιέλ Μπω - Μποβύ ήλθε για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1903. Όμως, όπως γράφει ο ίδιος, από το πρώτο του ταξίδι η ζωή του προσανατολίστηκε και φωτίστηκε από τη μαγεία της Ελλάδας ώστε, έκτοτε και μέχρι το 1925, συνοδευόμενος άλλοτε από το φίλο του και άλλοτε από τους ομότεχνους γιούς του, πραγματοποίησε μέσα σε πρωτόγονες συνθήκες δεκατρία ταξίδια για να φωτογραφίσει “τον ορατό κόσμο” της Ελλάδας.

Κατά τις μακροχρόνιες περιηγήσεις του στη στεριανή και την νησιώτικη Ελλάδα απαθανάτισε με το φακό του απόψεις πόλεων και χωριών, αρχαιότητες, μοναστήρια, τοπία φυσικού κάλλους και σκηνές από την καθημερινή και κυρίως από την αγροτική και ποιμενική ζωή των Ελλήνων.

Επιστρέφοντας στην πατρίδα του έφερε στο φως της δημοσιότητας τις εξαιρετες φωτογραφικές δημιουργίες του με την έκδοση πολυτελών ταξιδιωτικών τόμων, καλλιτεχνικών εικονογραφημένων λευκωμάτων και τουριστικών οδηγών, όπου το εικονιστικό έργο του συνοδευόμενο με ταξιδιωτικές περιγραφές και αφηγήσεις του Μπω - Μποβύ, αποτελεί “μέσα στην κλασικότητά του μια κραυγή μαρτυρίας για τις αρχαιότητες και τα μνημεία που χάθηκαν ή αλλοιώθηκαν, για τα τοπία που καταστράφηκαν, για την παραδοσιακή ζωή της Ελληνικής υπαίθρου που δεν υπάρχει πια”.

Σε κάποια από τις πρώτες προφανώς περιοδείες του ήλθε μέσω Νεμέας στη Στυμφαλία και το Φενεό με τελικό προορισμό την Ολυμπία και τούτο τεμαίρεται από ένα λεύκωμα του που εκδόθηκε με τον τίτλο “EN GRECE PAR MONTS ET PAR VAUX” (*Στην Ελλάδα μέσα από τα βουνά και τα λαγκάδια*). Το έργο αυτό βραβευμένο ήδη από τη Γαλλική Ακαδημία επανεκδόθηκε το 1936 στη Γενεύη, εμπλουτισμένο και με νέο πρόλογο του καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Σορβόνης Charles Picard. Της δεύτερης αυτής έκδοσης ένα αντίτυπο, του οποίου φωτογραφία του εξωφύλλου βλέπετε στο πλάϊ, βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου από όπου και αντλήσαμε το υλικό γι’ αυτή την παρουσίαση.

Σ’ αυτό λοιπόν το λεύκωμα υπάρχουν αφηγήσεις με πολλές λεπτομέρειες για τη Στυμφαλία και το Φενεό, τις περιοχές αυτές των δύο γειτονικών όπως λέει λιμνών και συνοδεύονται με αρκετές φωτογραφίες.

Δύο από αυτές είναι της λίμνης Στυμφαλίας και μία της λίμνης Φενεού σε εποχή που είχε κατακλύσει την πεδιάδα. Στο ίδιο λεύκωμα το οποίο περιλαμβάνει απάνθισμα φωτογραφιών από όλη σχεδόν την Ελλάδα, υπάρχουν και μερικά στιγμιότυπα από τη ζωή των κατοίκων της Νεμέας και του Ζεμενού Κορινθίας όπου ο φωτογράφος περιηγητής, όπως λέει ο ίδιος, έμεινε για μικρό διάστημα. Να σημειώσουμε εδώ ότι οι φωτογραφικές αυτές περιηγήσεις και οι περιγραφές του παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ελπίζουμε σε μια παρουσίαση σε προσεχές τεύχος.

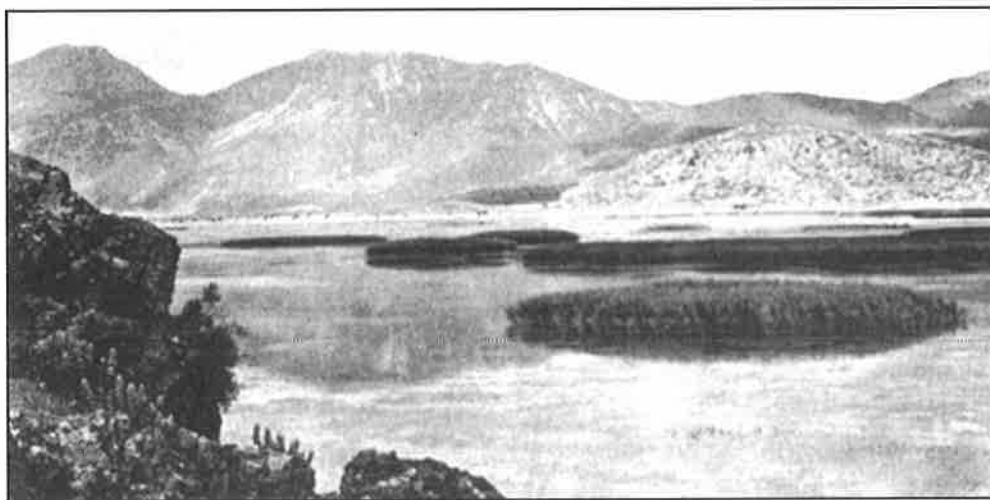
Όπως αναφέρεται στο γαλλικό κείμενο, γιατί παρόμοια έκδοση υπάρχει και στα αγγλικά, το “καραβάνι” του Μπουασσονά που φαίνεται στη φωτογραφία με τη λεζάντα “La caravane - de Mycenae a Nemea” (Το Καραβάνι - Από τις Μυκίνες για τη Νεμέα) αποτελείται από δέκα γερά ζώα - άλογα και μουλάρια - και δεκαπέντε συντρόφους του μεταξύ των οποίων ο φίλος του Μπω - Μποβύ, ένας Ελβετός γιατρός, μερικοί Έλληνες αγωγάτες και ο Έλληνας οδηγός του ο Φίλιππος.

Ξεκίνησαν από τις Μυκίνες και ακολουθώντας τη διαδρομή Ηράκλειο Νεμέας, Μπότοικα, Γαλατά, Μυρμηγκόλογο, Διάσελο Σιούρη, Στυμφαλία από την πλευρά του Απέλαυρου (Γιδομάντρας) και Διάσελο Καστανιάς, έφθασαν στο Φενεό και ακολούθως στο Χελμό όπου τα “ύδατα της Στυγός” και από εκεί προχώρησαν προς την Ολυμπία.

Τις φωτογραφίες που πήρε ο Μπουασσονά κατά τη μεγάλη αυτή διαδρομή και τις οποίες παρουσιάζει στο σπουδαίο του λεύκωμα τις συνοδεύει η ευφρόσυνη και γλαφυρή περιγραφή των εντυπώσεων του Μπω-Μποβύ, από την οποία και παραθέτουμε χαρακτηριστικά αποσπάσματα*.

«...Αφήσαμε τις Μυκίνες και την ίδια μέρα στήσαμε της σκηνές μας στο Μπότοικα ένα

* Η απόδοση του γαλλικού κειμένου στα Ελληνικά έγινε σε ελεύθερη μετάφραση από την κ. Σοφία Μιχοπούλου.

χωριό στους πρόποδες του βουνού που μας χώριζε από τη λίμνη της Στυμφαλίας και εκεί περάσαμε τη βραδυά μας...»

Η βραδυά τους στο Μπότσικα, το χωριό που σήμερα λέγεται Αηδόνια και έγινε πανελλήνια γνωστό από το μυκηναϊκό θησαυρό που ανακαλύφθηκε εκεί τα τελευταία χρόνια, ήταν επεισοδιακή. Ο ίδιος ο Μπουασσονά στις σελίδες 40-43 του λευκώματος περιγράφει ένα σπαρταριατό περιστατικό που συνέβη κατά την εκεί διανυκτέρευσή του και το οποίο ελπίζω να δημοσιεύσουμε στο επόμενο τεύχος. Την άλλη μέρα έφυγαν πρωϊ πρωϊ για τη Στυμφαλία. Ας αφήσουμε όμως τον ίδιο να συνεχίσει την περιγραφή του.

Στη Στυμφαλία

«...Στις πέντε η ώρα το πρωϊ η ροδοδάχτυλη αυγούλα μας έστειλε το πρώτο φωτεινό βέλος της μέσα από τη χαραμάδα της σκηνής μας. Ξεκινήσαμε νωρίς και αφού περάσαμε από ένα άγονο οροπέδιο (προφανώς εννοεί το Μυρμιγκόλογγο) φθάσαμε στο διάσελο από όπου φάνηκε η λίμνη. Απλώνεται σε μια κλειστή πεδιάδα που από το ένα μέρος την περικλείουν οι υπόρριες της Κυλλήνης (Ζήρειας) και από το άλλο το βουνό Απέλανρο (Γιδομάντρα). Μοιάζει περισσότερο με έλος παρά με λίμνη.

Ένας βοσκός μας έδειξε μια δροσερή πηγή στην άκρη του βουνού στη ρίζα ενός βράχου που τον σκιάζουν φτελιές. Εκεί καθίσαμε να ξεκουραστούμε και να φάμε. Ξεφορτώσαμε τα άλογα, βάλαμε το ρετσίνατο κρασί μας να κρυώσει στη βρύση και απλώσαμε στο έδαφος τα όμορφα πλουμιστά στρωσίδια μας. Ο Φίλιππος έβγαλε από το καλάθι του ένα μπουτί αρνιού που το είχε φυλάξει από το γλέντι της προηγούμενης βραδιάς στο Μπότσικα.

Η λίμνη μ' ένα βαθύ γκριζό, σχεδόν μολυβίχρωμα, απλωνόταν μπροστά μας γαλήνια. Νησάκια από καλάμια με πρασινωπό χρώμα φάνταζαν σαν μαξιλαράκια που αρμένιζαν και χόρευαν επάνω στο νερό. Από ένα σύννεφο που κρεμόταν από την κορυφή της Κυλλήνης γλυστρούσε στις πλαγιές του βουνού και έπεφτε στη λίμνη μια αργοκίνητη και κουρασμένη σκιά. Πάνω από αυτή τη φύση πλανιόταν κάτι το πνιγρό, το σκυθρωπό και το πυρετώδες, που ήταν σε μας ολότελα ανεξήγητο. Και καθώς οι μυριάδες αγριόπαπιες έσπευδαν με πάταγο να κρυφούν στα καλάμια, εμείς βλέπαμε με τη φαντασία μας τις ανθρωποβόρες Στυμφαλίδες όρνιθες με τα σιδερένια φτερά που τις εξόντωσε ο Ηρακλής, ή που όπως λέει ο Πείσανδρος, τις έδιωξε μακριά με τον τρομερό ήχο των κροτάλων του. (...)

Στο Φενεό

«... Επτά ψηλά βουνά περικυκλώνουν τη λίμνη του Φενεού που βρίσκεται στο κάτω μέρος του αναποδογυρισμένου κόλπου που σχηματίζεται από την ένωσή τους ολόγυρα. Στο Φενεό παρουσιάζονται τα ίδια φαινόμενα όπως και στη Στυμφαλία: πηγές που τα νερά τους δύσκολα βρίσκουν διέξοδο, μια πεδιάδα σκεπασμένη από μια λίμνη, μια καταβόθρα που δίνει στα νερά υπόγεια διάβαση.

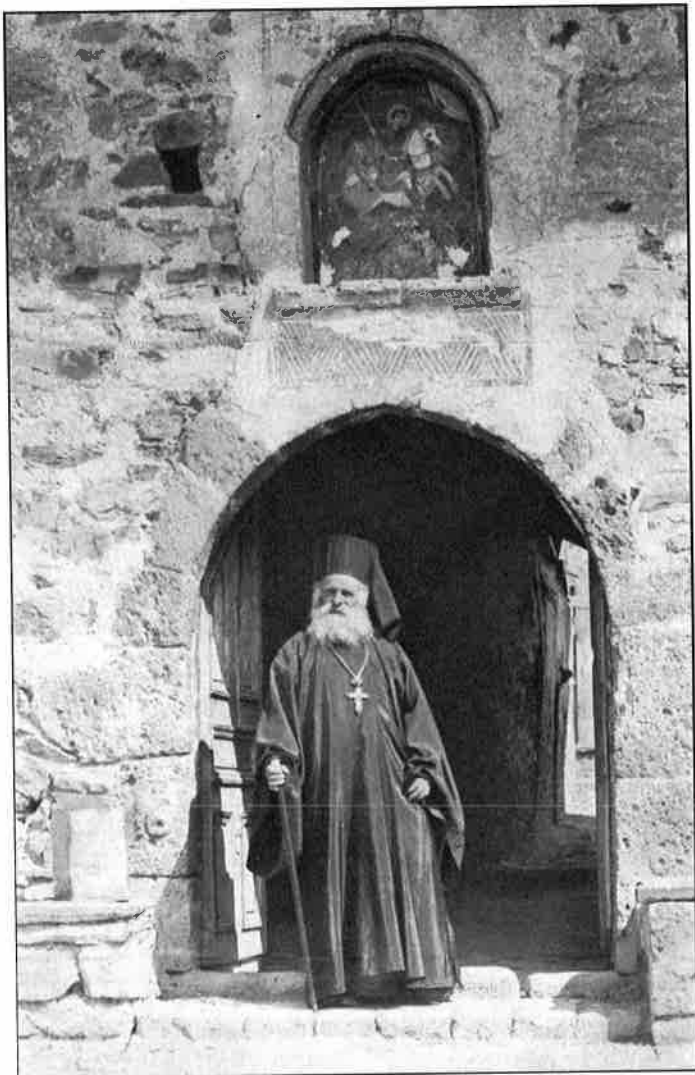
Στο Φενεό όπως και στη Στυμφαλία ο Ηρακλής διέθεσε όλη του την τόλμη και τη δύναμή του για το καλό των ανθρώπων που ζούσαν εκεί. Κινηγημένος από τον Ευρυσθέα της Τύ-

ρινθας γνώρισε τη φιλοξενία των Φενεατών και κατόρθωσε το ακατόρθωτο. Έφτιαξε εκεί ένα βάραθρο (μια καταβόθρα) και ένα ανιάκι πενήντα στάδια μακρύτερα να φεύγουν τα νερά και να μη πλημμυρίζει η πεδιάδα. Αλλά τι διαφορά θέας ανάμεσα σ' αυτές τις δυο λίμνες τις τόσο όμοιες και τις τόσο κοντά η μία στην άλλη!

Αφού ξεκουραστήκαμε πέφνοντας λίγο μεσημεριανό ύπνο στον ισκίο μιας φτελιάς δίπλα σε μια πηγή που κελάρυζε, αρχίσαμε πάλι τον παδαρόδρομο. Είχαμε διασχίσει χωράφια με σίκαλες και αραποσίτια και αμπέλια πλάι σ' ένα ποτάμι με ιτιές στις όχθες, όπου ο Corol (γάλλος ζωγράφος) έλουζε τις νύμφες όταν ξαφνικά ξέσπασε στη Σκίτιζα θύελλα. Κι ενώ ακόμα βάσταγε η βροχή εμείς σκαρφαλώσαμε πάνω σ' ένα λόφο όπου τα πεύκα μάχονταν με την καταγίδα, και ανάμεσα στη μεγάλη ανεμοθύελλα είδαμε τον ιππόδρομο του Φενεού.

Η νεροποντή κόπασε και τώρα η απαλή βροχή άπλωνε το υφάδι της στις απέναντι βουνοκορφές και εναρμόνιζε τους τόνους και τα χρώματα και αυτό το μεγαλόπρεπο τοπίο φάνταζε σαν μια πανώρια ζωγραφιά όπου η λίμνη χαμηλά στο βάθος λαμποκοπούσε και αντανακλούσε μια μαργαριταρένια λάμψη.

Αφού διασχίσαμε εξαντλημένοι τη γεμάτη προσχώσεις πεδιάδα φθάσαμε σ' ένα μικρό βλάχικο χωριό στους πρόποδες ενός λόφου όπου στο καφενείο του (παντοπωλείο) φάγαμε και ανακτήσαμε τις δυνάμεις μας. Ύστερα καθώς φεύγαμε, τα θεόρατα βουνά μας σκέπασαν με τη σκιά τους. Μια τελευταία χρυσή ηλιαχτίδα διέσχισε σαν βέλος την υγρή ατμόσφαιρα και έφτασε στη λίμνη όπου βούτηξε στο νερό και η ωραία της ανταύγεια χάθηκε ιριδίζοντας τρεμάμενη επάνω σ' ένα γήλοφο ανάμεσα στα στάχνα του σιταριού. Σ' εκείνο ακριβώς

το σημείο λέγεται ότι βρισκόταν η Ακρόπολη της αρχαίας Φενεού.

Ο Φίλιππος μας οδήγησε προς το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου που βρίσκεται ψηλότερα μέσα στο δάσος που σκεπάζει τη Δουροδουβάνη. Περπατούσαμε μέσα από πλατάνια, καστανιές και βελανιδιές που αρωματίζαν με τα άνθη τους το σούρουπο όταν ξαφνικά πρόβαλε σαν κρεμασμένη από τις κορφές των δένδρων η σιλουέτα του μοναστηριού, που άνοιγε στον έναστρο ουρανό τα παράθυρά του σαν μάτια πουλιών της νύχτας.

Κατά τα ξημερώματα το τραγούδι των πουλιών, των τζίτζικιών και οι καμπάνες του μοναστηριού μας έφεραν στο μπαλκόνι του κελιού (ξενώνα) που μας είχε παραχωρήσει αποβραδής ο Ηγούμενος για να κοιμηθούμε. Η Κυλλήνη αντίκρου πρόβαλε με τον όγκο της και έκοβε με το ξεκάθαρο περιγράμματά της μορφής της την καθαρότητα του ουρανού. Η ανατολή του ήλιου χαϊδευε μια ρόδινη απαλή ομίχλη που πλανιόταν στο δάσος όπου σε λίγο θα πηγαίναμε να βυθιστούμε».

Από τις φωτογραφίες που πήρε ο Μπουασσονά στην περιοχή του Φενεού, εκτός εκείνης της λίμνης, υπάρχουν και τρεις από το μοναστήρι του Αη Γιώργη, που από τους ειδικούς θεωρούνται υψηλής αισθητικής απόδοσης, τις οποίες και παραθέτουμε εδώ.

Στην πρώτη φωτογραφία (στη σελ. 9) είναι ίσως ο ηγούμενος που στέκεται στην εξωτερική πόρτα του μοναστηριού. Η φωτογραφία αυτή δεν είναι από το λεύκωμα που αναφέραμε. Τη βρήκαμε σε ένα αγγλικής έκδοσης αλλά άγνωστης ταυτότητας “άλμπουμ” διαφόρων φωτογραφιών όπου περιλαμβάνονται και δώδεκα ολοσέλιδες του Μπουασσονά με τον επί μέρους τίτλο: “Greeks of To - Day 'Mid Vistas of Long Ago”. (Έλληνες του σήμερα σε παμπάλαιο σκηνικό), τίτλος που προδίδει ειρωνική διάθεση. Κάτω από τη φωτογραφία αυτή υπάρχει γραμμένη στα αγγλικά η λεζάντα: «Monasteries serve as inns to travellers in Greece, and this monk of S. George's stands like mine host of the S. George and the Dragon».

Πρόκειται και εδώ για ειρωνικό σχόλιο που λέει ότι: «Τα μοναστήρια χρησιμεύουν ως πανδοχεία των περιηγητών στην Ελλάδα και αυτός ο καλόγερος του Αγίου Γεωργίου στέκει σαν πανδοχέας του Αγίου Γεωργίου και του Δράκοντα».

Νομίζω ότι το αρνητικό αυτό σχόλιο είναι του εκδότη του αγγλικού άλμπουμ και όχι του Μπουασσονά ή του Μπό - Μποβύ που είναι δεδομένο ότι αγαπούσαν την Ελλάδα.

Στη δεύτερη φωτογραφία (σελ. 10) ένας υπέργηρος μοναχός, που στηρίζεται στη μαγκούρα του, προβάλλει με πολύ κόπο στην πόρτα της εκκλησίας (καθολικού). Πάνω από την πόρτα μέσα σε ειδική κόγχη του τοίχου διακρίνεται η εικόνα του Αγίου Γεωργίου.

Η φωτογραφία με τα καλογεροπαιδιά στο μπαλκόνι του μοναστηρι-

ού που βλέπουμε εδώ υπάρχει και στο λεύκωμα και στο άλμπουμ. Στη φωτογραφία του άλμπουμ έχει κάτω την επεξηγηματική λεζάντα στα αγγλικά: «The monastery of S. George stands high on the forested Dourdounana, and from its balconies the inmates look down upon the Lake of Pheneus.» που λέει σε μετάφραση ότι: «Το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στέκεται πάνω στη δασωμένη Δουρδουβάνη και από τα μπαλκόνια του οι τρόφιμοι αγναντεύουν κάτω τη λίμνη του Φενεού». Όπως λένε τα κείμενα, στο μοναστήρι διαβιούσαν στις αρχές του αιώνα μας 25 μοναχοί μεταξύ των οποίων και μερικοί δόκιμοι που παράλληλα φοιτούσαν στο Σχολαρχείο της Γκούρας.

Όπως αναφέρεται στο γαλλικό κείμενο του λευκώματος ο Μπουασσονά με το “καρβά- νι” του, από το Φενεό τράβηξε για τα “ύδατα της Στυγός” στο πίσω μέρος του Χελμού στην περιοχή της Νωνάκριδος και από εκεί κατευθύνθηκε προς την Ολυμπία.

Ηλίας Προβόπουλος

Δημοσιογράφος

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Φενεός (Φωτογραφία Τάκη Κακαράκη)

Οι μύθοι δεν κατοικούν πια εδώ

Φίλος μου, από την Ενруτανία, ο **Ηλίας Προβόπουλος**, δημοσιογράφος στην Ελευθεροτυπία, έκαμε ένα ανοιξιάτικο οδοιπορικό στη Στυμφαλία και το Φενεό.

– Να φτάσεις μέχρι το μοναστήρι του Αη - Γιώργη στο Φενεό και στο φράγμα του “Δόξα” του είπα. Κι αν λοξοδρομήσεις λιγάκι πετάγεσαι και μέχρι το χωριό μου, το Μπάσι. Παράγει κι εκείνο “πέτρες στέρωση και εγκαρτέρηση” όπως έλεγε ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου για τα δικά σου χωριά. Κι αν θέλεις στάσου για λίγο και στο άλλο μου χωριό, τα Κιόνια, όπου οι πηγές και τα αρχαία ερείπια. Και ο Ηλίας μου έκαμε τη χάρη και πήγε...

Σ.Κ.Μ.

Ιδρωμένο και θολό το ανοιξιάτικο μεσημέρι θριαμβεύει πάνω από τη γη της ορεινής Κορινθίας. Ο δρόμος από το Κιάτο ανηφορίζει ασθμαίνοντας και υποτάσσεται εκεί όπου το βουνό του επιτρέπει την καλύτερη διάβαση...

Παλιά η χάραξη, θυμίζει κάτι απ’ εκείνη την εποχή που ο δρόμος ήταν το πρώτο από τ’ αγαθά που ζήταγαν οι ντόπιοι από τους πολιτικούς. “Για να επικοινωνήσουν κι αυτοί με τον έξω κόσμο” έλεγαν, να εμπορευτούν, να τους φέρει την ανάπτυξη. Λίγο πολύ κάπως έτσι εξελίχθηκαν τα πράγματα και απ’ εκείνη την εποποιία μόνο η στενή άσφαλτος έμεινε να θυμίζει μια εποχή που πέρασε ανεπιστρεπτί. Οι άνθρωποι

με τον ένα ή τον άλλο τρόπο εγκατέλειψαν την περιφέρεια, στριμώχθηκαν στην Αττική ή κοντά σε μεγάλες πόλεις. Επί του προκειμένου στο Κιάτο, την Πάτρα και την Κόρινθο.

Σε τούτη την διαδρομή, η ερήμωση δεν έχει την έκταση που συναντάται σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Και θα' ταν κρίμα αν συνέβαινε αυτό. Τόσο έφορη, τόσο γλυκειά τούτη η γη. Όμως κάτι στον αέρα σου λέει ότι κι εδώ η κατάσταση είναι όπως σ' όλη την Ελλάδα. Φαίνεται στα παρατημένα χωράφια, στα θρασεμένα δέντρα, στις διαλυμένες ξερολιθιές, στους λίγους κουρασμένους ανθρώπους που επιμένουν να αντιστέκονται.

Η Στυμφαλία των βατράχων

Στον κατήφορο του δρόμου, ένας καθρέπτης ολόκληρο το τοπίο, θαμπό από κάποιες λίγες ομίχλες: η Στυμφαλία των μύθων. Είναι νωρίς την άνοιξη και τα καλάμια δεν έχουν φουντώσει για τα καλά. Όλη η λίμνη, ένα απέραντο ηχείο! Χιλιάδες βάτραχοι χαιρετίζουν την άνοιξη και ετοιμάζονται με τους έρωτές τους να πλημμυρίσουν απογόνους τη λίμνη. Δυο τρία αρπακτικά κάνουν τους γύρους τους πάνω από το ακύμαντο νερό, βουτάνε και φεύγουν χορτάτα. Το υπόλοιπο τοπίο βουβό. Ένας δρόμος μόνο αναστατώνει με το θράσος του την απέναντι πλευρά και χάνεται πίσω από το βουνό.

Εδώ δεν έχει περιθώρια για ρεμβασμούς. Το βουνό περιμένει, η μέρα λιγοστεύει και μια στάση στη Στυμφαλία ή στο Καρτέρι θεωρείται περριτή. Η τσίκνα από τις ψησταριές και το επιτηδευμένο φολκλόρ, δεν αφήνουν περιθώρια για κάτι το διαφορετικό στις αισθήσεις. Η εικόνα, πανομοιότυπη, όπως σε κάθε ελληνικό κεφαλοχώρι ή τις παρυφές των Αθηνών όπου ενδημούν ανάλογα εδωδματοπωλεία.

Τα χωριά μέχρι την Καστανιά, ίδια όπως σ' όλη την ελληνική επαρχία. Καινούργια, άτακτα χτισμένα σπίτια. Το "χρώμα" της περιοχής, σωριασμένο σε ερείπια. Με λίγο από το πρώιμο πράσινο, τα δέντρα καμαρώνουν και ετοιμάζονται ν' ανοίξουν τα πανιά τους και τούτο το καλοκαίρι. Δέντρα πολλά, δρυς, πεύκα, έλατα, άλλα μικρότερα αειθαλή και φυλλοβόλα. Νερά παντού, δροσερά και παχιδιάδικα. Η διαδρομή ως την Καστανιά, όμορφη. Ήδονικές οι στροφές ανεβάζουν τον ταξιδιώτη ψηλά στο σύμπαν της Ζήρειας και των υπορειών της...

Καστανιά χωρίς καστανιές!

"Κάποτε ήταν γεμάτη καστανιές" μας είπε ένας ντόπιος και διηγήθηκε ένα μύθο για την καταστροφή τους. Από τότε, δεν κατορθώθηκε ν' αναστηθεί το αρχαίο δάσος τους. Δεν ήταν όμως μόνο καστανιές γεμάτη η Καστανιά. Είχε κάποτε και πολλούς ανθρώπους. Μέσα σε μια πενταετία, στα χρόνια του '50 όμως άδειασε κι αυτή. Τώρα η Καστανιά, έμεινε ορφανή στην ομορφιά της και τους λίγους πιστούς της εκεί στεφανωμένη από τον υπέροχο ελαιιά ν' αγναντεύει τον κάμπο.

Μέσα στο χωριό διάσπαρτα τα εγκατελλεμένα παλιά σπίτια. Άλλα αρχοντικά κι άλλα σπιτόπουλα, ταπεινών ανθρώπων καταφύγια. Όλα με την χαρακτηριστική αρχιτεκτονική τους, αυτή που υπαγόρευε η ανάγκη και του βίου οι δυσκολίες. Όσο κι αν τα δοκιμάζει ο χρόνος προσπαθούν να κρατηθούν όρθια και δείχνουν ότι για τα έργα των παλαιών μαστόρων μόνο η φροντίδα λείπει για να ομορφύνουν πάλι τον τόπο. Παρατημέ-

να, ρημάζουν.

Σαν να 'φυγαν μια νύχτα οι νοικοκυραίοι και δεν ξαναγύρισαν ποτέ. Τα περισσότερα εξελίχθηκαν όπως δείχνουν σε στάβλους για ένα διάστημα, με τη συρρίκνωση όμως της κτηνοτροφίας και την κλιμακούμενη ερήμωση της περιοχής, ούτε αυτή την ανάγκη πλέον δεν εξυπηρετούν. Έπιπλα εποχής, εργαλεία, αντικείμενα όλα ανακατεμένα στα ερείπια. Μια μελαγχολία, κουρνιάζει στα χαλάσματα και τα αγριόδεντρα που έκαναν την επέλασή τους, αποθαρρύνουν και τον πλέον τολμηρό στην επίσκεψή τους.

Στην Καστανιά, ρημάζει και η παλιά εκκλησία. Χτυπημένη από τους σεισμούς και το χρόνο εγκαταλείφθηκε στην τύχη της. Ούτε τα παλιά εκκλησιαστικά αντικείμενα - μανουάλια, κάποιες εικόνες και βιβλία - δεν φρόντισαν να μεταφέρουν στην όντως ωραία εκκλησία που έχτισαν πιο πέρα. Άγνωστο γιατί κανένας δεν έδειξε ενδιαφέρον για τα πράγματα αυτά του χωριού.

Ο Αη Γιώργης του “Φονιά”

...και το καμπαναριό έτοιμο να καταρρεύσει...

Από την Καστανιά, η διαδρομή προς το Φενεό περνάει μέσα από πυκνά έλατα. Από ψηλά, η πεδιάδα μια ζωγραφιά. Από το είδος των καλλιιεργειών μάλλον και από την περίπτωση των λίγων νερών, ο κάμπος μοιάζει σαν ξεχασμένος από την ιστορία της αγροτικής εξέλιξης. Σε άφογα τετράγωνα και με ελάχιστα κτίσματα και εγκαταστάσεις ηλεκτροδότησης το τοπίο θυμίζει άλλα χρόνια. Δεν νομίζω ότι υπάρχει πουθενά αλλού στην Ελλάδα μια τέτοια εικόνα. Και γεμάτος σκουροπράσινες καρυδιές.

Τα χωριά ως τον Φενεό, όλα ίδια. Μόνο που κι εδώ κάπου κάπου κάποια από τα παλιά παρατημένα κτίσματα φέρνει κάτι από το παρελθόν. Στο Φενεό, όλα δείχνουν ότι μέσα σε λίγα χρόνια θα εξελιχθεί σ' ένα όμορφο καινούργιο χωριό. Πολύ κοντά η “νέα” λίμνη του Φενεού και στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου.

Χτισμένο πριν από 4 αιώνες, το μοναστήρι του Αη Γιώργη του “Φονιά” φωλιάζει σε μια πανέμορφη τοποθεσία. Πνιγμένο από ένα πυκνό δάσος δρυών, ελάτης και άλλων δασικών δέντρων, μοιάζει με μια σελίδα από την ιστορία της περιοχής που όλοι πρέπει να διαβάσουν. Συντηρημένο σε κάποιο βαθμό, αλλά με την γνωστή κακογουστιά και την προχειρότητα να κυριαρχούν σ' όλο το σώμα του. Οι επεμβάσεις που έγιναν στο οικοδόμημα, αυθαίρετες, παρδαλές και βάνουσες. Στους εξώστες του, παράταιρα υλικά, διακοσμητικά φυτά, πλαστικά εξαρτήματα, σωληνώσεις αποχετεύσεων, λαμαρίνες. Οι “επεμβάσεις” απέναντι στο ομολογουμένως κομψό μνημείο που δύσκολα μπορεί να

Από το ύψος της μονής η θέα προς τη νέα λίμνη...

διορθωθεί. Και το καμπαναριό έτοιμο να καταρεύσει, ζητάει βοήθεια.

Στο ναό του Αγίου Γεωργίου, ένα γαλήνιο φως συντροφεύει τις αξιόλογες εικόνες και τα ξυλόγλυπτα. Σε μια κόχη της οροφής, το κρυφό σχολειό και η αναπάραστασή του. Όμως ούτε κι από τη στέγη του ναού δεν λείπει η άσκοπη παρέμβαση. Μια αντιαισθητική λαμαρίνα τυλίγει τον τρούλο. Απορείς, ποιος παίρνει αυτές τις πρωτοβουλίες και ποιοί της υπογράφουν...

Το φράγμα “Δόξα”

Από το ύψος της μονής, η θέα προς τη νέα λίμνη, τον κανούργιο σύντροφο των υπερήφανων Αρσανείων και των ελατιάδων που τα σκεπάζουν. Ένα “θαύμα” του ανθρώπου ήρθε για πρακτικούς λόγους ν’ αλλάξει ανεπανόρθωτα το τοπίο. Κάποιοι το βλέπουν θετικά άλλοι με περίσκεψη. Η υπέροχη κοιλάδα των κορινθιακών βουνών θάφτηκε για πάντα κάτω από τα γκρίζα νερά της.

Ταμειυτήρας υδάτων η λίμνη, θα γεμίζει το χειμώνα από τα νερά των βροχών κι αυτά το καλοκαίρι θα διετίθενται στον κάμπο του Φενεσού, όταν βέβαια τελειώσει το αρδευτικό δίκτυο. Θάναι σίγουρα μια ομορφιά την άνοιξη, αλλά για φανταστείτε τη λάσπη που θ’ αποκαλύπτεται το φθινόπωρο που θα στεγνώσει. Οπότε, ποια ομορφιά θα στεφανώνει το μοναστήρι.

Στις όχθες της, ένα σπουδαίο εκκλησάκι δίπλα σε ερείπια άλλων εποχών. Ήταν κάποτε εκεί το μοναστήρι λένε τα κείμενα. Ένα ξαφνικό όμως φούσκωμα της λίμνης το απείλησε και για να το σώσουν, οι μοναχοί πήραν την απόφαση και το μετέφεραν ψηλότερα, στη σημερινή του θέση. Κι αυτό το εκκλησάκι, έμεινε να θυμίζει τον Αη Γιώργη του Φονιά. Στο παραλίμνιο περιβάλλον που βρίσκεται τώρα, οι εργολάβοι φρόντισαν να φτιάξουν ένα χωμάτινο δρόμο για τους επισκέπτες και τους προσκυνητές. Και για να μην έχουν δύο Αηγιώρηδες στην περιοχή, ο Άγιος Κορινθίας φρόντισε να του αλλάξει και

το όνομα και το είπε, άγνωστο γιατί, Άγιο Φανούριο. Έτσι, εν ονόματι της ανάπτυξης και των προβλημάτων που δημιουργεί έσβησε το όνομα της αρχαίας εκκλησίας.

Τούτη η γωνιά της Ελλάδας σε τίποτα δεν διαφέρει απ' όλες τις άλλες. Στεναχωρημένη, χωρίς ανθρώπους, με υποτονικές καλλιέργειες και φθίνουσα κτηνοτροφία. Το μόνο που δηλώνεται ευθαρσώς είναι η ανάπτυξη των εξοχικών κατοικιών σε κάθε ιδιαίτερο και όμορφο σημείο της περιοχής. Είναι μακριά ακόμα το καλοκαίρι και τα πολυτελή σπίτια κραυγάζουν κλειδωμένα στην ερημιά...

Στο Μπάσι και στα ξεχασμένα Κιόνια

...Στο έμπα του χωριού ο τουρκικός πύργος...

Λίγο πριν από το Καρτέρι ξεφεύγει ένας δρόμος που λίγοι τον ξέρουν. Δυσκολία χιλιόμετρα ως το Μπάσι, σήμερα Δροσοπηγή. Ένα χωριό με ιδιαίτερο "χρώμα" και μνημεία που δεν περνούν απαρατήρητα. Ψηλά επάνω σε πελώριο βράχο χτισμένη η εκκλησία της Παναγίας. Στο έμπα του χωριού ο τουρκικός πύργος οικδόμημα της προώιμης Τουρκοκρατίας. Έχει συντηρηθεί ικανοποιητικά από ιδιώτες βέβαια, μιας και υπολανθάνει του ενδιαφέροντος των αρχαιολόγων.

Κοντά στον πύργο και το αρχοντικό του Νοταρά, χαρακτηριστικό κτίριο σωζόμενο από την Επανάσταση, κοντεύει να γίνει σωρός ερειπίων. Κανένας δεν δείχνει να ενδιαφέρεται. Αντιθέτως ο Συνδεσμος των εν Αθήναις Μπασιωτών έβαλε το χεράκι του για να χτισθεί ένα κτίριο που τραυματίζει ανεπανόρθωτα το τοπίο και παραμορφώνει την εικόνα του πανέμορφου χωριού. Λίγο πιο πάνω από το παλιό σχολείο όρθωσε το τριώροφο τοιμεντένιο θηρίο για να στεγάσει κάποιες δραστηριότητές του. Λες και το μόνο που έλειπε από το Μπάσι. Καλή κατά τα άλλα η πρωτοβουλία που θα μπορούσε όμως θαυμάσια να στεγαστεί στο έρημο από χρόνια σχολείο. Βλέπετε η αγάπη των "απανταχού" για τον γενέθλιο τόπο οδηγεί κάποτε και σε υπερβολές.

Στην επιστροφή για το Κιάτο, μια στάση στα Κιόνια. Απέναντι στα επιβλητικά ερείπια, ένα χωριό ξεχασμένο. Μερικά καινούργια σπίτια κοντά στο δρόμο και η παλιά γειτονιά ν' ανεβαίνει το πετροβούνι. Κι εδώ οι άνθρωποι σα να παράτησαν το χωριό σε μια νύχτα. Σπίτια κλειστά, πάνω από 20 χρόνια παρατημένα που αντιστέκονται στο χρόνο με μια δύναμη που θαρρείς αντλούν από τα ξεχασμένα στα παράθυρα κουρτινάκια, τους τοίχους που ξεθωριάζει το λουλάκι, τα σβησμένα πηγάδια, τους ίσκιους από τα καρποφόρα.

Απ' εκεί και κάτω, όλη η Κορινθία ίδια. Ένας απέραντος αμπελώνας η πνοή και το αίμα αυτού του γλυκού τόπου.

Κώστας Π. Πανόπουλος
Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Μυστικές ιεροτελεστίες στην Αρχαία Φενεό

Η αρχαία Αρκαδία, η χώρα των δρυμών και των μύθων, ήταν η μεγαλύτερη περιοχή της Πελοποννήσου. Στους αρκαδικούς μύθους, στα λατρευτικά σύμβολα και στις λατρείες της προϊστορικής Αρκαδίας βρίσκει κανένας τις προϋποθέσεις από τις οποίες δημιουργήθηκαν και εξελίχθηκαν οι μύθοι των άλλων ελληνικών περιοχών. Τούτο οδηγεί στη σκέψη, πως οι προϊστορικοί Αρκάδες ασχολήθηκαν, πρώτοι ίσως, με θέματα κοσμογονίας και θεογονίας, με θέματα που αποτελούν την πρώτη πολιτιστική έκφραση, την πρώτη πνευματική αναζήτηση.

Η Αρκαδία, με τον εθνικό της θεό Πάνα εξασφάλισε την ιδιαιτερότητα αυτής της περιοχής πάνω στην αγροτική και ποιμενική ζωή και με πυρήνα τον τραγοπόδαρο αυτό θεό δημιούργησε μια πλούσια και ιδιόζουσα μυθολογία, έτσι ώστε μεγάλοι δημιουργοί του ποιητικού κυρίως στοχασμού να συγκινηθούν απειριόριστα από τη χώρα αυτή των δρυμών και των βουνών πάνω στα οποία ο Πάνας και οι Νύμφες του χαιρόντουσαν μια ανέμελη και υπέροχη φυσική ζωή.

Ο Βιργίλιος, ο μεγαλύτερος επικός ποιητής της Ρώμης, μαγεύεται κυριολεκτικά από την Αρκαδία. Εκτός από τα “Γεωργικά” του που αναφέρονται στην αγροτική και ποιμενική ζωή των αρχαίων Αρκάδων, ένα ολόκληρο βιβλίο της “Αινειάδας” του αφιερώνει στη χώρα αυτή, προκειμένου να ημιολογήσει τις άπειρες ομορφιές της, τις περιεργές θρησκευτικές της συλλήψεις και τα φωτεινά πνεύματά της. Έτσι απαθανάτισε τη χώρα των μύθων και της ομορφιάς και έγινε το ξεκίνημα να συλλάβουν αργότερα οι ευρωπαίοι την ιδανική Αρκαδία, ένα ρεύμα φυγής από την πραγματικότητα της αστικής κοινωνίας, το οποίο αποτέλεσε σημείο αναφοράς σε πολλά κλασικά ευρωπαϊκά έργα της τέχνης και της λογοτεχνίας¹.

Ανάμεσα στις σπουδαιότερες πόλεις-κράτη της αρχαίας Αρκαδίας ήταν και η Φενεός, που διαδραμάτισε σπουδαίο ιστορικό και πολιτιστικό ρόλο στην όλη ιστορία της περιοχής και γενικότερα της Ελλάδας.

Ο Πausanias βρήκε την πόλη σε ερείπια, όμως η Φενεός έχει μια μεγάλη προϊστορία και επέζησε μέχρι και τους όψιμους ελληνιστικούς χρόνους, αφού μετά την κατάκτηση της Κορίνθου το 146 π.Χ., αυτή συγκέντρωσε πολλούς καλλιτέχνες και δημιούργησε μια πολιτιστική δραστηριότητα στην περιοχή².

1. Κώστα Π. Πανόπουλου: *Ο Αρκαδικός στην νεοελληνική ποίηση περ. “Πολιτιστική Πράξη”* τευχ. 17, 1994 σελ. 45-52 και περ. “Λόγος και Πράξη” τευχ. 46, 1992, όπου το θέμα αναπτύσσεται ευρύτερα.

2. Βλέπε και τις σημειώσεις του Παπαζαντζή στην έκδοση του Πausanias σελ. 233.

Μια μεγάλη τοπική θεότητα, η Κιδαρία⁴, λατρευόταν στα πανάρχαια χρόνια στην φενατική γη. Μια θεά που η λατρεία της επισκιάστηκε από την πανελλήνια θεά της γεωργίας, τη Δημήτρα με τα γνωστά ελευσίνια μυστήρια. Το φαινόμενο αυτό της επισκίασης τοπικών θεοτήτων είναι όχι σπάνιο στην αρχαία Αρκαδία. Αναφέρω ενδεικτικά την επισκίαση της πανάρχαιας θεότητας της Μαντινείας Πηνελόπης από την πανελλήνια θεά Άρτεμη και του Οδυσσέα από τον ίππιο Ποσειδώνα. Το ίδιο έγινε και στην Ανδανία, που εκεί λατρευόταν μια προϊστορική θεότητα την οποία επεσκίασε η Δήμητρα.

Η αρχαία Αρκαδία είναι γνωστή και ως τόπος της ψυχαγωγίας, με την κύρια σημασία του όρου, αφού στην Μαντινεία, τόπο των μάντεων και των ψυχαγωγών, ήρθε και ο μητροκτόνος Ορέστης για να βρει τη γιατριά. Στους αρκαδικούς, άλλωστε, Λουσούς ο μεγάλος ψυχαγωγός και καθαρτής Μελάμπους⁴ γιάτρεψε τις τρελές θυγατέρες του Προίτου, που κατέφυγαν εκεί, στο ιερό της “αμερσσίας Αρτέμιδος”, κοντά στο σημερινό σπήλαιο των Λιμνών.

Φαίνεται πως η Κιδαρία, παλιά θεότητα της γης, επισκιάστηκε σαν θεά από τη Δήμητρα με τη διδασκαλία των Ελευσινίων μυστηρίων στην περιοχή. Γι’ αυτή την Κιδαρία μια μυστική ιεροπραξία ελάμβανε χώρα στην Φενατική γη, που είχε να κάνει με την αποδοτικότερη παραγωγή της περιοχής. Από γνωστές μαρτυρίες που έχουμε, γνωρίζουμε λίγα για τη μυστική αυτή τελετή, όχι, βέβαια, και τα βαθιά μυστικά αυτής της ιεροπραξίας, που φαίνεται ότι τα γνώριζαν μόνο οι μεμνημένοι και τα οποία φύλαγαν με μεγάλη επιμέλεια σε μέρος ασφαλές και άδυτο. Ο Πανσωνίας το ονομάζει “Πέτρομα” στο οποίο φύλαγαν αυτά τα μυστικά, γραμμένα σε δέλτους, τα οποία αποσφράγιζαν όταν γινόταν η γιορτή, για την ενημέρωση των μεμνημένων. Μας δίνει, εξάλλου, τις βασικότερες ενέργειες του ιερέα - τελεστή.

“Φεναταίς δέ καί Δήμητρος ἔστιν ἱερὸν ἐπὶ κλησὶν ἑλευσινίας, καὶ ἄγουσι τῇ θεῷ τελετήν, τὰ Ἑλευσίνι δρώμενα καὶ παρὰ σφίσι τὰ αὐτὰ φάσκοντες καθεστηκέναι. Ἀφικέσθαι γάρ αυτοῖς Ναόν κατὰ μάντευμα ἐκ Δελφῶν τρίτον δέ ἀπόγονον Εὐμόπλου τοῦτον εἶναι τὸν Ναόν. Παρὰ δέ τῆς Ἑλευσινίας τὸ ἱερὸν πεποιήται Πέτρομα καλούμενον, λίθοι δύο ἡρωισμένοι πρὸς ἀλλήλους μεγάλοι. Ἀγοντες δέ παρὰ ἔτος ἦντινα τελετὴν μείζονα ὀνομάζουσι, τοὺς λίθους τούτους τὴν αὐτὰ ἀνοίγουσι. Λαβόντες δέ γράμματα ἐξ αὐτῶν ἔχοντα εἰς τὴν τελετὴν καὶ ἀναγνόντες ἐς ἐπὶ κλον τῶν μυστῶν, κατέθεντο ἐν νυκτὶ αὐθις τῇ αὐτῇ. Φενατῶν δέ οἶδα τοὺς πολλοὺς καὶ

4. Η λέξη προέρχεται, πιθανόν, από την Ανατολή. Κίδαρις ήταν ένα είδος πάρας, που φορούσαν οι βασιλείς της Ανατολής και το σχήμα της ήταν διαφορετικό κατά τόπους. Τα αρχαιότερα αγάλματα των Ασσυρίων και των Χαλδαίων έφεραν κίδαρι, που απέλιγε σε κωνοειδές σχήμα. Οι βασιλείς των Χετταίων φορούσαν κίδαρι με κυλινδρικό σχήμα. Διαφορετική κίδαρι φορούσαν στη μάχη ή στην εκστρατεία από εκείνη της κοσμικής εξουσίας. Φαίνεται ότι το άγαλμα της φενατικής Δήμητρας έφερε κίδαρι την οποία φορούσε ο ιερέας - τελεστής την ώρα των ιεροπραξιών. Υποθέτω πως και οι μεμνημένοι φορούσαν κίδαρι στα μυστήρια της Κιδαρίας Δήμητρας και εχόρευαν τον ομώνυμο χορό, που δεν αποσκοπούσε σε ψυχαγωγία αλλά στη γονιμότητα της γης. Ο Ίσώδι μας λέει πως ο ιερέας που έφερε την κίδαρι εκπροσωπούσε τη θεά. Τέτοιες εκπροσωπήσεις δεν είναι σπάνιες στις αρχαίες λατρευτικές τελετές. Ο Νᾶ"Ἰ"δ αναφέρει ότι ο εραβδιμός της γης από τον τελεστή - ιερέα αποσκοπούσε στην ευεργετική επίδραση των ιστοχθόνων δυνάμεων.

4. Βλέπε Γεωργ. Τσουκαντά, “Η επίδραση της Διονυσιακής Λατρείας στις Προϊτίδες και ο Μελάμπους” (Ανάτυπο, Αθήνα 1956).

οἰκνύνοντας ὑπὲρ μεγίστων τῷ Πετρώματι. Καὶ ἐπίθημα ἐπ' αὐτῷ περιφερές ἐστιν, ἔχον ἐντός πρόσωπον Κιδαρίας. Τοῦτο ὁ ἱερεὺς περιθέμενος τὸ πρόσωπον ἐν τῇ μείζονι καλουμένῃ τελετῇ ράβδους κατὰ λόγον δὴ τινα τοὺς ὑποχθόνιους παίει⁵.

Ο Πausanías, βέβαια, αναφέρει εορτήν θεσμοφορίων με μυστικές ιεροτελεστίες. Πρόκειται για μια ανανέωση παλαιότερων ιεροπραξιών, που έγινε με τη διδασκαλία των ελευσινίων μυστηρίων από το Ναό, ο οποίος ήρθε στη Φενεό έπειτα από Δελφικό χρησμό. Ήταν τελεστής και εδίδαξε το τελετουργικό της ελευσίνιας λατρείας. Και είναι σε όλους μας γνωστό ότι παλαιότερες μυστικές ιεροπραξίες της αρχαίας Αρκαδίας ανανεώθηκαν με τη διδασκαλία των ελευσινίων μυστηρίων, όπως στην περιοχή της αρχαίας Ανδανίας, αφού προηπήρχε εκεί μια μυστική τελετή από την εποχή των Κανκώνων, που χάνεται μέσα στα βάθη της αρκαδικής προϊστορίας⁵.

Οι πανάρχαιες όμως μυστικές γιορτές, εξαιτίας της συντηρητικότητας των Αρκαδών, διατήρησαν μερικούς από τους πανάρχαιους θεσμούς τους. Έτσι έγινε και στην αρχαία Φενεό, αφού η μείζων γιορτή της γης ήταν αφιερωμένη στην Κιδαρία Δήμητρα, χάρι της οποίας γινόντουσαν ορισμένες μυστικές πράξεις, που δεν συναντάει κανένας σε ελευσίνιες τελετές. Αναφέρομαι εδώ στα λόγια του Pausanías που λέει ότι ο τελεστής - ιερέας φοράει τη μάσκα της Κιδαρίας και προσφέροντας διάφορους εξορκισμούς χτυπάει με ραβδιά τη γη για να μαστιγώσει τους υποχθόνιους θεούς να αφήσουν ελεύθερες τις παραγωγικές δυνάμεις της φύσης. Πρέπει ακόμα να τονίσουμε πως στην τελετή της Κιδαρίας οι μεμνημένοι χόρευαν τον αρκαδικό χορό "κίδαρι", όχι για ψυχαγωγία αλλά για πρόκληση βροχής⁷.

5. Pausanías: Ελλάδος Περιήγησις βιβλίο 8 κεφ. 15.

6. Τίποτα δεν γνωρίζουμε, για τα παλαιότερα μυστήρια της Ανδανίας. Οι επιγραφές που είναι εντοιχισμένες στην είσοδο της εκκλησίας το χωριού Κωνσταντίνοι, παρέχουν πολλές πληροφορίες για το τελετουργικό μόνο των μυστηρίων, τα οποία ανανεώθηκαν με την διδασκαλία των ελευσινίων μυστηρίων στα κλασικά χρόνια, από ιερείς - τελεστές του γένους των Εγμολπιδών. Έτσι οι παλαιότερες ιεροπραξίες της περιοχής αυτής μας είναι άγνωστες, είχαν όμως σχέση με την παραγωγή της γης και με την ενόδοση της συγκομιδής των καρπών.

7. Φαίνεται ότι πρόκειται για σοβαρό χορό με διαμονιόδεις κινήσεις που γινόταν στα πλαίσια της ιεροπραξίας για πρόκληση βροχής. Τέτοιοι χοροί υπήρχαν πολλοί στην προϊστορία σε όλες τις ελληνικές περιοχές. Για παράδειγμα αναφέρω το χορό των Ναξίων γυναικών, που παριστάνεται στην αρχαία αγγειογραφία, και άλλους που ει- κονίζονται σε σφραγιδιόλιθους των μυκηναϊκών χρόνων.

Οι ραβδισμοί πραγμάτων ή και ανθρώπων, κυρίως γυναικών, είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο. Είχαν ως σκοπό την γονιμότητα ή την παραγωγή των αγαθών. Ας θυμηθούμε το έθιμο της Ηριγόνης. Η Ηριγόνη, κόρη του Ικάριου κρεμάστηκε σε δέντρο, πάνω από τον τάφο του πατέρα της. Ήταν, φάνεται επισκιασμένη θεότητα της γης και εκπροσωπούσε την γονιμότητα. Ενθυμίζουμε την απαρχομένη Αρτέμιδα που αναφέρει ο Pausanías στα "Αρκαδικά" του, σαν θεά της γονιμότητας της Κιφαλαϊκής γης, ή άλλους σχετικούς με την ενδυνάμωση ή την παραγωγή ρα- βδισμούς.

Σπύρος Σταυρόπουλος
Δρ. Ιατρικής Καρδιολόγος

ΑΡΧΑΙΑ ΙΕΡΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

Το Ασκληπιείο Φενεού

Ο Ασκληπιός ήταν ο κατ' εξοχήν θεός της Ιατρικής και προστάτης της υγείας των Αρχαίων Ελλήνων. Το αρχικό του όνομα ήταν "Ηπιος" (είναι γαρ τον θεόν "Ηπιον") και σύμφωνα με μια από τις πολλές εκδοχές, το όνομα Ασκληπιός το πήρε αργότερα, όταν θεράπευσε τον βασιλιά της Επιδαύρου Άσκλη, από τη συνένωση των δύο ονομάτων (Άσκλης + Ήπιος = Ασκληπιός).

Τα ιερά του θεού, που κατά τη διαδρομή των αιώνων εξελίχθηκαν σε περιώνυμα λατρευτικά και ιαματικά κέντρα του αρχαίου κόσμου, ονομάστηκαν Ασκληπεία και χτίζονταν συνήθως σε τόπους όπου η θέση, η θαυμάσια θέα, η πλούσια βλάστηση, το κλίμα, η ύπαρξη πηγών με άφθονα, διαυγή και υγιεινά νερά και γενικά η φυσική ομορφιά του περιβάλλοντος, τους έκαναν κατάλληλους για την τέλεση λατρευτικών εκδηλώσεων και συνάμα θεραπευτικών επεμβάσεων στους ασθενείς.

Στον Ελλαδικό χώρο (μητροπολιτικό και αποικιακό) έχουν καταγραφεί περισσότερα από 380 Ασκληπεία εκ των οποίων τα περισσότερα βρίσκονται διάσπαρτα σε διάφορες περιοχές της Πελοποννήσου. Τα σπουδαιότερα και πλέον σημαντικά από την άποψη μεγάλης συρροής πιστών για λατρεία και θεραπεία ήσαν τα Ασκληπεία: της Επιδαύρου, ονομαστό ως το πιο ισχυρό κέντρο λατρείας του Ασκληπιού, της Κορίνθου, της Σικυώνας, της Τιτάνης που ίσως είναι ένα από τα αρχαιότερα, του Κύρου επί του αρκαδικού όρους Κυλλήνη και πολλά άλλα.

138

Μυστικές ιεροτελεστίες (Συνέχεια από τη σελ. 20)

Πολλά στοιχεία από το τελετουργικό των μυστηρίων της ελευσινίας Δήμητρας, γνωστή στον Πausανία ως θεομία αναφέρονται στην εικονιζόμενη (σελ. 20) μπρούντινη επιγραφή που βρέθηκε στα Καλάβρυτα - και η οποία πρέπει να προέρχεται, παρά τις αντίθετες απόψεις ορισμένων μελετητών, από την Φενεό- και η οποία μετά από την συμπλήρωσή της μας λέει στα νεοελληνικά τα παρακάτω:

“Εάν κάποια γυναίκα ντυθεί με πολύχρωμο φόρεμα, πρέπει να το αφιερώσει στη Δήμητρα τη θεομοφόρο, εάν δεν το αφιερώσει από δυσμενή διάθεση προς την ιεροπραξία να έχει κακό τέλος. Και όποιος είναι τότε δημιουργός να πληρώσει τριάντα δραχμές. Αν δεν πληρώσει να είναι ένοχος ασεβείας. Ο νόμος αυτός να έχει κύρος για δέκα χρόνια και να είναι ιερός”⁸.

8. Η επιγραφή χρονολογείται γύρω στα 530 π.Χ. και αναφέρει Δήμητρα Θεομοφόρο, όπως και ο Πausανίας. Πολλοί υποστήριξαν πως η επιγραφή αυτή μπορεί να προέρχεται από το αρκαδικό Κλείτορα, τους Λουσοίς, ή τη Λυκόσουρα.

Στο λόφο δεξιά της εικόνας ήταν η ακρόπολη της αρχαίας Φενεού. Βρίσκεται κοντά στο σημερινό χωριό Καλήβια Φενεού. Αμέσως προς νότον βρίσκεται ο διακρινόμενος στην εικόνα μικρότερος λόφος, στην ανατολική πλαγιά του οποίου αναστήθηκαν από την έφορο Πρωτονοταρίου - Δεϊλάκη Ε. στα 1958, 1959, 1961 και 1973

το ιερό των επόμενων εικόνων.

Ένα από τα Ασκληπεία του αρκαδικού χώρου είναι και της αρχαίας Φενεού¹, για τη μυθολογία, την ιστορία και τα πολυάριθμα ιερά θεών, ημιθέων και ηρώων της οποίας, κάνει μακρά και λεπτομερή περιγραφή ο Πανυσανίας. Καταγράφουμε εντελώς επιγραφηματικά τις πληροφορίες αυτές του Πανυσανία, χαρακτηριστικές της "εις το θεόν ευσεβείας" των αρκαδίων Φενεατών.

"Ορυξίς και Σκιάθις όρη, με καταβόθρες στα ριζά τους δεχόμενες τα νερά της φενεατικής πεδιάδας. Φενεατικές παραδόσεις για τον Ηρακλή. Η πόλη Φενεός. Στην πολύ απόκρημνη ακρόπολη ερείπια ναού της Αθηνάς τριτωνίας. Άγαλμα χάλκινο ίππου Ποσειδώνια, ανάθημα, κατά τους Φενεάτες του Οδυσσέα*. Ιερό Αρτέμιδος ευρίππας στη Φενεό, ιδρυμένο από τον Οδυσσέα. Στάδιο στη Φενεό και τάφος του αδελφού του Ηρακλή Ιρικλή. Αγώνες Έθριαμα στη Φενεό προς τιμήν του Ερμή. Ναός του Ερμή με μαρμάρινο λατρευτικό άγαλμα, έργο του αθηναίου πλάστη Εύχειρα. Τάφος του γιου του Ερμή, Μυρτίλου, πίσω από το ναό του Ερμή.

Άλλα ιερά στη Φενεό: της ελευσίνιας και της κιδαρίας Δήμητρας. "Πέτρωμα" ιερό. Ναός Δήμητρας θεομίας. Ερείπια ναού του πύθιου Απόλλωνα στο δρόμο προς την αρχαϊκή Πελλήνη και Αίγειρα. Τάφοι Τελαμώνια και Χαλκώδοντα. Ο Πορίνας χωρίζει τη χώρα των Φενεατών και των Πελληνέων της Αχαιάς. Κράθις όρος και ποταμός. Ιερό Αρτέμιδος πυρωνίας στο όρος Κράθις. Κορυφή Γερόντειο (όρος), σύνορο Φενεατών και Στυμφαλίων. Όρη τρίκρηνα με τρεις πηγές αφιερωμένες στον Ερμή. Όρος Σηρία και τάφος του Αΐπυτου. Το βουνό Κυλλήνη με ερειπωμένο ναό του Ερμή στην κορυφή και παλιό ξόανο του θεού. Αξιοθαύμαστα στην Κυλλήνη. Το όρος Χελυδ'ορέα ονομασμένο από τη χελώνη, της οποίας το όστρακο χρησιμοποίησε για τη λύρα του ο Ερμής. Στα δυτικά του Φενεού: δρόμος προς τον Κλείτορα και άλλος προς τη Νώνακρι και το "ύδωρ της Στυγός".

Μέσα από το πλήθος των ιερών και των ναών τόσων δευτερευουσών ιατρικών θεοτήτων, που κατέγραψε ο Πανυσανίας, απουσιάζει ένα: **Το ιερό του Ασκληπιού**, σημαντικό κατά τον 2ο π.Χ. α., είναι άγνωστο στον Πανυσανία. Ίσως γιατί σε μια από τις εμφράξεις των καταβολών κατακλύστηκε από τα νερά (που κατά τη ζωντανή επί Πανυσανία παράδοση είχαν φτάσει ως αρκετό κύψος επί των γύρω βουνών) και αργότερα τα ερείπιά του έμειναν ελαχισμένα από τη λάσπη και τα χώματα που κατέβαιναν στην πλαγιά από την κορυφή του υψώματος.

Αυτά μέχρι που η περιοχή της αρχαίας Φενεού (σε λόφο κοντά στο σημερινό χωριό Καλήβια Φενεού) ανασκάφηκε από την έφορο αρχαιοτήτων Πρωτονοταρίου - Δεϊλάκη Ε. στα

* Ο Οδυσσέας ήταν παλιός θεός του κάτω κόσμου σε πολλές αρκαδικές πόλεις, όπως και ο Ποσειδώνας. Με την εξάπλωση του έπους ο Οδυσσέας ξέπεσε σε ήρωα, δεν ξεχάστηκε όμως από πολλές πόλεις, όπως και ο Ποσειδώνας (ιδίως στην περιοχή Μαντίνιας - Φενεού).

Το κυριότερο μέρος του ιερού του Ασκληπιοῦ που ανασκάφηκε στα ΒΔ υψώματα της Φρενατικής πεδιάδας

χρόνια 1958-1961 και αποκάλυψε το ιερό (Αρχ. Δελτ. 1961-1962, Χρον. σελ. 57-61). Η ίδια αρχαιολόγος καθάρισε και μέρος των γνωστών από πριν πολυγωνικών τειχών πάνω στον παρά τα Καλύβια κωνικό λόφο, όπου πρέπει να ήταν η ακρόπολη του Φενεού.

"Το κυριότερο μέρος του ιερού ανασκάφηκε στα ΒΔ υψώματα της φρενατικής πεδιάδας. Υποτίθεται πως είχε πάρει τη μορφή αυτή στα αμέσως μετά τα 146 π.Χ. χρόνια, οπότε μια ζοφερή καλλιτεχνική δραστηριότητα είναι βεβαιωμένη στο Φενεό. Στην ίδια θέση υπήρχε **παλαιότερο ιερό του Ασκληπιοῦ**, όπως φαίνεται από μια γωνιά οικοδομήματος που αποκαλύφθηκε κατά την τομή στο σημείο 7, χαμηλότερα από τα ανασκαφέντα θεμέλια.

Στο σημείο 4 ήταν η κύρια είσοδος του ενός από τους δυο κύριους χώρους λατρείας του

ιερού, ο οποίος πρέπει να ήταν **ναός Ασκληπιοῦ**. Οι διαστάσεις είναι 10X6,10μ. Στο βάθος βρέθηκε ορθογώνιο βάθρο διαστάσεων 4,81X2,95μ. χτισμένο με μεγάλους ορθογώνιους καλοδοιλεμένους λίθους, στο πάνω μέρος του οποίου διατηρήθηκε η επιγραφή: "ἐπὶ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ Θηριλάου τοῦ Ἡρωίδα κατεσκευάσθη τὰ ἀγάλματα" καὶ "Ἀτταλος Λαχάρου, ἀθηναίος, ἐποίησεν". Πά-

Τα υπεργιγαντινὰ μεγάλους παπούτσινα πόδια σε σανδάλια, που βρέθηκαν στο νότιο δωμάτιο.

νω στο βάθρο βρέθηκαν δυο πελώρια μαρμάρινα πόδια με σανδάλια, τα πέλματα των οποίων έχουν μήκος 80 εκατοστών. Βρέθηκαν επίσης κομμάτια από δυο άλλα πόδια χωρίς σανδάλια και μικρότερων διαστάσεων, πάλι όμως υπερφυσικών. Πίσω απο το βάθρο βρέθηκε μαρμάρινο γυναικείο κεφάλι ύψους 80 εκατοστών. Φαίνεται πως το επί του βάθρου σύνταγμα του Αττάλου αποτελούνταν από δυο ακρόλιθα αγάλματα (βρέθηκαν και δάχτυλα χεριών), εκ των οποίων το ένα παρίστανε τον Ασκληπιό καθιστόν με διαστάσεις τριπλάσιες του φυσικού και το άλλο την Υγεία όρθια πλάι του με διαστάσεις διπλάσιες του φυσικού. Το μαρμάρινο κεφάλι που βρέθηκε με διατηρημένα τα ζωηρά ένθετα μάτια πρέπει να ανήκει **στην Υγεία**.

Ο Άτταλος που εργάζονταν περί τα 150 π.Χ. στο Άργος (II, 19, 3), φαίνεται πως μετα την πτώση της Κορίνθου στους ρωμαίους, οπότε και το Άργος, ως σημαντική πόλη της ηττημένης αχαιϊκής συμπολιτείας, αντιμετώπισε μια παροδική κρίση στην οικονομική και καλλιτεχνική ζωή, προσελκύστηκε από τη γειτονική Φενεό, όπως και ο Εύχειρ.

Ο κύριος χώρος του ναού, χώρος 2 του ανασκαφικού σχεδίου, μπροστά στο πελώριο μαρμάρινο σύνταγμα, είχε το δάπεδό του στολισμένο με ωραιότατη ψηφιδωτή σύνθεση αποτελούμενη από τέσσερα διακοσμητικά θέματα που σχηματίζουν ορθογώνια, περικλειόμενα καθένα από το εκάστοτε μεγαλύτερο. Χρώματα των λίθινων και πήλινων ψηφίδων: άσπρο, φαιό, μαύρο, κόκκινο και γαλβάνιο. Στο μικρό ορθογώνιο χώρο στη μέση, υπήρχε μικρός βωμός, στον οποίον καίγονταν τουλάχιστον θυμιάματα (σπασμένα πήλινα θυμιατήρια βρέθηκαν στη θέση αυτή). Γύρω από το ψηφιδωτό, τα περί τους τοίχους κρασπέδα του δαπέδου, ήταν κατά 12 εκατοστά ψηλότερα και χωρίς διακόσμηση. Στη βόρεια πλευρά του ψηλότερου αυτού κρασπέδου καθαρίστηκαν εξ φρεατόσχημες οπές, σε δύο από τις οποίες βρέθηκαν καλύμματα από στρογγυλές πλάκες με μικρότερη τρύπα στη μέση.

Ένα άλλο δωμάτιο (προς βορράν), των ιδίων περίπου διαστάσεων προς το προηγούμενο, πρέπει να είχε την είσοδό του στη μέση της ανατολικής επίσης πλευράς. Στο βάθος υπήρχε και εδώ ψηλό ορθογώνιο βάθρο με μεγάλους καλοδοουμένους λίθους, στο οποίο στηρίζονταν όρθια δύο αγάλματα. Σε μικρή απόσταση μπροστά στο βάθρο βρέθηκε μαρμάρινη τράπεζα προσηφορών. Μπροστά στις εισόδους 4 και 8 υπήρχε χώρος ενιαίος, από τους τοίχους του όμως (επιχρισμένους εσωτερικά) ένα μικρό μόνο μέρος έγινε γνωστό στις τρεις ανασκαφικές περιόδους. Ατελώς γνωστός είναι και ο χώρος 9 στα νότια του ναού του Ασκληπιού. Μια τομή στην προέκταση σχεδόν του δυτικού του τοίχου αποκάλυψε μεγάλο κτιστό πεσσό".

Το κεφάλι του υπερφυσικού μεγέθους αγάλματος της Υγείας. Η θεά παριστάνεται όρθια πλάι στον καθιστό Ασκληπιό.

Μιχαήλ Κορδώσης

Καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η Επισκοπή Ταρσού

Δεν είναι βέβαιο αν στη μητρόπολη Κορίνθου υπαγόταν ποτέ επισκοπή με το όνομα μόνο το Ταρσού, γιατί στις πηγές μνημονεύεται πάντοτε με το σύνθετο όνομα Ταρσού και Ζεμενών¹. Όμως στο τέλος της βυζαντινής εποχής ο Ταρσός ήταν ακμαίο κέντρο με ισχυρό φρούριο. Για τη Ζεμενό δεν μπορούμε να πούμε το ίδιο. Αντίθετα μάλιστα, η απουσία του ονόματός της -ως οικισμού ή φρουρίου και όχι ως επισκοπής- από τις πηγές του ΙΔ' και ΙΕ' αιώνα, δείχνει ότι η άλλοτε βυζαντινή πόλη βρισκόταν σε παρακμή. Φαίνεται λοιπόν πως η έδρα της επισκοπής μετατοπίστηκε στα χρόνια των τουρκικών επιδρομών στο ασφαλές φρούριο του Ταρσού² η περιοχή του οποίου αποτελούσε τμήμα της δικαιοδοσίας της επισκοπής Ζεμενού. Είναι πιθανότερη, νομίζουμε, η άποψη αυτή, από το να πιστέψουμε ότι δημιουργήθηκε νέα επισκοπή Ταρσού και ενώθηκε με τη Ζεμενό αργότερα, αφού δεν υπάρχει καμιά πηγή που να αναφέρει μόνο το όνομα του Ταρσού. Βέβαια, όπως θα δούμε αμέσως πιο κάτω, είναι πολύ πιθανό στις αρχές το Θ' αιώνα να υπήρχε επισκοπή Ταρσού (Σαρσοκορώνη), η επισκοπή όμως αυτή ανήκε στη μητρόπολη Πάτρας και δεν γνωρίζουμε ως πότε διατηρήθηκε³.

Σε συνοδικό γράμμα του πατριάρχη Νικολάου, προς τον αυτοκράτορα Αλέξιο Α' Κομνηνό⁴, αναφέρεται, ότι ο αυτοκράτορας Νικηφόρος ο Α', με χρυσόβουλλο του παραχώρησε στη νεοσύστατη μητρόπολη της Πάτρας τις επισκοπές Μεθώνης, Λακεδαιμόνος και Σαρσοκορώνης. Στη συνέχεια, όπως μαθαίνουμε από την ίδια πηγή, το χρυσόβουλλο ανανεώθηκε από τους αυτοκράτορες Λέοντα και Αλέξανδρο, Ρωμανό, Χριστόφορο και Κωνσταντίνο, Νικηφόρο Φωκά, και τελευταία από τον Νικηφόρο Βοτανειάτη. Οι δυο πρώτες επισκοπές, Μεθώνη και Λακεδαιμόν, είναι γνωστές. Η τρίτη επισκοπή, η Σαρσοκορώνη, δεν εμφανίζεται μ' αυτόν τον σύνθετο τύπο σε μεταγενέστερα κείμενα, με εξαίρεση ένα πατριαρχικό έγγραφο του Κυρίλλου Α', του έτους 1622, όπου διαβάζουμε: αι επισκοπαί Κο-

1. Σ. Λάμπρου, *Κατάλογος των κωδίκων των εν Αθήναις βιβλιοθηκών πλην της Εθνικής*. Α' Κώδικες της Βιβλιοθήκης της Βουλής: ΝΕ 3 (1906), σ. 117. Θεοκλήτου Φιλιππίου, σ. 246. Gelzer, *Texte*, σ. 634.

2. Πιο φανερό ήταν να μεταφερόταν η έδρα στα Βασιλικά, που αναδείχθηκαν στην ύστερη βυζαντινή περίοδο το σπουδαιότερο κέντρο της περιοχής, μετά την Κόρινθο, και που διαδέχτηκαν την αοχαία Σικυνόνα. Δε συναντούμε όμως υστεροβυζαντινή επισκοπή που να φέρει το όνομα της μεσαιωνικής αυτής πόλης, μολοντί άλλα, λιγότερο σημαντικά κέντρα (Πιάδα, Πολύφεγγος, Ταρσός), σχετίζονται με επισκοπικές έδρες. Ίσως η περιοχή των Βασιλικών δεν αποτελούσε πια τμήμα της επισκοπής Ζεμενού, αλλά της μητροπόλεως Κορίνθου.

3. Σύμφωνα με τη συνοδική επιστολή του πατριάρχη Νικολάου προς τον Αλέξιο Κομνηνό, που θα δούμε αμέσως, η επισκοπή μνημονεύεται τουλάχιστο ως το τέλος του ΙΑ' αιώνα, αλλά δεν τη συναντούμε στα τακτικά της εποχής.

4. Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλή, *Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων*, τ. Ε', Αθήνησαν 1855, σ. 72. PG, τ. 119, σπ. 880

ρώνης και Σαρσοκορώνης ώσιν ηνωμέναι τη μητροπόλει Παλαιών Πατρών, κατά τα παραδεδομένα χρυσόβουλλα των μακαρίων βασιλέων⁵ κ.λ.π.

Ο τύπος Σαρσοκορώνη δημιούργησε πολλά προβλήματα. Ο Ν. Βέης⁶ διορθώνει το όνομα σε Ταρσοκορώνη και πιστεύει ότι πρόκειται για ένωση δυο τοπωνυμίων, του κορινθιακού Ταρσού και της Κορώνης Μεσσηνίας. Η ένωση δυο τοπωνυμίων δεν είναι σπάνια κι ο Βέης αναφέρει πολλά παραδείγματα⁷ στον ελληνικό και στον ξένο χώρο. Σε όλα όμως τα τοπωνύμια που αναγράφει για να στηρίξει την άποψή του, παρατηρούμε ότι πρόκειται για χωριά ή νησιά που βρίσκονται κοντά το ένα με το άλλο, ή για περιοχές που συνορεύουν μεταξύ τους. Στην περίπτωση όμως που εξετάζουμε, ο Ταρσός και η Κορώνη βρίσκονται πολύ μακριά. Ακόμη κι αν δεχτούμε ότι καθένα από τα δυο αυτά κέντρα είχε δική του επισκοπή, πριν ενωθούν, είναι αδύνατο να συνέπιπταν τα σύνορά τους. Πρόκειται λοιπόν για επισκοπή που βρισκόταν ή στη μεσσηνιακή Κορώνη, πράγμα που πιστεύουν οι πιο πολλοί⁸, ή στην περιοχή του κορινθιακού Ταρσού. Αν λάβουμε υπόψη το πατριαρχικό έγγραφο του Κυρίλλου που είδαμε να μνημονεύει επισκοπές Κορώνης και Σαρσοκορώνης μπορούμε νομίζω, να τοποθετήσουμε τη δεύτερη με βεβαιότητα σε κορινθιακό έδαφος, γιατί δεν είναι δυνατό να μνημονεύεται δυο φορές η επισκοπή Κορώνης Μεσσηνίας. Απομένει λοιπόν να αναζητήσουμε το τοπωνύμιο Κορώνη στο Κορινθιακό έδαφος. Πράγματι, στο τουρκικό φερμάνι του έτους 1803, που αφορά την περιοχή Κορινθίας, βρίσκουμε να μνημονεύονται κοινότητες “Μετροκορώνα”⁹. Πρόκειται δηλ. για κοινότητες Μέτρο και Κορώνη που βρίσκονταν κοντά και που τις ονομαζαν και τις δυο μαζί “Μετροκορώνα”. Αντίστοιχη ονομασία φέρουν ως σήμερα τα γειτονικά στη Φενεό χωριά, Κλημέντι και Καίσαρι (Κλημεντοκαίσαρα).

Δε γνωρίζουμε την ακριβή θέση της κορινθιακής Κορώνης ώστε να διαπιστώσουμε αν βρισκόταν κοντά στον Ταρσό, όχι πολύ μακριά όμως από τὸ Ξυλόκαστρο υπάρχουν οι μικροί οικισμοί Κορωναίικα και Κορωνιαταίικα¹⁰. Είναι γνωστό πως οι κάτοικοι ορισμένων ορεινών χωριών της Ζήριας που ζουσαν νομαδικό βίο, κατέβαιναν μετά το τέλος της θερινής εποχής χαμηλότερα, στην περιοχή Ξυλόκαστρου, ή ακόμη ανατολικότερα, στην κυρίως κορινθιακή πεδιάδα, για να ξεχειμωνιάσουν με τα κοπάδια τους. Τα ονόματα των χαμηλών αυτών οικισμών σχηματίζονται με την προσθήκη μιας ορισμένης κατάληξης στο όνομα του χωριού, από το οποίο προέρχονταν οι κάτοικοι (π.χ. Καρυά - Καρυώτικα, Ταρσός - Ταρσινά) ή στο όνομα της οικογένειας που ήρθε (συνήθως πρώτη)

5. Κ. Σάθα, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, τ. Γ', σ. 562.

6. Bees, *Beiträge*, σ. 251.

7. Bees, *Beiträge*, σ. 254-255 (π.χ. Παρωναξία, Φαναριοφάρασσα, Λεροκάλιμνο, Κεσαροκλέμεντα, Μοθοκορώνα, Περασσιμενιά, Αργολιδοκορινθία κλπ.).

8. O Kresten, *Zur Echtheit*, σ. 19. Bon, *Péloponnèse*, σ. 106, σημ. 4, σ. 111.

9. Γιαννακοπούλου, Σουλτ. φερμάνιον σ. 195 “...των κοινοτήτων Μετροκορώνα”.

10. Νονχάκη, *Ελλην. χωρογραφία*, σ. 502. Βαγιατάκων, *Γλωσ. έρευνα*, σ. 75.

11. Βαγιατάκων, *Γλωσ. έρευνα*, σ. 75.

και κατοίκησε (π.χ. Ζητουλιαραίικα, Ζουμαίικα)¹¹. Αναλογικά, και τα Κορωναίικα προήλθαν από την Κορώνη, όπως και τα Κορωνιαταίικα από κατοίκους της Κορώνης¹². Είναι πολύ πιθανό επομένως η Κορώνη να βρισκόταν στην περιοχή της Ζήριας, δηλ. κοντά ή τουλάχιστο όχι πολύ μακριά από τον Ταρσό.

Φαίνεται λοιπόν πως ο Ταρσός ήταν ακμαίο κέντρο κατά τον όγδοο και ένατο αιώνα και αποτέλεσε έδρα επισκοπής της μητροπόλεως Πάτρας, η οποία καταργήθηκε αργότερα. Τον ΙΕ' αιώνα, κατά τον οποίο είχαν δημιουργηθεί οι ίδιες περίπου ιστορικές συνθήκες που επικρατούσαν στον Θ' αιώνα, ο Ταρσός βρέθηκε πάλι σε ακμή και αποτέλεσε για μια ακόμη φορά έδρα επισκοπής, η οποία, τώρα όμως, υπαγόταν στη μητρόπολη Κορίνθου. Υπάρχουν βέβαια αρκετές δυσκολίες που μας κάνουν να είμαστε επιφυλακτικοί για την άποψη που εκφράσαμε παραπάνω. Πρώτα- πρώτα η επισκοπή ονομάζεται Σαρσοκορώνη και όχι Ταρσοκορώνη. Έπειτα μολονότι επέζησε τουλάχιστο ως τη βασιλεία του Νικηφόρου Βοτανειάτη, δε μνημονεύεται σε κανένα τακτικό της εποχής. Αντίθετα, υπέρ της υπάρξεως της επισκοπής Ταρσοκορώνης μαρτυρεί το πατριαρχικό έγγραφο του Κυρίλλου, του έτους 1622. Φαίνεται πως ο μητροπολίτης της Πάτρας ζήτησε, σε μια στιγμή που του φάνηκε κατάλληλη, τις δυο επισκοπές Κορώνης και Σαρσοκορώνης, που του ανήκαν από την εποχή του αυτοκράτορα Νικηφόρου Α'. Από τις δυο επισκοπές, η Κορώνη ανήκε στη Μονεμβασιά¹³. Η περιοχή Ταρσού αποτελούσε, όπως αναφέραμε, μαζί με τη Ζεμενό μια επισκοπή, η οποία υπαγόταν στη μητρόπολη Κορίνθου. Αργότερα, επί πατριάρχου Ιερεμία Β', χειροτονήθηκε ο τελευταίος επίσκοπος Ζεμενού, με το όνομα Νεκτάριος. Την εκλογή του Νεκταρίου αμφισβήτησε ο νέος μητροπολίτης Κορίνθου, Νεόφυτος, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι η Ζεμενός "υπήρχε τη μητροπόλει ηνωμένη δια γραμμάτων παλαιγενών και επιτιμίων"¹⁴. Δε γνωρίζουμε από άλλες πηγές αν και τότε ενώθηκε η επισκοπή Ζεμενού με τη μητρόπολη Κορίνθου, ο Νεκτάριος όμως χειροτονήθηκε επίσκοπος μόνο της Ζεμενού και όχι της επισκοπής Ταρσού και Ζεμενών. Πρέπει να δεχτούμε λοιπόν, ότι επικρατούσε στη δυτική Κορινθία κάποια αβεβαιότητα εδαφικής δικαιοδοσίας. Την αβεβαιότητα αυτή ο μητροπολίτης Πατρών θέλησε να την εκμεταλλευτεί, κάνοντας λόγο για παλαιά δικαιώματα πάνω στην επισκοπή Ταρσού, η περιοχή της οποίας βρίσκεται πολύ κοντά στην Αχάϊα.

12. Αμάντων, Γλωσ. μελετήματα, σ. 59.

13. ΘΗΕ, τ. Ζ', στ. 878, *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, τ. 13, στ. 913.

14. Κ. Σάβα, *Βιογραφικόν σχεδιάσμα περί του πατριάρχου Ιερεμίου Β' (1572-1594)*, εν Αθήναις 1870, σ. 181.

Κώστας Λύρας

Η Διαθήκη του Αρχιεπισκόπου Αργολίδος Δανιήλ Πετρούλια

Ο μητροπολίτης Αργολίδος **Δανιήλ** - κατά κόσμον Δημήτριος Πετρούλιας γεννήθηκε στο χωριό Συβίστα (Φενεός σήμερα) το έτος 1798 και σε ηλικία μόλις 12 χρόνων ακολούθησε τον μοναχικό βίο. Εκάθη μοναχός στη μονή των Παμμεγίστων Ταξιαρχών Αγίου όπου προφανώς έμαθε και τα πρώτα γράμματα και όπως μας πληροφορούν οι βιογράφοι του, συμπλήρωσε τη μόρφωσή του σε μια αξιόλογη σχολή που λειτουργούσε πριν από την Επανάσταση του 1821 στο Αίγιο όπου δίδασκαν σπουδαίοι δάσκαλοι.

Για κάποιο διάστημα, άγνωστο όμως πότε, φαίνεται ότι εμόνασε και στο δικό μας μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Φενεού. Τούτο τεκμαίρεται από ένα γράμμα* του ίδιου του Δανιήλ που ως μητροπολίτης Αργολίδος απευθύνει στις 2 Οκτωβρίου 1869 “Προς τον πανοσιώτατον προηγούμενον της Μονής Αγίου Γεωργίου Φενεού κ. Ιωσήφ Χαλκιάπουλον” όπου μεταξύ άλλων γράφει επί λέξει “... Ασπασόν μοι τον κύριον Ναθαναήλ και πάντας τους αδελφούς της Μονής μας, διότι και εγώ είμαι μέλος της Μονής Φενεού και την θεωρώ ως ειδικήν μου”.

Η άποψη ότι εμόνασε και στον Αη - Γιώργη Φενεού ενισχύεται όπως θα ειδούμε στη διαθήκη του και από το γεγονός ότι αφήνει στο μοναστήρι μια αρχιερατική στολή του η οποία σήμερα φυλάσσεται στο Εκκλησιαστικό Μουσείο Κορίνθου.

Σε μεγάλη ηλικία σπούδασε στη θεολογική Σχολή του νεοϊδρυθέντος τότε Πανεπιστημίου Αθηνών και έλαβε πτυχίο θεολογίας.

Ο Δανιήλ Πετρούλιας υπήρξε εξέχουσα θρησκευτική φυσιογνωμία του περασμένου αιώνα, για τη σκιαγράφιση της οποίας απαιτούνται πολλές σελίδες. Επειδή στις προθέσεις μας είναι να παρουσιάσουμε εδώ μόνο τη διαθήκη του η οποία και φωτίζει την προσωπικότητά του, θα αναφέρουμε ακροθιγώς ελάχιστα στοιχεία από τα πολλά εκείνα που μαρτυρούν για την πολυσχιδή δράση του και το πολύπλευρο έργο του.

Η Ιερά σύνοδος, εκτιμώντας τις ικανότητές του, τη γλωσσομάθειά του και την ευρύτατη μόρφωσή του, τον στέλνει στο Μάντσεστερ της Αγγλίας ως εφημέριο της ανθούσης εκεί Ελληνικής Κοινότητας όπου και παρέμεινε μια ολόκληρη δεκαετία.

Όταν το 1858 κατεστράφη η Παλαιά Κόρινθος από τους σεισμούς (η Νέα Κόρινθος δεν είχε ακόμη κτισθεί) οι Έλληνες της Αγγλίας τον στέλνουν επικεφαλής αποστολής με πολλά εφόδια και είδη πρώτης ανάγκης για την περιίθαψη την σεισμοπαθών της Κορίνθου.

Μετά την επιστροφή του από την Αγγλία, διορίζεται Αρχιμανδρίτης ιεροκήρυκας Αττικής και Βιωτίας όπου διακρίνεται για τη ρητορική του δεινότητα.

Όταν το 1862 χηρεύει ο αρχιεπισκοπικός θρόνος των Αθηνών προτείνεται από την Ιερά Σύνοδο με άλλους δύο ως κατάλληλος για να ανέλθει στον θρόνο. Όμως η Πολιτεία δεν ενέ-

* Βλέπε, Μητροπολίτου Παντελεήμονος Καρανικόλα: “Κορινθιακά έγγραφα Ελληνικά και Τουρκικά”. (Κόρινθος 1983 σελ. 101-102).

κρινε κανένα από τους τρεις και το 1867 εκλέγεται αρχιεπίσκοπος Αργολίδος την οποία και εποίμανε επί μια πενταετία, μέχρι το 1872 που πέθανε.

“Ως αρχιερεύς”, σημειώνουν οι εφημερίδες της εποχής του “υπήρξε σώφρων και ανστηρός, διακρινόμενος επ’ αρετή, παιδεία, ικανότητα και καλοκαγαθία. Απλούς εξ’ άλλου εις τους τρόπους, μελίχιος και φιλόανθρωπος, αφήκεν εις την Αργολίδα μνήμην αγαθήν”.

Μετά τον θάνατό του (Νοέμβριος του 1872) ανοίχτηκε η διαθήκη του την οποία είχε συντάξει ενώπιον του συμβολαιογράφου Ιωάννη Δ. Σαρίγιαννη και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα του Ναυπλίου “ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ” (φύλλο αρ. 69 της 9 Δεκεμβρίου 1872) με τον τίλο “ΔΙΑΘΗΚΗ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΠΕΤΡΟΥΛΙΑ”.

Στο πρώτο μέρος σημειώνονται διαδικαστικά θέματα και καταγράφεται λεπτομερώς η περιουσία του κλητή και ακίνητη και στο δεύτερο μέρος, το οποίο και παραθέτουμε, η θέλησή του: «...έχει δε ούτως η θέλησις αυτού. Πρώτον αφήνω εις την ανεψιάν μου Βενέταν μετά των δύο θυγατέρων της Αγγέλος και Αικατερίνης δραχ. 4.500, εις την ετέραν ανεψιάν μου Αγγέλω αδελφήν της Βενέτας δραχ. 1500, εις την τρίτην αδελφήν της Βενέτας ανεψιάν μου Καλλιόπην δραχ. 1000, εις τον ανεψιόν μου Βασίλειον Βοζίκην δραχμάς 2000, και τας δια συμβολαίου οφειλομένας μοι δραχ. 1000 εν συνόλων δραχ. 3000, εις την ανεψιάν μου Αγγέλω αδελφήν Βασ. Βοζίκη δραχ. 500, εις την εν Άργει Τελέσιαν χήραν του ποτέ Παν. Πετρούλια ανεψιού μου δραχ. 100, εις τον ανεψιόν μου Γεώργιον Πετρούλιαν ιατρόν δραχ. 8000 δια να ενεργήση με αυτά, όσα πολλάκις προσφορικός τω είπον, και προ πάντων υπέρ της βαπτιστικής μου και θυγατρός αυτού Ελένης ως εντολοδόχος μου. Αφίνω εις το Σχολείον του χωριού μου Συβίστας δραχ. 10.000 ίνα τεθώ'ν εις την Τράπεζαν, και με τους τόκους αυτών να πληρώνονται οι διδάσκαλοι, και 1000 δραχ. αφίνω προσέτι δι' επιδιόρθωσιν του δρόμου του φέροντος από το ρεύμα μέχρι της Εκκλησίας του Αγ. Σπυρίδωνος του αυτού χωρίου Συβίστης. Αφίνω εις την Μαρίναν Πράραν δρχ. 200, εις το Ορφανοτροφείον Χατζή Κώστα 2000, εις το Πτωχοκομείον Αθηνών 1000, εις τους πτωχούς της πόλεως Ναυπλίας και Προνοίας δραχ. 2000, ως και εις τους πτωχούς του δήμου Φενεού δραχ. 2000 εις τους πτωχούς και απόρους Ιερείς δραχ. 500, εις τον Αρχιερείς Σπάρτης, Μεσσηνίας, Ύδρας, Θηβών, Άνδρου, Καλαβρύτων και Πατρών ανά δραχ. 100 εις έκαστον δια να με μνημονεύωσιν. Εν τη Μονή της μετανοίας μου των Ταξιαρχών δραχ. 1000, ίνα γίνωνται μνημόσυνά μου, εις δε τους πτωχούς τους συναθροιζομένους εν τη Παρασκευή της Τυρινής εν τη Μονή αυτή επί πέντε έτη ανά δραχ. 300 κατ' έτος αρθ. 1500. Αφίνω προς υπανδρείαν επτά ορφανών κορασίων δραχ. 8000. Αφίνω δραχ. 500 εις τα κυριωτέρας Μονάς, ιδίως εις τας τέσσαρας Μονάς της επισκοπής μου Καράκαλα, Ταλαντίου, Αγνούντος, και Ταξιαρχών, ανά δραχ. 50 εις εκάστην δια να εγγραφή το όνομά μου εις τας εκφωνήσεις. Αφίνω δρχ. 1500 δια την ανακομιδήν των λειψάνων μου από το νεκροταφείον Ναυπλίου εις την Μονήν της μετανοίας μου, αφίνω εις άπαντας τους Ιερείς της επισκοπής μου ανά δρχ. 10 εις έκαστον, εις τον Παππά Κωνσταντίνου Μπαβέλαν και Παππά Αθανάσιον Ντόκον ανά δραχ. 50 εις έκαστον, εις τους φυλακισμένους Ναυπλίας ωσαύτως δραχ. 300, εις τους ανθρώπους μου ως εξής, εις τον ανεψιον μου Βενέδικτον Ιερομόναχον δραχ. 1000 και εν στρέμμα σταφίδος εκ της παλαιάς, εις τον Ιεροδιάκονόν μου Δανιήλ Σπηλιωτόπουλον δρχ. 1000 και το έτερον ήτοι εν στρέμμα εκ της παλαιάς σταφίδος, εις τον διάκονόν μου Επιφάνιον Ιωαννίδην δρχ. 1500 και δυο στρέμματα σταφίδος εν εκ της παλαιάς, και εν εκ της νέας, προς δε εις τον ίδιον μιαν αδρομίδα, εν πάπλωμα, εν προσκεφάλαιον, δύο συνδόννια και τέσσαρα υποκάμισα, εις τον υποτακτικόν μου Δημήτριον Αθανασιάδην δρχ. 400, προς δε εις τον ίδιον

μίαν ανδρομίαν, εν πάπλωμα, εν μαξιλάρι, δύο συνδόνια και 4 υποκάμισα, εις τον προηγούμενον Νικοδήμιον Νικολαΐδην της Μονής Ταξιαρχών το εν στρέμμα σταφίδος της παλαιάς και εν στρέμμα της νέας, εις τον Ιερώνυμον Κωνσταντινίδην της αυτής Μονής Ταξιαρχών δραχ. 300, εις τον υποτακτικόν του Νικοδήμιον δρ. 200, εις τον Δημ. Πετρίδην Γυμνασιάρχην δρ. 400 δια να αγοράση τι εις ενθύμησίν μου, αφίνω εις τον φίλον μου Γεώρ. Ματζαβίνον δρ. 1000 δια να αγοράση τι προς ενθυμησίν μου, αφίνω την καλλιτέραν αρχιερατικήν στολήν μου εις την Μονήν των Ταξιαρχών εν Αιγιαλεία και καταρώμαι εκείνον όστις θελήσει να την εκβάλη από την Μονήν καθ' όιονδήποτε τρόπον, ομού και την καλλιτέραν μίτραν μου, αφίνω την δευτέραν αρχιερατικήν στολήν μου εις την Μονήν Φενεού ο Άγιος Γεώργιος. Την βιβλιοθήκην μου, τα έπιπλα της οικίας μου, τα ασημικά της τραπέζης και του γλυκνού αφίνω εις τον ανεψιόν μου Γεώργιον Α. Πετρούλιαν, εκ των ενδυμάτων μου αφίνω εν αντερί κουτινί γαλάζιον και εν ράσον εις τον Δανηήλ Σπηλιοτόπουλον, την γούναν την μεγάλην με το άσπρον καπί καθώς και εν αντερί γκεζέ αφίνω του Νικοδήμιου, του δε Ανθήμιου Ιεροκήρυκος αφίνω εν αντερί μεταξωτόν και γουνωμένον κοντογούνι, εις την Αικατερίνην σύζυγον του ιατρού Γεωργίου Πετρούλια, νύμφην μου αφίνω μίαν Ταμβακέραν αργυροχρυσομένην, ην μοι εδώρησαν οι ομογενείς εν Μαγκεστρία, αφίνω προσέτι εις τον Ιεροδιάκονον μου Επιφάνιον το αργυρούν ωρολόγιόν μου, και τα εκ Βιέννης επίχρυσα υφάσματα, δια να κάμη μίαν Ιεροδιακονικήν στολήν, εις τον Αγαθάγγελον Γεωργιάδην Ιεραδιάκονον Αγίου Γεωργίου αφίνω δραχ. 300, αφίνω εις τον Βασίλειον Μαρινόπουλον ποτέ υποτακτικόν μου δρ. 500, αφίνω εις την μικράν ανεψιάν μου Βασίλν της Πετρους δρ. 100 δια να κάμη εν φόρεμα, αφίνω εις τον φίλους μου Ιωσήφ Χαλκιάπουλον, Ναθαναήλ Πολιτόπουλον και Συνέσιον Γεωργιάδην, ανά δρ. 50 εις έκαστον, αφίνω εις τον Ν. Θεοχάρην τελωναφύλακα δρ. 150 δια να αγοράση εν ωρολόγιον, αφίνω εις την επιτροπήν του Εθνικού Στόλου προς έκτασιν αυτού δρ. 2000, εις το εν Ναυπλίω Δημοτικόν Νοσοκομείον του Αδελφάτου αφίνω δρ. 500.

Αφίνω κληρονόμον μου τον ανεψιόν μου Γεώρ. Α. Πετρούλιαν ιατρόν διαμένοντα εν Γκούρα της Κορινθίας, επί της αδιαθέτου περιουσίας μου τυχόν: διορίζω δε συγχρόνως επίτροπόν μου και εκτελεστήν της διαθήκης μου τον αυτόν κληρονόμον μου Πετρούλιαν ανεψιόν μου, και τον προηγούμενον της εν Αιγιαλεία Μονής Ταξιαρχών Νικοδήμιον Νικολαΐδην, ίνα ομού εκτελέσωσιν όσα ανωτέρω διατάττω.

Τελειώσαντος ενταύθα που διαθέτου τας διατάξεις του, προσθέσαντος και δηλώσαντος ότι αυτή είναι η τελευταία και μόνη θέλησίς του, ηρώτησα αυτόν εγώ ο Συμβολαιογράφος αν έχη άλλο τι να προσθέση, και μοι απεκρίθη όχι. Τω υπενθύμισα δε να αφήση και εις άλλα φιλανθρωπικά καταστήματα, και μοι απεκρίθη, ό,τι έπρεπε το διέταξα.

Ο Διαθέτης

Ο Αργολίδος Δανηήλ Πετρούλιας

Ο Συμβολαιογράφος

Ιωάννης Δ. Σαριγιάννης

Σ.Σ. Ο Κώστας Λύρας είναι δάσκαλος. Έχει ασχοληθεί με τη λαογραφία της ιδιαίτερης πατρίδας του και έχει γράψει τα βιβλία: "Δημοτικά τραγούδια Γκούρας Φενεού" και "Η ποιμενική ζωή Γκούρας Φενεού".

Η επιδρομή του Ιμβραήμ στο Φενεό

(ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΩΤΑΚΟΥ)

Η μάχη στη Γκιόζα

Πορευόμενος ο Ιμβραήμ και ληλατών τους κατά την Κανδύλαν και το Λεβίδι κάμπους και τα χωρία, επροχώρησε και ανέβη έπειτα κατά τα Λακκώματα του χωρίου Γκιόζα. Εκεί έσθησε και ετέντωσε τας σκηνάς του, αλλ' ο τόπος δεν είχε νερόν, ούτε τροφήν δια τους ίππους και τα άλλα κτήνη του στρατού. Κατά δε την θέσιν Κορύτες ήσαν ο Γκολφίνος Πετιμεζάς και ο Νικολάκης Φραγκάκης, έχοντες υπέρ τους τριακοσίους στρατιώτας Καλαβρυτινούς, οι οποίοι ετρέφοντο από το χωρίον Γκιόζα. Ούτοι, αφού είδαν τους Τούρκους εις τον κάμπον της Κανδύλας, έφυγαν εκείθεν το βράδυ της εικοστής και ξημέρωμα της εικοστής πρώτης Ιουλίου, επέρασαν από το χωρίον, αλλά δεν εύαν εις τους Γκιοζώτες τίποτα περί του Ιμβραήμ, όστις εστρατοπέδευεν εις τα Λακκώματα.

Οι Τούρκοι ήσαν υπέρ τας δώδεκα χιλιάδες τακτικοί, άτακτοι και ιππικών, οι δε κάτοικοι του Γκιόζα δεν ήσαν περισσότεροι των τριάντα οπλισμένοι και δια πόλεμον, διότι το χωρίον είναι μικρόν. Αυτό δε εκ των χωρικών ο Δημήτριος Τσεμπετσίς και ο Γιαννάκης Ζαρτόρης εννόησαν, ότι δια την παράκαιρον και αφνίδιον φυγήν των Καλαβρυτινών στρατιωτών, Τούρκοι έρχονται και αμέσως έστειλαν ένα γείτονά των να αναβή επάνω εις την κορυφήν του βουνού Κορύτες να στέκη εκεί και αν ιδή Τούρκους ερχομένους να τους γνωστοποιήση. Επειδή δε εκεί κατέφυγαν πολλά οικογένεια από την Κανδύλαν, την Χοτούσαν, το Άγαλι και από άλλα κύκλω μικρά χωρία δια τον φόβον των Τούρκων, δια συμβουλής του Τσεμπετσί, όλοι ανέβησαν επάνω εις το βουνόν το λεγόμενον Μπρούμιζα. Το βουνόν τούτο έχει βραχώδη την κορυφήν και σπήλαιον απρόσιτον. Ανέβησαν δε κατά τον εξής τρόπον: Από το βράδυ άρχισαν και ολονυχτίς εκουβίλησαν τα παιδιά των, τα κινήτά πράγματα και τα κτήνη των, επήραν δε και τροφάς και νερόν, αν και από κάτω από τον βράχον υπήρχε μια μικρά βουσουλά.

Αφού δε όλοι ανέβησαν, ετοποθέτησαν τα ζώα των κάτωθεν και πλησίον της ρίζας του βράχου, έπειτα έδεσαν τα χονδρά ζώα, βόδια, άλογα και λοιπά τοιαύτα από τους θάμινους δια να μη φεύγουν και απομακρύνονται από το βόλι του τουφεκιού. Μετά δε τούτα ειδοποίησαν τον Παναγιωτάκη Νοταράν, τον Πατά-Νίκαν και λοιπούς οπλαρχηγούς, ευρισκομένους τότε εις το χωρίον Λαύκα, να έλθουν και αυτοί εις βοήθειάν των· αλλ' αυτοί μαθόντες ότι οι Τούρκοι έρχονται έφυγαν εκείθεν και επήγαν εις την Βόχαν της Κορίνθου και ούτω οι Γκιοζώται οι λοιποί έμειναν μοναχοί. Αφού δε ανέβησαν επάνω εις το βουνόν οι Έλληνες, οι μεν απόλεμοι άνδρες, οι γυναίκες και αυτά τα παιδιά, όσα εδύνα-

* Ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος, γνωστός περισσότερον με το όνομα Φωτιάκος από τα Μαγούλιανα της γειτονικής μας Γορτυνίας ήταν υπασπιστής τον Θ. Κολοκοτρώνη σε όλη τη διάρκεια του αγώνα για την Εθνική μας Παλιγγενεσία. Στα απομνημονεύματά του που εκδόθηκαν για πρώτη φορά στα 1858 με τον τίτλο «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασως» καταγράφει όσα ο ίδιος είδε και έζησε στα χρόνια εκείνα.

Στο τεύχος αυτό καταχωρούμε, όπως ακριβώς είναι γραμμένες από τον ίδιο, τις δηγήσεις του που αναφέρονται σε γεγονότα που συνέβησαν στο Φενεό κατά τη διάρκεια της εκεί επιδρομής του Ιμβραήμ.

ντο, μεταφέροντες πέτρες μεγάλας, όσας εδύναντο να κινήσουν, έκαμαν από αυτές πολλούς και μεγάλους σωρούς, κατά σειράν δια να τας έχουν ετοιμούς και τας κυλίσουν όλας ομοιά, όταν η ανάγκη ήθελε παρασταθή, ήτις μάλιστα και όλα ταύτα τα σχέδια τους εδίδαξε και ο Δ. Τσεμπετσής με τους γείτονάς του και τους συγχωριούς του, όσον εδύναντο, προδιέθεσε.

Ηρωϊσμοί τους Τσεμπετσή

Την επομένην ημέραν οι Τούρκοι όλοι έφθασαν εις το χωρίον, και μέρος αυτών αποσπασθέν ανέβη και άρχισε την μάχην με τους Έλληνας, οίτινες εσκότωσαν υπέρ τους δεκαπέντε Τούρκους και πολλούς ελάβωσαν, τους οποίους ελάμβαναν και μετέφεραν εις τον πολύν στρατόν τον εις το χωρίον υπάρχοντα. Μεταξύ των φονευθέντων ήτο ένας, όστις ωδήγει τους άλλους εις την έφοδον κατά των Ελλήνων και προχωρεί πολύ από τους λοιπούς. Τούτον ιδών ο Τσεμπετσής τους εφώναξε και του είπε:

– Βρε Τούρκο! Σε τρώγει το αίμα σου! Τραβήξου απ' εδώ και άντε στην δουλειά σου και μη μας φροτώνεσαι!...

Ο Τούρκος όμως δεν ετράβα χέρι, νομίζων ότι ήθελε πλησιάσει και ήθελεν αναγκάσει τους Έλληνας να διασκορπισθούν. Τότε ο Τσεμπετσής κατέβη εις το έμβασμα του βράχου και μέσα από το δάσος τον επλησίασε, τον ετουφέκισε και τον εσκότωσεν. Οι δε άλλοι Τούρκοι επήραν τον νεκρόν τους και τον έφεραν κάτω όλοι εις το χωρίον. Φαίνεται, ότι αυτός ήτο επίσημος Τούρκος και παλληκάρι, διότι όλοι τον έκλαυσαν και τον ελυπήθησαν. Το δε σώμα του το μετέφεραν εις την Τριπολιτσάν και εκεί το έθαψαν.

Τούτον δε γενομένον, ο Ιμβραήμ, ο οποίος έστεκε ξέμακρo και ωδήγει τον στρατόν, αμέσως διέταξε να συναθροισθούν όλοι εις την αντικρύ της σπηλιάς λαγκούλαν, όπου τους εχώρισεν, έβαλε τους δυνατότερους εις τάξιν και τους έκαμε στοίχους, έκαστος δε στοίχος είχε πενήτηνonta στρατιώτας. Αφού δε τοιοιτοτρόπως τους διέταξε, τους εκίνησεν ορθίους και όλους ομοιά δια να κίμουν έφοδον κατά της σπηλιάς, η οποία έχει μεγάλον μέτωπον και είναι δύσβατος και όστις δεν γνωρίζει την ανάβασίν της, δύσκολα ευρίσκει το μονοπάτι, το οποίον φέρει εις αυτήν δια του δάσους και φθάνει έως την ρίζαν του βράχου.

Ο Τσεμπετσής, ο οποίος ωδήγει τους Έλληνας, ιδών τους Τούρκους αναβαίνοντας, διέταξε τους ολίγους ιδικούς του, οίτινες εδύναντο να πολεμήσουν, να μη τολμήση κανείς και τουφεκίση, προτού οι απόλοιμοι άνδρες, αι γυναίκες και τα παιδιά, οίτινες ήσαν υπέρ τους οιτασιοσίους, κυλίσουν τις πέτρες. Και τούτο εγένετο. Αφού δε οι Τούρκοι προχώρησαν αναβαίνοντες, ο Τσεμπετσής εφώναξε:

– Τώρα είναι καιρός, κυλίστε τις πέτρες!...

Τότε αμέσως άρχισαν να κυλίσουν αυτές και κάθε μία πέτρα κυλιόμενη εκτύπα και αυτή άλλας πέτρας, αι οποίαι ετύχαναν έμπροσθεν της ορμής της και ούτως η μία εκτύπα την άλλην και τόσον πολλά ήσαν αι κυλιόμεναι πέτραι, ώστε έγινε κρότος δυνατός και πολύς και εις όλους εφάνη, ότι όλος ο βράχος εξεσπινώθη και εκυλίετο. Αι δε πέτραι ούτω μετά πολλής ορμής καταφερόμεναι και πηδώσαι επήραν εμπρός τους Τούρκους και τους ετσάκασαν τα πόδια και τα τουφεκία των. Όλος ο τακτικός στρατός διέλυσε την τάξιν του και εδόθησαν εις άτακτον φυγήν. Μετά τούτο αμέσως άρχισε και ο πόλεμος του τουφεκίου και τοιοιτοτρόπως οι Τούρκοι απελπισθέντες ετραβήχθησαν όλοι και κατέβησαν εις τον χωρίον.

Αφού δε οι πολλοί Τούρκοι έφυγαν εκείθεν, έμειναν εξ αυτών κάτωθεν του βράχου ολίγοι εντόπιοι Μοραίται, οι οποίοι εγνώριζαν την ελληνικήν γλώσσαν και τον Δημήτριον Τσεμπετσήν. Προς τούτον δε εφώναξαν και τους είπαν: «μπέσα για μπέσα», έπειτα εξήτησαν να του ομιλήσουν, και του είπαν:

– Εμείς, βρε Δημήτρι, είμεθα γειτόνοι Κορίνθιοι, Τριπολιτιώται, Λαλαίοι και Μπαρδουνιώται! Είμεθα σαν αδελφοί και από ένα χώμα η πίστις μας χωρίζει! Ελάτε να προσκινήσετε, να γλυτώσωμεν και εμείς και σεις από τους Αραπάδες, να ζήσωμεν μαζί και να μη σκοτωνώμεθα άδικα! και μην ακού-

τε τους τρανούς σας!

Ταῦτα του είπαν. Ο δε Δημήτρης τους απεκρίθη:

— Εγώ έλεγα, όπι θα μου ειπτε τίποτε λόγια φρόνιμα! Εσείς να προσκυνήσετε εις εμάς! Εμείς δεν τρώμεν τώρα πλέον φρομί μαζύ! Άιντε στην δουλειάν σας, διότι θα σας τουφεκίσω!...

Αφού είπε ταῦτα ο Τσεμπετσής ένας εξ αυτών του είπε:

— Βρε Δημήτρη, μη με τουφεκίσης, αλλά σε παρακαλώ, ρίξε το τουφέκι του Ζέκιου να το ακούσω!...

Ο Τσεμπετσής το έριξε και έπειτα ο Τούρκος του είπε:

— Φίλησέ το από με, και με 'γεία σου!...

Το τουφέκι αυτό ήτο Τούρκου παλλακαριού και συγγενούς τούτου, του παρακαλέσαντος να το ρίξη, και ο οποίος είχε φρονεuthί εις το Λεβίδι. Κατόπιν άλλος πάλιν Τούρκος ερώτησε τον Τσεμπετσήν:

— Αμή δεν έχεις και το τουφέκι του Χουσεΐν; Εσείς τον εσκοτώσατε και αυτόν εις το Λεβίδι! Αί! τι το θέλεις αυτό;

— Το θέλω να το ρίνω!... απεκρίθη ο Τσεμπετσής.

Ο δε Τούρκος του είπεν:

— Έχετε, καϊμένε, και μη το δώσης εις άλλον!...

Και ο Τούρκος αυτός ήτο συγγενής του Χουσεΐν, φρονεuthέντος και αυτού ωσαύτως εις το Λεβίδι. Μετά δε ταῦτα όλοι αυτοί οι Τούρκοι είπαν εις τους περί τον Τσεμπετσήν: «Έχετε γειά, και καλήν μας αντάμωσιν», και έπειτα κατέβησαν εις το χωρίον, έβαλαν φωτιά εις όλα τα σπίτια και έπειτα ανεχώρησαν εις Τριπολιτσάν. Οι δε Έλληνες ιδόντες τον καπνόν έτρεξαν κάτω και άρχισαν να σβύνουν την φωτιά εις τα σπίτια των. Εκεί έπιασαν ένα Τούρκον, όστις παρέμεινε διότι ήτο προσηλωμένος να κάψει το σπίτι, εις το οποίον έβαλε φωτιά και δεν έπανε. Τον Τούρκον τούτον απέστειλαν εις τον Παναγ. Νοταράν, ο οποίος είχε στείλει εκεί τον γραμματοκομιστήν του δια να μάθη τι απέγιναν οι Γκιόζται και τα λουπά των άλλων χωρίων γυναικοπαδα, ο δε Νοταράς παραλαβών τον Τούρκον έδωκε δύο φλωριά και κάμποσα δεκάκια φρουσέκια εις τους ανθρώπους, οι οποίοι τον έφεραν και τον παρέδωσαν.

Οι δε Τούρκοι ενόσω εγίνετο η μάχη εις του Γκιόζα δεν επροχώρησαν πέρα του χωρίου αυτού και τούτο διότι η λίμνα του κάμπου του Φονιά ήτο γεμάτη και δεν είχαν τρόπον να περάσουν εκείθεν πολλοί και μόνον έως οκτώ ιππείς άκρην την άκρην περάσαντες επήγαν εις τα Καλύβια του Φονιά και εις την Ζιβίστραν και κάψαντες εκεί μόνον το σπίτι του Αντώνη Μπιλιάρη, και όχι άλλο, και φρονεύσαντες και έναν άνθρωπον, εγύρισαν πάλιν οπίσω διότι ο λεγόμενος Κουτσοζήσμιος εφώνάξεν από επάνω:

— Εβγάτε καπεταναίοι να σκοτώσετε τους Τούρκους!

Τούτο μετεχειρίσθη ως τέχνασμα, το οποίον οι Τούρκοι ενόμισαν ως αληθινόν και εφοβήθησαν. Τα δε χωρία των Κλουκινιωτών, μαθόντα την πλησίαν του Ιμβραήμ εις του Γκιόζα, όλα εσκορπίσθησαν και επήγαν εις άλλα μέρη της επαρχίας Καλαβρύτων. Ο δε Ιμβραήμ αφού αιχμαλώτισε πολλούς ανθρώπους, και εσύναξε και έως δέκα χιλιάδες αιγιοδορόβατα και ολίγα βόδια και άλογα, χώροτον και πολύ δια τα κτήνη, και δεμάτια γεννημάτων από τον κάμπου της Χοτούσας, Κανδύλας και του Λεβιδίου, επανήλθεν εις Τριπολιτσάν. Τούτουτον τέλος έλαβεν η εκστρατεία αυτή κατ' εκείνα τα μέρη.

Ματθαίος Ανδρεάδης

Συνοπτικά τινά του δήμου Φενεού στην περίοδο 1862-1900

α. Δημοτικά - Πληθυσμιακά

Ο δήμος Φενεού, του Φενεού το όνομα όπως είναι γνωστό προήλθε απ' την αρχαία πόλη, ιδρύθηκε το 1833 και μέχρι το 1912 αποτέλεσε έναν από τους έντεκα δήμους της επαρχίας Κορινθίας. Η Γκούρα ορίστηκε πρωτεύουσα του δήμου με το από 27.9.1840 Β.Δ/γμα. Η σφραγίδα του ύστερα από γνωμοδότηση του αρμοδίου αρχαιολόγου της επιτροπής του υπουργείου Εσωτερικών Π. Ευστρατιάδη, καθορίστηκε κυκλική και περιέλαβε έμβλημα εικονίζον “βουν βαδίζοντα” και γύρω της τις λέξεις “δήμος Φενεού” (σύμφωνα με τον επιλέξαντα, το έμβλημα προήλθε από τα αρχαία νομίσματα του Φενεού - Β.Δ/γμα της 16.5.1882, ΦΕΚ 89/ σελ. 472 κδ').

Ο πληθυσμός του δήμου κατά την περίοδο 1862-1900 κυμάνθηκε: Το 1861 είχε 2.814 κατοίκους, το 1870, 3.557 και το 1879, 3.981 κατοίκους. Τη χρονιά αυτή ο δήμος (Β' τάξεως) περιελάμβανε 11 χωριά και, όπως πριν, τη Μονή Άγιος Γεώργιος. Εκτός από δύο, τα χωριά του Φενεού, κατά τον Αντων. Μηλιαράκη ήσαν γύρω απ' το λεκανοπέδιο “εφ' υψηλού εκτισμένα, όπως οι κάτοικοι αποφεύγουν τους πυρετούς, τους εκ των ελών του πεδίου προερχομένους”, ήσαν δε αυτά τ' ακόλουθα με τους αντίστοιχους, το 1879, κατοίκους: Γκούρα 918, Συβίστα 601, Ταρσός Άνω 154, Ταρσός Κάτω 275, Φονιά 144 και Μονή Αγίου Γεωργίου 24.

Το ζήτημα της λίμνης Φενεού, όπως και της Στυμφαλίας, ως πολύ σοβαρό με μεγάλη ιστορία, δεν είναι δυνατόν ν' αναπτυχθεί, βεβαίως, εδώ. Πάντως κατά τον Αλ. Μανσόλα, το 1867 η λίμνη Φενεού κάλυπτε 70 χιλιάδες στρέμματα.

β. Ένορκοι δήμου Φενεού την τριετία 1866-1869

Κατά μήνα Μάιο οι δήμαρχοι της επαρχίας κατέγραφαν τα ονόματα των δημοτών, που είχαν τα προσόντα του ενόρκου, δηλαδή ηλικία πάνω από 25 ετών, ικανότητα τουλάχιστον αναγνώσεως και γραφής, (προτιμωμένων των δασκάλων και άλλων γραμματιζούμενων) και κατοχή ακίνητης περιουσίας ή σταθερό ετήσιο εισόδημα. Τα ονόματα γνωστοποιούσαν οι δήμαρχοι στον έπαρχο, ο οποίος και κατηρτίζε τον οριστικό πίνακα των ενόρκων της επαρχίας, που από το 1848 (με εμπόδια και καθυστερήσεις) ίσχυε για μια τριετία. Αργότερα άλλαξε η διαδικασία επιλογής των ενόρκων. Την τριετία 1866-1869 ο οριστικός πίνακας των ενόρκων από τον δήμο Φενεού περιείχε τ' ακόλουθα ονόματα.

Παναγής Σπυρόπουλος, ετών 51, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 10.000

Κωνσταντίνος Παράς, ετών 53, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 8.000

Παναγής Χαλαούτης, ετών 46, κάτοικος Στενού, αξία περ. 8.000

Σπύρος Ρούσσοις, ετών 49, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 6.700

Γεώργ. Παπαγεωργίου, ετών 63, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 9.250

Σωτήρ. Παπαγεωργίου, ετών 58, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 9.860

Μιχαήλ Δημόπουλος, ετών 62, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 10.000
 Γεώργ. Σταυρόπουλος, ετών 43, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 7.000
 Βασίλ. Νικόπουλος, ετών 49, κάτοικος Ταρσού, αξία περ. 9.000
 Παναγής Λαχανάς, ετών 54, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 8.000
 Γεώργιος Πλέσις, τών 49, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 8.000
 Αναγν. Καψιμαλάκος, ετών 50, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 10.000
 Δημήτριος Μπονάτσος, ετών 57, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 8.000
 Γιαννάκης Γεωργιάδης, ετών 48, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 9.000
 Ανδρέας Ζόγκας, ετών 57, κάτοικος Καλυβίων, αξία περ. 10.000
 Παν. Α. Οικονομιόπουλος, ετών 44, κάτοικος Γκούρας, αξία περ. 30.000
 Αναστάσιος Κούτρας, ετών 56, κάτοικος Γκούρας, αξία περ. 15.000
 Μιχαήλ Προεδάρης, ετών 50, κάτοικος Γκούρας, αξία περ. 8.000
 Πέτρος Αποστολόπουλος, ετών 42, κάτοικος Συβίστας, αξία περ. 8.000
 Νικόλαος Α. Σαρλής, ετών 32, κάτοικος Γκούρας, αξία περ. 8.000
 Γ. Α. Παπαγιαννόπουλος, ετών 40, κάτοικος Φονιά, αξία περ. 8.000
 Βασ. Προεδάρης, ετών 43, κάτοικος Γκούρας, αξία περ. 10.000

Ο γενικός πίνακας, που κατήρτιζε το Επαρχιακό Συμβούλιο απ' όλους τους δήμους, χρησίμευε για να εκλέγονται, κάθε χρόνο, επί μια τριετία εννέα ένορχοι για τα τακτικά και έκτακτα κακουρογιοδικεία του Εφετείου Ναυπλίου.

γ. Στρατεύσιμοι δήμου Φενεού το 1879-1884

Οι στρατεύσιμοι -κληρονομήτες μετά τη μεταπολίτευση του 1862 απ' όλη τη χώρα κυμαίνονταν, ανερχόμενοι, συνήθως στους 12.000 άνδρες. Ο αριθμός των νεοσυλλέκτων κάθε δήμου ήταν εξαρτημένος από τον αριθμό των δημοτών. Ο καθορισμένος αριθμός των κληρωτών με τα ονόματα των κληρουμένων καταχωρίζονταν σε πίνακα, που μετά από δημόσια κλήρωση, κατήρτιζε ο κάθε δήμαρχος. Οι περιληφθέντες, λόγω χάρη, στον αριθμητικό πίνακα του 1879 υπόχρεοι προς στράτευση και μετέχοντες στην κλήρωση για τον δήμο Φενεού, ήσαν 46 και απ' αυτούς μετά από διαγραφές, κρίθηκαν ικανοί 40, τελικώς. Απ' όλη την Κορινθία τη χρονιά αυτή ήσαν 353 οι υπόχρεοι στρατεύσεως, στους οποίους προστέθηκαν ακόμη 84, σύνολο άνδρες 437. Απ' αυτούς 95 κληρώθηκαν ανυπότακτοι. Κληρωτοί, που κλήθηκαν το 1884 να υπηρετήσουν στον στρατό απ' τον δήμο Φενεού ήσαν οι εξής:

Της πρώτης σειράς:

α'). Επί διετία

1) Κούτρας Γεώργιος Ιωάννου	7) Παπαδόπουλος Βασίλειος Κωνσταντίνου
2) Μπαχταλιάς ή Μπατζαλιάς Κωνστ. Νικ.	8) Ρογοκένης Γεώργιος Κωνσταντίνου
3) Ιωάννου Γεώργιος Χρήστου	9) Αλεξόπουλος Ευστάθιος Δημητρίου
4) Κατζαβός Νικόλαος Γεωργίου	10) Χαρολάτης Γεώργιος Θεμιστοκλέους
5) Καριώτης Σπύρος Χαρολάμπους	11) Κολοκούρης Κωνσταντίνος Νικολάου
6) Καμπέρης Αντώνιος Παναγιώτου	12) Μπινιάρης Ανδρέας Νικολάου

ΦΕΝΕΑΤΙΚΕΣ ΣΑΤΙΡΕΣ

του Βαγγέλη Γιουρούκου

Ο Βαγγέλης Γιουρούκος, γιατρός στο επάγγελμα έζησε στο Φενεό από τις αρχές το αιώνα μας έως το 1938 που πέθανε, προσφέροντας τις υπηρεσίες του στους Φενεάτες. Είχε όμως και φλέβα σατιρικού ποιητή και διακωμωδούσε με στίχους τα γεγονότα της τότε επικαιρότητας, τοπικής ή και γενικότερης σημασίας, με ένα δικό του χαριτωμένο αλλά και κάποτε καυστικό τρόπο, τις δε σάτιρές του τις κυκλοφορούσε μόνο μεταξύ των φίλων του κάθε Σάββατο.

Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε δύο από εκείνες που βρήκαμε στο αρχείο του συναδέλφου του γιατρού Ευστ. Παπακωνσταντίνου, του γνωστού “Μπάρομπα - Στάθη” από την Καστανιά.

Η μία έχει τίτλο “Καλογήρων απόφασις” και αναφέρεται στη διένεξη που είχαν οι μοναχοί του Αη - Γιώργη με τους κατοίκους του γειτονικού χωριού Καλύβια, σήμερα Αρχαία Φενεός. Εκείνη την εποχή η ιδιοκτησία της μονής έφθανε μέχρι τις αυλές των σπιτιών του χωριού και οι καλόγεροι απαγόρευαν «δια ροπάλου» τη βοσκή των ζώων στις μοναστηριακές εκτάσεις, με αποτέλεσμα να υπάρχει διαρκής διένεξη μεταξύ Μονής και κατοίκων, που πολλές φορές έφθανε και στα δικαστήρια και βέβαια απασχολούσε και τους πολιτικούς.

Κάποια περίοδο όμως, επειδή η υπόθεση αυτή είχε ωθήσει στα άκρα και τις δύο πλευρές

Συνοπτικά τινά... (συνέχεια)

β') Επί ένα έτος

- 1) Ανδρουτζος Ιωάννης Δημητρίου
- 2) Κακαβιάς Βλάσιος Δημητρίου
- 3) Τσετσώνης Παναγής Μιχαήλ
- 4) Ανδρικόπουλος Γεώργιος Αποστόλου
- 5) Παπαγεωργίου Παναγής Γεωργίου
- 6) Παπαγεωργίου Νικόλαος Γεωργίου

- 7) Στρίφτης Ιωάννης Δημητρίου
- 8) Θανασηνάρης Κωνσταντίνος Θεοδώρου
- 9) Κολοκούρης Αντώνιος Περικλέους
- 10) Τζιαβέλας Γεώργιος Νικολάου
- 11) Τουρλής Παναγής Νικολάου
- 12) Κάτσικας Νικόλαος Μιχαήλ
- 13) Κασιαλιάς Δημήτριος Σωτηρίου

Της δεύτερης σειράς:

Επί ένα έτος

- 1) Τσεμετζής Παναγής Φωτίου
- 2) Μπατζαλιάς Αριστείδης Γεωργίου
- 3) Μποσταντζής Αγγελής Παναγή
- 4) Σακελλαρίου Σοφοκλής Παναγή
- 5) Σαυλής Γεώργιος Βασιλείου
- 6) Αθανασόπουλος Σωτήριος Γεωργίου

- 7) Σιακάς Αγγελής Νικολάου
- 8) Δεμεσούκας Παναγής Σωτηρίου
- 9) Λύρας Αλέξιος Αναστασίου
- 10) Μπουζίκης Σπύρος Βασιλείου
- 11) Δουβίκας Γεώργιος Ιωάννου
- 12) Μανιάς Χρήστος Σπήλιου
- 13) Πετρούλιας Δημοσθένης Σπήλιου

Σε αυτό το παρά πολύ σύντομο σημείωμα, που αφορά σε μια μικρή ιστορική περίοδο του σύγχρονου Φενεατικού βίου δεν περιλαμβάνουσα πολλά άλλα, όπως τα της παιδείας, της δικαιοσύνης, της οικονομίας κ.λπ. για τα οποία θα έχουμε ελπίσω την ευκαιρία να μιλήσουμε σε προσεχές τεύχος του “Αΐπυτου”.

και απειλούνταν επεισόδια με απρόβλεπτα επακόλουθα, οι καλόγεροι «προς κατευνασμόν των πνευμάτων» προφανώς, αποφάσισαν να επιτρέψουν τη βοσκή των οικόσιτων ζώων στα μοναστηριακά, και την απόφαση αυτή σατιρίζει ο Γιουρούκος.

Στη σάτιρα που φέρει ημερομηνία 24 Μαΐου 1903 εκτός των άλλων στοιχείων, καταγράφονται με κάποιους χαρακτηρισμούς που τους αποδίδονται οι μοναχοί που διαβιούσαν στο μοναστήρι στις αρχές του αιώνα μας και βέβαια, κατά τον Γιουρούκο, οι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση αυτή πολιτικοί εκείνης της εποχής.

Με την άλλη σάτιρα που είναι μακροσκελέστατη και έχει τίτλο "εκλογές" ο Γιουρούκος διακωμωδεί με σαπαραριστό τρόπο κάποιες δημοτικές εκλογές στη Γκούρα που ήταν πρωτεύουσα του Δήμου και επομένως το κέντρο της πολιτικής δραστηριότητας στο Φενεό, όπου οι οξυύτητες και ο φανατισμός φαίνεται πως είχαν ξεπεράσει τα όρια. Τη δημοσιεύουμε και λόγω επικαιρότητας αλλά και για χάρη των σημερινών υποψηφίων στις εκλογές και μάλιστα δημοτικές όπως τότε, που έρχονται οσονούπω, για να πάρουν ιδέες που θα τους βοηθήσουν σε ...λυσίτελη οργάνωση του προεκλογικού τους αγώνα.

Σ.Κ.Μ.

Α' Καλογήρων απόφασις

(Καλύβια 24 Μαΐου 1903)

Επειδή οι Καλυβιώτες που τα τόσα υποφέρουν
θέλουν με το άστε ντούα τα μουλάρια τους να φέρουν
και τ' αρνιά και τα κριάρια και τα τόσα τα κοπάδια
να βοσκήσουν τα χορτάρια στα δικά μας τα λειβάδια.
Επειδή και τους γαϊδάρους πς φοράδες και τους ίππους
φοβερίζουν να τους φέρουν στους δικούς μας μέσα κήπους.
Επειδή οι Καλυβιώτες που τους καίει φωτιά και λάβα
γράφουν γράμματα καμένα εις το Βουλευτή το Γκράβα
που τους πάντας αγαπάει και λεπτά ατόκως δίδει
κι έχει φίλο ξακουσμένο τον Πανάγο τον Πετρίδη
και το Σπύρο τον ασίκη το λεβέντη Δεληγιάννη,
πούλεγε τους καλογέρους θα τους κάνει θα τους ράνει,
ο δε Ζούζουλας φουρκίσθη κι' άνοιξε ευθύς την κάσα...
να πληρ'σει το Δεσπότη, αν μας έβγαζε τα ράσα...
Επειδή ένεκα τούτου μας ετοίωσε το γάλα
και φοβούμεθα μη γίνουν κι άλλα πράγματα μεγάλα.
ας αρήσωμεν προς ώραν κάθε πάθος κατά μέρος
και ας βόσκουν επί τέλους εις το μέλλον ελευθέρως.
Επειδή και τώρα βόσκουν κι' είναι ντάλα μεσημέρι,
για το πείσμα το δικό μας σ' απαγορευμένα μέρη
κι ο Ηγούμενος φρονάζει κι ο Αυξέντιος θυμώνει
κι ο Αρσένιος κοιτάζει με το κιάλι απ' το μπαλκόνι.
Επειδή και το δασάρχη τον εφέραν άρον άρον
κι' έκαμε στην έξθεσή του το χατήρι των γαϊδάρων

κι ἤρχισαν ευθύς νὰ τρέχουν καὶ νὰ παίζουν τα γαῖδούρια,
επειδὴ ξεσκαλωθῆκαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τ' ἀχοῦρια.
Επειδὴ οἱ καλογέροι ὅ,τι τὴν ὥρην καὶ ἀν εἰποῦνε
βρεσέ οἱ βουλευταὶ μᾶς, οἱ ἰσχύοντες τ' ἀκούνε
Ἀς ἀφήσωμεν πρὸς ὥρην κάθε πάθος κατὰ μέρος
καὶ ἂς βόσκουν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ μέλλον ἐλευθέρως.
Νάσαστε εὐλογημένοι Καλυβιώτες ἑξακουσμένοι
νάχετε ὅλοι τὴν ευχή μας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ δική μας.
Νάσαστε συγχωρεμένοι μπαμπαρούτες πανεμένοι
νάχουμε ὅλοι τὴν ευχή σας τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ δική σας.

**Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ὡς ληφθεῖσα ὁμοθυμῶς
ἐνεκρίθη παμψηφεί καὶ υπογράφεται νομίμως:**

Ὁ Ἡγούμενος **Χαρίτων**
ποῦ αἰσῆς εἶναι καὶ ἦτον
ὁ **Αὐξέντιος** Δαφειώτης
καὶ παπᾶς μᾶ καὶ ἱππότης
Ἰωννάς παπᾶς με γένεια
ποῦχει γιὰ παρᾶδες ἔννοια
Συμεὼν ἀπὸ τοῦ Βίλια
ποῦ ἀνάβει τὰ καντῖλια
ὁ **Παφνούτιος** με χοῦϊ
τοῦ μιλάς χωρὶς ν' ἀκούει
Σεραφεῖμ Ἀθανασίου
Γέροντας τοῦ **Γενναδίου**
τοῦ παπᾶ τοῦ ντελμπεντέρη

ποῦνε αἰσῆς καὶ ξεφτέρει
καὶ δὲν παίρνει χασομέρι
ὅπως ἄλλοι καλογέροι,
καὶ ἔχει γιὰ κουνέλια λύσσα
γιὰ παπᾶ καὶ γιὰ μελίσσια
Δανιήλ ὁ Νταφλαγάνης
καὶ νταῆς καὶ μετχιλβάνης
ὁ **Αρσένιος** ὁ γέρος
ποῦ τὸν ἀγαπᾶ πολὺ
ὁ **Σαυλῆς** ἰδιαιτέρως
καὶ τὸ χέρι τοῦ φιλεῖ
ὅταν πᾶει στο Μοναστήρι
καὶ δὲν τὸν χαλά χιτήρι

ὁ **Ἰωακείμ** ὁ Διάκος
ποῦταν τ' ὄνομά τοῦ **Διάκος**
ὁ **Χριστόφορος** με φούρια.
ποῦ ἔνα μεσ' αὐτ' τὴν Λυκοῦργια
Ἄνθιμος μετὰ τοῦ **Βλάση**
ποῦ τὸν ἔλεξαν Θανάση
ὁ **Ἰγνάτιος** Πατρώνας
ποῦ λατρεῖται τὰς εἰκόνας
Γερμανός ἀπὸ τοῦ Βίλια
ποῦ χεῖ τὰ μεγάλα χεῖλια
Γέρο **Γιώργης** ἀπ' τὴν Πόλι
ποῦ τὸν ἀγαποῦμε ὅλοι
καὶ ὁ κομπάρφος ὁ **Σωτήριος**
ποῦν' ἀνέπανδρος καὶ χήρος.

Καὶ γιὰ τὴν ἀντιγραφὴν

ὁ Βαγγέλης ὁ **Γιουρούκος** κοκορόμναλος καὶ κούκος.

Β' Ἐκλογές

Ἡ ματιά μου εἶναι βόλι
καὶ ὁ λόγος μου βροντή
ρῶτα καὶ τὸν Αποστόλη
ρῶτα καὶ τὸν Κωνσταντὴ
δηλαδὴ τὸ Δουλαβέρα
πὼς τοὺς πῆρα τὸν αέρα
πὼς τοὺς εἶχα ὅλους μάτσο
καὶ τοὺς ἔδωκα στὸν Μπάτσο
καὶ ἔγιναν ἀμέσως στάχτη
βρε Γιουρούκο κουνουσιᾶχτη.
Ὡρα ἔκτη τῆς πρωΐας
ταρατάμι ἀρχίζει ἡ μάχη

καὶ κυριαοχεῖ τσαρούχι
φουστανέλλα καὶ σιλάχι.
Οἱ φουστανελλάδες ὅλοι
εἶναι βρε Γιατρέ με μᾶς
καὶ τὸ σύνθημά μας εἶναι
φουστανελλά ντουλαμᾶς.
Φόλα στα ψηλά καπέλα
ντουλαμᾶς καὶ φουστανελλά
οἱ δικοὶ μᾶς ψηφοφόροι
εἶναι φουστανελλοφόροι.
Ταρατάμι βαρὺν νταούλια
τύρι λύρι παίζει ἡ Γκάδα

πολεμοῦν μέσα στ' Αργύρη
πολεμοῦνε καὶ στὸν Τζαῖδα
Τύρι λύρι, τύρι λύρι
παίζει ἡ γκάδα μες τ' Αργύρη.
Τάρολα ροῦμπα τάρολα μπίμπα
τὰ νταούλια μεσ' τοῦ Πίμπα.
Τι κακὸ τι ταραχὴ
τι βροντές καὶ ἀνεμὸξάλη
σαν καὶ αὐτὴ τὴν ἐκλογὴ
δε θα γίνει πλέον ἄλλη.
Ταρατάμι με τὰ νταούλια...
τι κακὸ τι ταραχτήτῳ τάχασε

κι ο Λίτσας
 κι ο Δελής λυτοψυχεί
 όταν είδαν τον Τζανέλλο
 να τους παίρνει την παντιέρα
 κι έτρεξαν στο φαρμακείο
 και τους θάντισαν μ' αιθέρα.
 Τι κακό τι παρτιντί
 τι φωνές αυτές κι αντάρες
 τώρα τόνωισαν κι αυτοί
 ότι κάνουν κουταμάρες.

Θέλουν να χωρίσουν κόμμα
 μένουν μ' ανοιχτό το στόμα
 τρέχουν μέσα εις του Γκούρα
 γιατ τους ηήφρους τόσα βράδια
 μα μυρίζονται τα σκούρα
 και τους τρώνε τα σημάδια.
 Κι ο Γιατρός ο Δήμαρχός μας,
 όμοιος του Βελλινγκτόνος
 έφαιπτος τας τόσας φάσεις
 διευθύνει του αγώνος
 κι' αγναντεύει με το κυάλι
 ό,τι γίνεται στην πάλη
 και σε τέτοιες εκλογές
 τέτοιες δίνει εντολές.
 Όποιος από τους Γκουργιώτες
 τους τσολάνηδες, αγροίκους
 γελαστεί και μας μαυρίσει
 θα τον φάει μαύρος λύκος
 θα τον κάνω να μην παίζει
 του λοιπού τέτοιο παιχνίδι
 θα του βγάλω το τομάρι,
 θα τον φάει μαύρο φίδι.
 Κι όποιος πάλι τους δικούς μου
 τους ασπρίσει ιδιαίτερος
 σ' όποιο θέλει θα βοσκήσει
 απηγορευμένο μέρος

κι όταν είναι καλοκαίρι
 κι όταν έχει πέσει χιόνι
 κι αν τον πιάσουν οι δραγάτες
 σύλληπτρα δεν θα πληρώνει.

Κι έβλεπαν το Δήμαρχό μας
 όλοι οι ξένοι μετά θάμβους
 περιμένοντας μεγάλους
 εκ της εκλογής θριάμβους.
 Και ο Λειβαδεύς ως Γόρδων
 σαν του μπήκαν μεσ' τη μύτη
 τρέχει για τους ψηφοφόρους
 από τόνα στάλλο σπάτι.
 Όλη νύχτα κι όλη μέρα
 μπράτσο με το Δουλαβέρα
 και απέδειξε εμπράκτως
 πως αρνείται το δοβλέτι
 κι αχμαλώτισε βιαώς
 το Γιαννάκη τον Κωλέτη
 φίλον έκπαλαι του Βάσση
 και τον πήρε δε για λούσο
 κι από τρίχα να τους πάρει
 και τον μυλωνά το Νούσσο.
 Τώρα πλέον του Λειβαδέα
 σ' ένα του Δημάρχου βλέμματα
 εκκοκίνησαν τα μάτια
 και να πει γυράει αίμα.
 Έβγα Σοφοκλή μπροστά του
 για να ιδείς τ' ανάστημά του.

Ταρατάμ, ζουρνάδες, παίζουν
 σείεται ο Φενεός
 άναψε ο Λειβαδέας
 και κτυπά ανηλεώς.
 Ώρα πέμπτη της εσπέρας,
 εξησθένησεν η μάχη
 ήρχισε να κάνει ψύχρα
 κι έπιασε πολλούς συνάχι

κι άλλους έπιασε ζαντούχι
 βρε Γιουρούκο μου τσαχπίνι
 όταν είδαν το τσαρούχι
 να κερδίζει το σκαρπίνι.
 Κι η κοιμπάρα του Γιουρούκου
 με το μπλε μαρέν μπολκάκι
 αγναντεύει τα της μάχης
 στου βοριά το μπαλκονάκι.

Ο Δελής μετά του Λίτσα
 ήφωσαν λευκή σημαία
 κι ανεγνώρισαν κι οι δύο
 την ισχύν του Λειβαδέα
 κι απεσύρθησαν με τρόπο
 απ' της εκλογής τον τόπο
 πλην την ήττα τη μεγάλη
 ο Δελής βρώεως κρίνας
 ανεχώρησε και πάει
 να ξεσκάσει στις Αθήνας
 εφοβήθη τα νταούλια
 κι έφηνε με τον Τασούλια.
 Ο δε Λίτσας ο καημένος
 από τέτοια μαθημένους
 δεν φοβήθη τη χασούρα
 κι ούτε φεύγει από του Γκούρα
 κι ούτε σκιάζεται χωνιά
 που βαρούνε μ' απονιά
 κι ούτε πούχασε τον νοιάζει
 κι ούτε τόβαλε μαράζι.

Τύρι λύρι τύρι λύρι
 τι σου ήτανε γραφτό
 Μήτσο Λίτσα κακομοίρη
 πώς το πέρασες κι αυτό.
 Δημητράκη μου να είσαι
 δεν σε θέλω λυπημένους
 σ' εκλογές δημογερόντων
 ίσως νάβγεις κερδισμένος

Τελευταία σάτιρά μου και δεν γράφω πλέον άλλη
 ενερούλιασε ο νους μου μες το κλούβιο μου κεράλι

ο Βαγγέλης ο Γιουρούκος

ο τεμπέλης και τραμπούκος.

Σ.Σ. (Παρά την... απειλή του ότι δεν θα γράψει άλλη σάτιρα, έγραψε και άλλες).

ΟΙ ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

ΝΙΚΟΣ
ΜΠΑΡΜΠΟΠΟΥΛΟΣΔημιουργός
Ενός
Οράματος

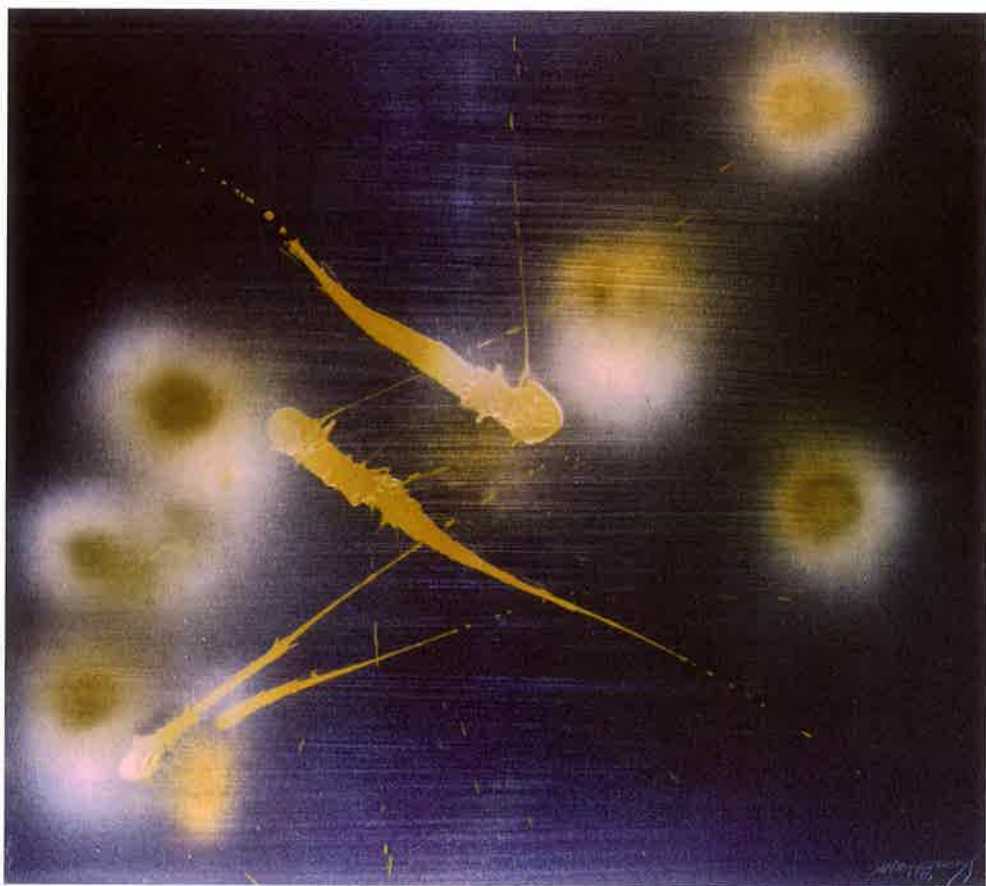
Ο Νίκος Μπαρμπόπουλος γεννήθηκε στο Μάτι του Φενεού και εκεί έζησε τα πρώτα του παιδικά χρόνια. Θυμάται σαν τώρα τη στιγμή που απέκτησε τα πρώτα ζωγραφικά του εργαλεία: Ένα τετράδιο ιχνογραφίας και ένα μολύβι που ο πατέρας του έφερε στο σπίτι μέσα από το παλτό του, ένα χειμωνιάτικο βράδυ εκεί γύρω στο 1965. Τότε δεν μπορούσε να φανταστεί, ότι σ' εκείνα τα φύλλα χαρτί είχε ξεκινήσει ενδόμυχα μια διαδικασία που αργότερα θα χαρακτήριζε απόλυτα μια συνεχόμενη δημιουργική πορεία στο χώρο της ζωγραφικής.

Συνέχισε το Δημοτικό στο Κιάτο και εκεί τελείωσε και το Λύκειο. Αναπολεί εκείνα τα χρόνια σαν τα ομορφότερα, πλούσια σε συναισθήματα, γεμάτα από χρώματα και διάθεση για δημιουργία. Τότε γνωρίστηκε με το ζωγράφο **Κώστα Πανιάρα** και χωρίς να το καταλάβει έγινε δέκτης μιας ασυνήθιστης και πρωτοποριακής τέχνης που τον επηρέασε βαθύτατα.

Είχε αποφασίσει ν' ακολουθήσει το δρόμο της Τέχνης, όμως οι συγκυρίες τον οδήγησαν στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο. Πολύ νωρίς μπήκε στο διαφημιστικό χώρο και έτσι του δόθηκε η δυνατότητα ν' ασχοληθεί με το δημιουργικό κομμάτι της επικοινωνίας. Παράλληλα, πάντα έβρισκε το χρόνο να προωθεί τη δική του προσωπική τέχνη επιδιώκοντας την αναπαράσταση εικόνων με ιδιαίτερη συγνησιακή δύναμη.

Κινήματα όπως ο Υπερεαλισμός και ο Αφηρημένος Εξπρεσιονισμός και μορφές της μοντέρνας ζωγραφικής όπως ο Kandinsky, ο Dali και ο Van Gogh επηρέασαν τη σκέψη και τη δημιουργία του. Περνώντας απ' όλα τα στάδια της εικονικής και ανεικονικής ζωγραφικής θεωρείται σήμερα εκφραστής μιας αφαιρετικής αντίληψης που παράλληλα δημιουργεί έναν ορατό κόσμο εκπέμποντας πολλαπλά μηνύματα.

Ο Νίκος Μπαρμπόπουλος έχει λάβει μέρος σε ομαδικές και ατομικές εκθέσεις. Έργα του βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η τελευταία του δουλειά πα-

Γέννησις

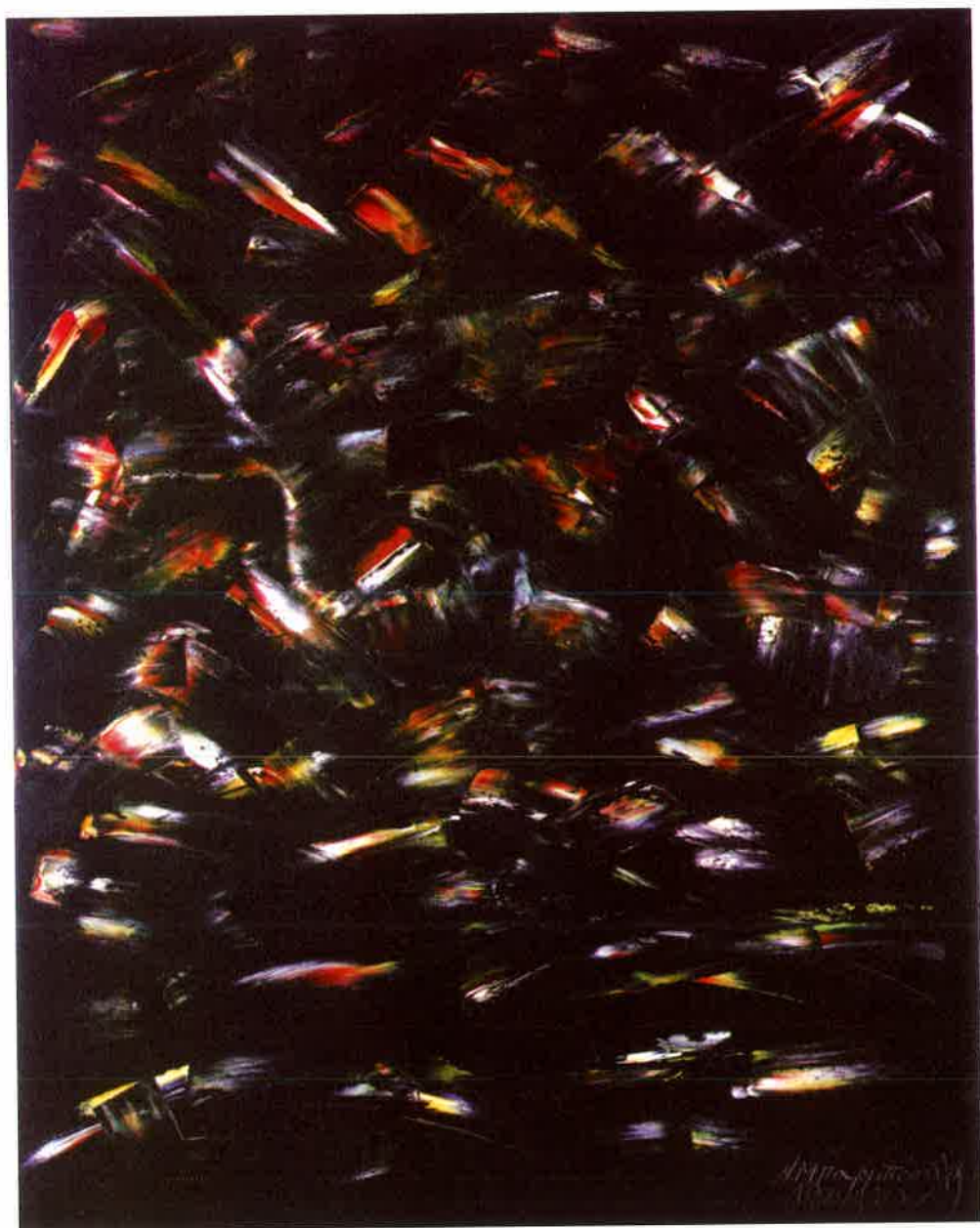
(Λάδι σε μουσαμά 80x90)

ρουσιάστηκε το καλοκαίρι στην Gallerie του συγκροτήματος ELOUNDA BEACH στην Κρήτη.

Από την πρώτη του ατομική έκθεση που παρουσιάστηκε στη **Δημοτική Πινακοθήκη Ναυπλίου το 1983** παραθέτουμε απόσπασμα από σημείωμα του ιδίου που εκφράζει τις αντιλήψεις του για την Τέχνη, εκείνης της περιόδου:

“...Πιστεύω στην αναγκαιότητα της Τέχνης, γιατί αισθάνομαι την έκφραση σαν τη βασικότερη και ουσιαστικότερη μορφή επικοινωνίας. Μιας επικοινωνίας με τον κόσμο και τον εαυτό μας δια μέσου των εικόνων και των συμβόλων. Αισθάνομαι την ανθρώπινη έκφραση μοναδική πηγή άστείρευτης έρευνας και αυτογνωσίας και ψάχνω να βρω ένα κόσμο χαμένο που κάθε μέρα χάνεται όλο και περισσότερο. Έναν κόσμο ρεαλιστικό και αινιγματικό, πικραμένο και χαρούμενο, ποικιλόμορφο και πολυδιάστατο. Έναν κόσμο θετικό μέσα σε χιλιάδες αρνήσεις. Μοναδικά στηρίγματα η αγάπη για την Τέχνη και τη ζωή, η πίστη στην ομορφιά και την καλαίσθητη κίνηση, η τιτάνια αναζήτηση αιτίων και γεγονότων...”

Από το 1983 μέχρι σήμερα η τέχνη του Νίκου Μπαρμπόπουλου έχει περάσει από πολλά στάδια ακολουθώντας μια εξελικτική πορεία. Η αφαίρεση και η εμμονή του στην ένταση των χρωμάτων είναι τα βασικά συστατικά της ιδιόρρυθμης ζωγραφικής του.

Χρωματική τρικυμία
(Λάδι σε μονοπάρι 70x90)

Φτερά

(Λάδι σε μουσαμά 50x60)

Η Πανλίνα Μπεχράκη προσπαθώντας να ανακαλύψει τα μηνύματα του ζωγραφικού έργου του καλλιτέχνη, μεταξύ άλλων επισημαίνει:

“Η Τέχνη του Νίκου Μπαρμπόπουλου είναι μία δημιουργία σύγχρονη και παράλληλα κλασική. Από τους προϊστορικούς χρόνους ξέρουμε ότι ο άνθρωπος δημιούργησε τη γραμμή και τους συνδυασμούς της και με τα γεωμετρικά σχήματα εκφραζόταν πριν ακόμη ανακαλύψει τη γραφή. Η γεωμέτρηση της φόρμας του Νίκου Μπαρμπόπουλου, ιδιαίτερα στην τελευταία του δουλειά, με τους πολλαπλούς συνδυασμούς και συσχετισμούς σχημάτων που πραγματοποιεί (εικόνες, σύνθεση των λέξεων της εικαστικής γλώσσας) που εμπεριέχονται στο έργο του Κορίνθιου καλλιτέχνη, καλούν τον θεατή να τις αποκρυπτογραφήσει, να τις μελετήσει, και μόνος του πια να οδηγηθεί ίσια στην ψυχή του δημιουργού, να βάλει τίτλους στα έργα του, να τ’ αγαπήσει...

Δημιουργεί ο καλλιτέχνης από τα ίδια τα σχήματα και την μεταξύ τους συνάφεια μια ολοκληρωμένη διαδικασία συνειρμών και εικόνων του δημιουργικού μυαλού του που ανάγει σε πρωταρχικές έννοιες (ποιότητες, δυναμισμό, ενότητα). Δεν χρειάζεται ο καλλιτέχνης κώδι-

Θαλασσογραφία
(Λάδι σε μονοσμά 90x100)

κες, λειτουργεί από μόνος του με μια δύναμη που βγαίνει από το μυαλό και την ψυχή του, δεν εντάσσεται σε σχολές, δεν μιμείται, μόνο δημιουργεί.

Τα έργα του δεν κουράζουν γιατί δεν υπάρχει περιγραφική ανάλυση, αντίθετα κρύβουν θαυμαστούς κόσμους που ζητούν και αναζητούν τον μνημένο, τον γνώστη τον οποίο σέβονται, τον βάζουν στο παιχνίδι ισότιμα και με πλήρη γνώση των όποιων δυσκολιών.

Ελπίζω να μην παρεξηγηθώ και νομίζει κανείς ότι παρεμβάλλομαι στην Τέχνη σαν ποιητής - κριτικός και λέω έτσι απλά ότι η Τέχνη είναι για λίγους και εκλεκτούς που "ξέρουν". Θέλω με τούτη τη γραφή μου να τονίσω εντελώς το αντίθετο. Σήμερα, όταν πολλοί στο χώρο της Τέχνης - κυρίως έμποροι και μεταπράτες - λένε ότι αυτός είναι "Συλλέκτης", "ξέρει", εννοούν συνήθως κάποιον της μεγαλοαστικής κοινωνίας που μόνο το γεγονός ότι είναι σε θέση ν' αγοράσει, τον κάνει αυτόματα και γνώστη της Τέχνης. Από την άλλη πλευρά, οι καλλιτέχνες λένε: "Εγώ μιλάω με το έργο μου". Αυτό όμως, ως με συγχωρήσουν, είναι υπέρτατος υποκειμενισμός. Και είναι ένας από τους κύριους λόγους που η Τέχνη, η ανάλυση και η κριτική έχει πέσει σε χέρια "ποιητάδων-κριτικών" που απλά δίνουν τη δική τους ερμηνεία σκοτίζοντας περισσότερο το κοινό, απομακρύνοντάς το από την πραγματική γνώση.

Βέβαια η εικαστική γλώσσα δεν έχει πατρίδα, είναι παγκόσμια. Μιλάει πραγματικά με τα χρώματα, το θέμα, το περιεχόμενο και απευθύνεται στην καρδιά του ανθρώπου.

Το έργο του καλλιτέχνη Νίκου Μπαρομπόπουλου ανήκει κι αυτό στην ομάδα των δύσκολων ερμηνειών, γιατί η δουλειά του είναι κυρίως εγκεφαλική. Τα χρώματα και τα όνειρά του, βοηθούμενα από μια εκπληκτική δεξιοτεχνία, βαλμένα προσεκτικά και με χάρη, συνθέτουν την εικόνα του. Ανιχνεύοντας κανείς τις επιφάνειες αυτών των έργων παρατηρεί την ιδιόρρυθμη τεχνική που μας παραπέμπει σε άλλες εποχές. Γι' αυτό λέμε ότι τα έργα του είναι διαχρονικά.

Οι προβληματισμοί και οι ανησυχίες είναι παντού. Σίγουρα ανοίγονται και νέοι δρόμοι στη δουλειά του χωρίς όμως να αποκόπτεται από την παλαιότερη εικαστική του πορεία. Και είναι αυτό απόλυτα φυσικό για τον κάθε καλλιτέχνη. Άλλωστε στο ξεκίνημά του ζωγράφιζε με ρεαλισμό και αυτό σίγουρα είναι μια σωστή και στέρεη αφετηρία για κάθε αναζήτηση, γιατί προϋποθέτει γνώση σχεδίου προπάντων.

Φορτωμένος με πλούσια συναισθήματα που είναι έτοιμα να βγουν και ν' αγκαλιάσουν τον κόσμο όλο, ο Νίκος Μπαρομπόπουλος προχωρεί με σιγουριά στον τελικό του στόχο, να επικρινωει δηλαδή με όλον τον υπαρκτό κόσμο, με όλους τους ανθρώπους. Η τέχνη του εξυπηρετεί και την ανάπτυξη και την τέρψη της ψυχής και είμαι σίγουρη ότι το έργο του θα παραμείνει διαχρονικό. Και αυτό γιατί εκφράζει τα συναισθήματα, αυτά τα θετικά και απρόσμενα συναισθήματα που μας πλημμυρίζουν την ψυχή, που πασχίζουν να βρουν μια διέξοδο, να βγουν, να πετάξουν και να λυτρώσουν άλλες γνώριμες και άγνωστες ψυχές.

Τα χρώματά του λειτουργούν ίδια κινητήρια δύναμη που σκορπάει ομορφιά και τρυφερότητα, προκαλεί και προσκαλεί σ' έναν κόσμο άπιαστο, φανταστικό, όμορφο, αλλιότιμο από τον υπαρκτό, γεμάτο απλότητα, ίδιο μ' αυτόν των παιδικών παρθενικών μας χρόνων. Η πειθαρχία της γραμμής, η ίδια η τεχνική που χρησιμοποιεί, είναι η χωρίς όρια και καταναγκασμούς ελευθερία του νου και της ψυχής, που υπακούει όμως σε άγραφους νόμους.

Έτσι το έργο του καλλιτέχνη δεν μας ρίχνει στην άβυσσο, μας ανεβάζει στους ουρανούς και το λέω αυτό με την ψυχρή γεμάτη αγάπη για τέτοιους ανθρώπους και τέτοιες δημιουργίες.

Δημιουργός ενός οράματος. Αυτό είναι το περιεχόμενο της εικαστικής του γλώσσας.

Πιστεύει ότι ο άνθρωπος είναι ψυχή, ή πρέπει να είναι έτσι, συναισθήμα, είναι δικαίωμα

και κατάκτηση, είναι φτερούγισμα χαράς και ελπίδας. Οι αληθινές αξίες που περιγράφονται μέσα στο έργο του, είναι αυτές που οδηγούν στο δρόμο της ομορφιάς, στον κόσμο των συνασθημάτων. Η τέχνη έτσι επιτελεί τον προορισμό της, όταν προσφέρει πολύτιμα, ξεχασμένα αγαθά. Η τέχνη του Νίκου Μπαρμπόπουλου αυτόν τον στόχο υπηρετεί”.

Από την τελευταία του έκθεση που παρουσιάστηκε στην **Elounda Beach Art Gallery** και που ήταν αποτέλεσμα δύο χρόνων δουλειάς, παραθέτουμε το προλογικό σημείωμά του που είναι χαρακτηριστικό της προσπάθειάς του αλλά και του γεγονότος ότι η τέχνη του ολοκληρώνεται, συγκεντρώνοντας πολλών ετών επιμονή και καταλήγοντας σ’ ένα θαυμαστό αποτέλεσμα που είναι ταυτόχρονα και μια διαβεβαίωση ότι η συνέχεια θα είναι εντυπωσιακή:

“Αυτή η δουλειά ξεκίνησε σε μια εποχή που ένας μεγάλος αριθμός εικόνων και συνασθημάτων ζητούσαν εναγωνίως τη δική τους θέση, μια απάντηση σε χιλιάδες υπαρκτά ερωτήματα. Ήταν μια φυσική διέξοδος για μένα να περιγράψω ένα ξεχασμένο κόσμο μέσα από αμέτρητες εικόνες, σκληρές αντιθέσεις, αναμνήσεις και απόκρυφες ελπίδες.

Είχα να αντιπαλέψω απέναντι στις άλλες επαγγελματικές μου ασχολίες που αφαιρούν τις πρωταρχικές πηγές, αναγκαίες για μια σημαντική καλλιτεχνική δημιουργία. Δημιούργησα χρόνο εκ του μηδενός και ξεπέρασα τις αορητικές επιδράσεις της καθημερινής ζωής με επιμονή και μεγάλη προσπάθεια, περπατώντας συνεχώς σ’ ένα τεντωμένο σκοινί και βλέποντας σιγά-σιγά τα όράματά μου ν’ αποκτούν νόημα και ουσία. Συνέχισα με μεγαλύτερο πάθος, πιστεύοντας ότι τα μηνύματά μου θα υπερβούν τα στενά προσωπικά όρια παραμένοντας σιωπηλά απέναντι στο φως του κόσμου και τη λοξή ματιά των ανθρώπων. Πίστεψα απόλυτα στην προοπτική αυτής της δουλειάς και ένιωθα ανακούφιση όταν κάποιος είχε κάτι να πει παρατηρώντας αυτή τη διαδικασία ανάμεσα από τους ιδιοσμούς των χρωμάτων. Αισθάνομαι διαχρονικά όμορφα που η αποκρυπτογράφηση αυτής της εσωτερικής περιπέτειας παρουσιάζεται στα μάτια των ανθρώπων που ίσως αισθάνονται την ίδια ολοκλήρωση με μένα”.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

Ένα ποίημα

Τάκης Μπουγιούκος - Φενεάτης

Γη Φενεάτις

Ψηλά βουνά σε περιζώνουνε,
περρήμνα σαν τα παιδιά σου.
Πλατύς κι ολόϊσος ο κάμπος σου,
παρθενικός σαν τις καρδιές τους.

Πεύκα κι ελάτια και πλατάνια,
η δύναμη κι η ομορφιά σου.
Πηγές, βρουσούλες και ρυάκια
τα πλούτη σου και η χαρά σου.

Αίγλη η γη σου και φτωχή,
πολύς ο μόχθος και ο ιδρώτας,

για ένα στάρινο καρβέλι,
για μια μπουκιά ζεστό ψωμί.

Όμως η πρόσχαρη μορφή σου
σβήνει της φτώχειας τα σημάδια
και τα βουνά κι’ τα λαγκάδια
τραγουδία λένε για τη γη σου.

Για τους πανάρχαιους θεούς σου,
τα γκρεμισμένα σου τα κάστρα,
για τους βομούς, για τους ναούς σου,
τη φύση σου την ξελογιάστρα.

(Από την ποιητική συλλογή του “Γη Φενεάτις”)

Δημήτριος Λύρας

Η θεμελίωση της Γκούρας μέσα από την ιστορία και την παράδοση

Μέσα από την ασάφεια των καιρών στους σκοτεινούς αιώνες που πέρασαν, πριν από την Ελληνική παλιγγενεσία του 1821, προβάλλει η αγνοσία ορισμένων γεγονότων και πραγμάτων, κυρίως σε περιοχές που παρουσίαζαν ελάχιστο ή μειωμένο ιστορικό ενδιαφέρον. Κατά συνέπεια η γνώση ορισμένων στοιχείων και η κατανόηση κάποιων φαινομένων και πραγματικοτήτων είναι δυσχερής, όταν οι ιστορικές πληροφορίες για μια περιοχή είναι υποτυπώδεις. Έτσι είναι δύσκολη και η εξαγωγή ασφαλών ιστορικών συμπερασμάτων. Κάτι τέτοιο, συνέβη και με την Φενεάτικη γη που βρίσκεται μακριά από μεγάλα αστικά κέντρα ή φρούρια καθώς και από συγχρονιστικές αρτηρίες και κόμβους. Σαν ορεινή και απροσπέλαστη ήταν λιγότερο προσιτή σε εχθρικές εισβολές και ελάχιστα δεκτική σε εμπορικούς ξένους. Ένα σημαντικό επίσης στοιχείο (ανάλογα θετικό ή αρνητικό) ήταν για την περιοχή αυτή η ύπαρξη της ομώνυμης λίμνης, που άλλοτε αυξανόταν ή ελαττωνόταν και αρκετές φορές, σε περιοδικά χρονικά διαστήματα, αποστραγγιζόταν τελείως. Αυτό έκανε την παλιά τοπική ζωή και την ποιότητα της να είναι άρρηκτα δεμένες με τη λίμνη, λόγω της επάρκειας ή της έλλειψης καλλιεργήσιμης γης, σε συνδυασμό με τη έξαρση και μείωση της ελονοσίας, που μαζί με την πανώλη αφάνιζε τους παλιούς πληθυσμούς.

Ιστορικοί λόγοι υπαγόρευαν τη δημιουργία των ορεινών οικισμών της Ελλάδας στους δύσκολους εκείνους αιώνες, όπως κάποια αδήριτη ιστορική ανάγκη συνετέλεσε στην σημερινή παρακμή σημαντικού αριθμού αυτών και στην αποψίλωσή τους. Για παράδειγμα αναφέρω ότι οι άνθρωποι τότε, από τον φόβο των πειρατών, δεν έστηναν τους οικισμούς τους κοντά στη θάλασσα, εάν η τοποθεσία δεν ήταν αρκετά οχυρή. Απέφευγαν ακόμη τις πεδιάδες όπου η εκμετάλλευση από το δυνάστη ήταν περισσότερο άμεση και διαρκής. Έτσι κατάφευγαν σε απομακρυσμένες, ορεινές και δασώδεις τοποθεσίες για μεγαλύτερη ασφάλεια και ελευθερία.

Έχοντας υπ' όψιν όλα τα παραπάνω, θα προσπαθήσω να τοποθετήσω ιστορικά την ίδρυση της Γκούρας στη διάρκεια του 18ου αιώνα, όσο είναι δυνατόν κατά προσέγγιση, συνεκτιμώντας ορισμένα στοιχεία και δεδομένα που είχαν δημιουργηθεί εκείνη την εποχή. Τόσο οι ιστορικές μαρτυρίες που είναι πενιχρές, όσο και οι παλιές παραδόσεις του χωριού, που απηχούν γεγονότα σχετικά με την δημιουργία του οικισμού, σχετίζονται με τα ιστορικά συμβάντα που αφορούν γενικά σε όλη την περιφέρεια του Μοριά κατά τα τέλη του 17ου αιώνα και καθ' όλη τη διάρκεια του 18ου.

Στα 1687 μ.Χ. έληξε η πρώτη περίοδος της Τουρκοκρατίας στην Πελοπόννησο, που κατακτήθηκε από τους Βενετούς και επικυρώθηκε στη Γαληνότατη Δημοκρατία με τη συνθήκη του Κάρλοβιτς (1699 μ.Χ.). Η περίοδος της Ενετοκρατίας κράτησε μέχρι το 1715 μ.Χ., οπότε ανακαταλήφθηκε από τον Τουρκικό στρατό και αποδόθηκε πάλι στην Οθωμανική αυτοκρατορία με τη συνθήκη του Πασάροβιτς (1718 μ.Χ.). Κατά την περίοδο εκείνη επικράτησε μια σχετική ηρεμία στην ταλαιπωρημένη περιοχή, που είχε δοκιμαστεί από τους συχνούς πολέμους και τις μεγάλες επιδημίες της πανώλης, που είχαν μειώσει φριχτά τον πληθυσμό. Φαίνεται ότι η επιδημία της πανώλης στα 1787-88, για την οποία έχουμε

πολλές πληροφορίες, ήταν η καταστρεπτικότερη που γνώρισε η περιοχή, με την ύπαρξη πολλών θιμάτων και στις ορεινές περιοχές. Μία απογραφή της Βενετικής διοίκησης του 1689, που αφορά σε όλη τη Πελοπόννησο, πλην της Μάνης και της Κορινθίας ανεβάζει τον πληθυσμό μόλις στις 85.468 ψυχές. Η απογοητευτική κατάσταση εξαιτίας της ολιγανθρωπίας της περιοχής, που πιστοποιείται και από τις μεταγενέστερες απογραφές οικισμών και πληθυσμού των Βενετικών αρχών, είναι χαρακτηριστική. “Ο διαβίτης της υπαίθρου διέσχιζε μια χώρα έρημη”, έγραφε ο Βενετός διοικητής Corner στη γερούσια της Βενετίας. “Τύχη αληθώς αξιοθρήνητος της γης ταύτης, ήτις δια την γονιμότητα του εδάφους και την πολυειδή ποικιλία των καρπών των εξ’ αυτής αποφερομένων επ’ ουδενί έχει να φθονήσει τας ευτυχεστάτας χώρας”, έγραφαν οι σύνδικοι της Βενετίας. Από τις καταγραφές αυτές των προβλεπτών, δηλαδή των Βενετών διοικητών της Πελοποννήσου, φαίνεται ότι η ερήμωση που υπήρχε και στη λεκάνη του Φενεού εκείνη την εποχή ήταν πρωτοφανής. Έχοντας ως δεδομένο ότι ολόκληρος ο πληθυσμός του Μοριά δεν ξεπερνούσε στην αρχή του 18ου αιώνα τις 176.844 ψυχές, δεν είναι καθόλου περίεργο ότι στους οικισμούς του Φενεού, που αναφέρονται πως είχαν κάποια ζωή, τότε κατοικούσαν μονάχα 255 ψυχές.

Σε αναλυτική πληρότητα τα πληθυσμιακά στοιχεία (οικογένειες, φύλο, ηλικία) για τους Φενεάτικους οικισμούς που υπήρχαν τότε, στην απογραφή του Fr. Grimani του έτους 1700 έχουν έτσι:

RISTRETTO DEL TERRITORIO DI CORINTO

VILLE	FAMIGLIE	Maschi d' anni	Femine d' anni	In tutti (Σύνολο)
Mosia (Μοσιά)	1	1	2	3
Tarso Romeico (Ταρσός Ρωμαίικος)	8	32	17	49
Fogna (Φονιά)	20	34	28	62
Gosa (Γαούζα)	18	31	31	62
Steno (Στενό)	13	30	29	59

Όπως προκύπτει από την παραπάνω απογραφή, που είναι λεπτομερής, η Γκούρα δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των οικισμών που υπήρχαν και καταγράφηκαν, όποτε η ίδρυση της πρέπει να τοποθετηθεί μεταγενέστερα του έτους 1700.

Με τη Βενετική κατάκτηση δημιουργήθηκαν ευνοϊκότερες συνθήκες για τους Ελληνικούς πληθυσμούς. Οι Βενετοί θεράπευσαν τη δημογραφική ισχνότητα με εποικισμούς από τα Επτάνησα, την Αττική, τη Ρούμελη και άλλες περιοχές. Οι κατεστραμμένοι οικισμοί ανασυγκροτήθηκαν, ενώ νέοι ιδρύθηκαν σε άλλες τοποθεσίες. Παρά το γεγονός της επανακατάληψης της Πελοποννήσου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω από τους Τούρκους, η οικονομική πρόοδος και η δημογραφική ανάκαμψη συνεχίστηκαν. Από το 1718 μέχρι τον Α΄ Ρωσοτουρκικό πόλεμο επί Αικατερίνης Β΄ (1769) ο Ελληνισμός γνώρισε ασυνήθιστη μακρόχρονη περίοδο ειρήνης. Παρά τις φοβερές επιδημίες πανώλης, που εκδηλώνονταν στην Πελοπόννησο κάθε 10 χρόνια ή και συχνότερα (1718, 1728, 1739, 1742, 1754) ο πληθυσμός είχε ανέλθει στις 300.000 περίπου ψυχές (απογραφή του 1780). Αυτό οφειλόταν στα προνόμια αυτοδιοίκησης που παραχωρήθηκαν στους Έλληνες, στην αναγνώριση των ιδιοκτησιών μετά την παρκαμψή του τιμαριωτικού συστήματος καθώς και στην ανάπτυξη του εμπορίου, αφού οι Έλληνες επωφελήθηκαν από την εκδίωξη των Βενετών, που τους απαγόρευαν κάθε εμπορική δραστηριότητα. Ο Ρωσοτουρκικός όμως πόλεμος και τα επαναστατικά γεγονότα που τον ακολούθησαν (1770), τα λεγό-

μενα “Ορλοφικά”, είχαν καταστροφικές συνέπειες για τους Έλληνες της Πελοποννήσου. Η εισβολή των αλβανικών σιφών, που έφτασαν μέχρι και το Φενεό, όπως προκύπτει και από ένα τοπικό δημοτικό τραγούδι, είχε τραγικές συνέπειες για τον πληθυσμό. Πολλοί οικισμοί καταστράφηκαν ενώ άλλοι φτιάχτηκαν σε απρόσιτα ορεινά μέρη.

Μέσα στο χρονικό διάστημα που ορίζεται από το 1715 μέχρι το 1770 ιδρύθηκε βαθμιαία η Γκούρα και αναπτύχθηκε σύντομα σε αξιόλογο οικισμό της περιοχής.

Η πρώτη πληροφορία που έχουμε για την πρόφιμη εγκατάσταση κατοίκων στην τοποθεσία αυτή στις αρχές του 18ου αιώνα, είναι εκείνη που προέρχεται από μια επιγραφή γραμμένη πάνω στην παλιά εικόνα της κοίμησης της Θεοτόκου. Αυτή έχει περιεχόμενο τη δέηση των δωρητών της, που ήταν η οικογένεια Οικονόμου και φέρει χρονολογία 12 Δεκεμβρίου 1718. Ανήκε στο παρακαίμενο εκκλησάκι της Παναγίας και τώρα φυλάσσεται στην πρόθεση του ιερού, του ναού των Αγίων Ταξιαρχών. Επίσης στα αρχεία της οικογένειας Οικονόμου-Γκούρα υπάρχει πληροφορία ότι το γάμο του αρχονταίου της, που ήταν τότε μόνο ο κάτω όροφος του σημερινού σπιτιού, έγινε στα 1717. Από τις πληροφορίες αυτές σε συνδυασμό με την προφορική παράδοση του χωριού εξάγεται το συμπέρασμα ότι η παραπάνω οικογένεια ήταν επικεφαλής των πρώτων οικιστών που ήλθαν εκεί από το Παλιοχώρι, δηλαδή τον παλιό Ταρσό.

Αυτό το χωριό ήταν μέχρι και στις αρχές του 18ου αιώνα ο μεγάλος Ταρσός και πιθανόν αυτός ήταν ο Ρωμαιοίκος της απογραφής του 1700 και όχι ο κάτω Ταρσός όπως υποστηρίζεται. Λεγόταν Ρωμαιοίκος Ταρσός σε αντιδιαστολή με κάποιον άλλο Ταρσό, πιθανόν τον Βλάχικο, που δεν αναφέρεται στην απογραφή εκείνη. Σήμερα μέσα στα ερείπια του Παλιοχωριού μόλις σώζεται η μικρή εκκλησία, ομώνυμη των Πολιούχων της Γκούρας Αγίων Ταξιαρχών, χτισμένη στα 1640, όπως φανερώνει η σχεδόν σβησμένη επιγραφή επάνω από την είσοδό της. Εκεί στην ίδια τοποθεσία απλωνόταν το αρχαίο βυζαντινό πόλισμα της Ταρσού γνωστό από την ιστορία, που καταστράφηκε το 15ο αιώνα κατά την πρώτη εισβολή των Τούρκων στην περιοχή, που είχε συνέπεια και την άλωση του ισχυρού κάστρου της στα 1458.

Ήταν συνεχής και καθολική η μαρτυρία των παλαιών, ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Γκούρας και της Συβίστας (Φενεού) είχαν έρθει από το Παλιοχώρι. Κατά τον καθηγητή Γεώργιο Κουτρουβέλη μόνον οι κάτοικοι των δύο παραπάνω χωριών και ορισμένες οικογένειες που έμειναν στον σημερινό κάτω Ταρσό, προέρχονταν από τον οικισμό του Παλιοχωριού που διαλύθηκε. Σε προηγούμενες εποχές οι κάτοικοι του Παλαιού Ταρσού κατέβηκαν στον κάμπο και έφτιαξαν τον οικισμό, που τα ίχνη του φαίνονται γύρω από το ναό του Αγίου Γεωργίου στο μεγάλο πλάτανο.

Ο οικισμός εκείνος που αγνοείται το όνομά του, έπαψε τελειωτικά να υπάρχει σε σχετικά πρόσφατους καιρούς και όχι λιγότερο ή περισσότερο από πενήντα χρόνια, πριν από τη μεγάλη επανάσταση του 1821. Η ασάφεια που υπάρχει σχετικά με το εάν οι κάτοικοι της Γκούρας προέρχονταν και από τον οικισμό του Αγίου Γεωργίου, και για το πότε ανέβηκαν στην περιοχή της, προδίδει το γεγονός της σταδιακής δημιουργίας του χωριού, που ολοκληρώθηκε σε δύο ή τρεις φάσεις μέχρι το έτος 1780. Με βάση πάντα τις μαρτυρίες των παλαιότερων, που ήταν φορείς της παράδοσης, οι κάτοικοι αυτού του καμπισίσιου οικισμού χωρίστηκαν και άλλοι ανέβηκαν στη Γκούρα ενώ άλλοι πήγαν στη Συβίστα. Αυτό φανερώνει η μοιρασμένη μεταξύ τους έκταση του παλιού χωριού με τα χαλασμάτια του (οβολιούς) ν' ανήκουν και στις δύο κοινοτικές περιφέρειες. Η καταστροφή μπορεί να οφείλεται στις μεγάλες θεομηνίες του 1768, που προκάλεσαν πλημμύρες ασυνήθιστης έκτασης και μεγάλη άνοδο της λίμνης. Πιθανότερη είναι η εκδοχή της διάλυσης εξαιτίας της εισβολής των Αλβανών στα 1770, που ανάγκασε τους κατοίκους να φύγουν προς τις δασωμένες πλαγιές, ενισχύοντας και τον ήδη δημιουργημένο οικισμό

της Γκούρας. Οι δυσάρεστες αναμνήσεις των παλαιότερων για την καταφυγή των ανθρώπων, των πριν από αυτούς γενιών, ψηλά στις οπηλιές για το φόβο της σφαγής από τους Τούρκαλβανούς, απηχούν περισσότερο αυτό το γεγονός.

Η παράδοση αναφέρει ακόμη, ότι και από τον οικισμό που βρισκόταν στη θέση Γράμεια (Οβόροϊ), που έφερε το όνομα κάποιου Αλβανού τοπάρχη Γράμεια, οι κάτοικοι έφυγαν και ανέβηκαν στη Γκούρα. Ο οικισμός αυτός πρέπει να ήταν πολύ παλιός και οι κάτοικοί του, κατά παλιά μαρτυρία, ζούσαν σε πρωτόγονη κατάσταση έχοντας τα σπάρια τους χωμένα στο χώμα.

Υπάρχουν επίσης δύο παραδόσεις, που έχουν σχέση με τον ερχομό οικητόρων της Γκούρας. Η μία αναφέρεται σε κάποιο Καπέλλο που ήρθε από τη Λάμπεια της Ηλείας, μαζί με τα παιδιά του και κατοίκησε κοντά στη φρεώνιμη πηγή (βρύση). Εδώ αναφέρεται η κοινότητα διήγηση της ανακάλυψης του νερού της παραπάνω πηγής από έναν τρέγο. Η άλλη παράδοση αναφέρεται πιθανόν στη δημιουργία του δεύτερου πυρήνα του χωριού που ήταν κοντά στην κάτω βρύση, με τη γνωστή διήγηση του μικρού παιδιού που το άρπαξε ο λύκος, όταν η μητέρα του έπλενε εκεί δίπλα αμέριμη. Την ονόμασαν γι' αυτό το λόγο βρύση του Λικογιαννάκη και διασώζεται ένα σχετικό τοπικό δημοτικό τραγούδι.

Έτσι δημιουργήθηκε η Γκούρα σε χρόνους που τους σκεπάζει η αχλύ της έλλειψης συγκεκριμένων ιστορικών μαρτυριών, με την παράδοση όμως να μας πληροφορεί αρκετά, σχετικά μ' εκείνο το γεγονός. Η παράδοση λοιπόν έφερε τους πρώτους ανθρώπους που δημιούργησαν το χωριό, να έχουν έρθει από το Παλιόχωρι και κατά οικογένειες να είναι οι εξής: Οικονόμου (Σακελλάριου), Μπαλή (Κάτσαβου), Μουσή, Χρονόπουλου, Λύρα, Σιμόπουλου, Σινάνη, Θέρα, Μητρόπουλου, Βασιλάκου, Παπαγεωργίου (Πλατή), Μπόρη, Μπατσάλιά, Μερκούρη, Γαζή (Ζώντα), Τριάμπελα, Σπηλιόπουλου ή Σπηλιότοπουλου, Μπαχά και μερικές άλλες.

Εκείνοι έφεραν μαζί τους τις παλιές παραδόσεις, τα τραγούδια και τους θρύλους του πατρογονικού τους οικισμού. Τέτοιος για παράδειγμα ήταν ο θρύλος του τοπικού ήρωα Ρόκα, που το μνήμα του το δείχνουν ακόμη να υπάρχει μπροστά από το ναό των Αγίων Ταξιάρχων στο Παλιόχωρι, ή του ερωτευμένου βοσκού που έβασκε τα πρόβατα του πατά απέναντι στις πλαγιές της Ζήρειας και τον πρόφτασαν οι ληστές. Εκείνος πριν τον σκοτώσουν και του πάρουν τα ζωντανά ζήτησε να του κάνουν μια χάρη δηλαδή να του επιτρέψουν ν' ανέβει στην ψηλή ράχη και να παύσει τη φλογέρα του για τελευταία φορά αφήνοντας τους μπενετάδες στα βουνά.

Προσπάθησα να προσεγγίσω την ιστορική αλήθεια της ίδρυσης της Γκούρας, που μετά την ολοκλήρωσή της εξελίχθηκε σε κεφαλόχωρι, χάρη στις πολλές καλλιεργούμενες εκτάσεις που είχε και στους εκτεταμένους βοσκότοπους. Λίγα χρόνια πριν από την Ελληνική επανάσταση, κατά τη μαρτυρία του Γάλλου περιηγητή Rouquerville στα 1816, αριθμούσε εκατό πολυμελείς οικογένειες. Με όλα όσα εξέθεσα παραπάνω προσπάθησα επίσης να συνδυάσω και να τεκμηριώσω ιστορικά τα δεδομένα της παράδοσης, γιατί ενώ η ιστορία καταγράφει και μελετά τα γεγονότα και προσδιορίζει τις αιτίες και τις αφορίες καταλήγοντας σε κρίσεις, αντίθετα η παράδοση γεννιέται από ιστορική νομοτέλεια. Αυτό υπαγορεύει η ανάγκη για να γραφθούν στη μνήμη γεγονότα που ο χρόνος τ' απομάκρυνε, αφού οι ειδήσεις μεταφέρονται προφορικά από γενιά σε γενιά χωρίς δέσμευση από καμιά ιστορική πηγή. Κάτι τέτοιο συνέβαινε με τις γενεαλογίες των Ελληνικών πόλεων στην αρχαιότητα. Αυτές κατάδειχναν τη δύναμη της παράδοσης, όπως εμφανίζονταν μέσα από τους μύθους, όταν τα γεγονότα με την πάροδο του χρόνου είχαν συσκοτιστεί, ενώ άλλα είχαν ταυτιστεί μεταξύ τους και άλλα τέλος παρουνιζούνταν από σύμπτωση μετά από μεγάλους χρονικούς διασπασμούς.

Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας

Δρ. Φιλοσοφίας

Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

Η παραδοσιακή λειτουργία της βρύσης στην Γκούρα - Φενεού Κορινθίας

1. Εισαγωγικές σκέψεις

Η δημόσια βρύση έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και λατρευτική ζωή των κατοίκων της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας. Το νερό, γενικά, θεωρήθηκε ανέκαθεν “αστείρευτη πηγή δύναμης και ζωής, που καθαρίζει, θεραπεύει, ανανεώνει και διασφαλίζει την αθανασία. Το αρχέτυπό του είναι το “ζῶν ὕδωρ”, που οι μεταγενέστερες διδασκαλίες τοποθετούν στις ουράνιες περιοχές. Είναι το νερό της ζωής ή “τ’ αθάνατο νερό” της παγκόσμιας κοσμολογίας²...”. Η βρύση, ειδικά, με την πολύπλευρη χρησιμότητά της για πολύ καιρό, υπήρξε βασικό κέντρο της ζωής του χωριού. Έτσι εξηγείται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της παραδοσιακής κοινότητας στην επιμελημένη κατασκευή της με πελεκητή πέτρα, τώξα, ανάγλυφες ή γλυπτές παραστάσεις, επένδυση με μάρμαρο³. Ανάλογη θέση κατέχει η βρύση και στη λαϊκή μας λογοτεχνία⁴ (δημοτικά τραγούδια⁵, παραμύθια, παραδόσεις κλπ.).

Με την υδροδότηση όμως κάθε σπιτιού σε πολλά χωριά, η παραδοσιακή λειτουργία της βρύσης ατόνισε, ο ρόλος της ως βασικού άξονα της ζωής του χωριού υποβαθμίστηκε και σε λίγο, αν αυτός δεν καταγραφεί, σύντομα όλα θα ξεχαστούν. Αυτές οι σκέψεις, με αφορμή και το αφιέρωμα του “Αίπιυτου”, με οδήγησαν να καταγράψω την παραδοσιακή λειτουργία της βρύσης στη γενέτειρά μου, την Γκούρα - Φενεού Κορινθίας, χωρίς, πάντως, να πιστεύω ότι εξάντησα το θέμα, δίνω όμως βασικές πλευρές του και πιστεύω ότι όλα αυτά που γράφω θα ξεδιπλώσουν τη μνήμη πολλών, που θα εμπλουτίσουν το υλικό, ώστε στο μέλλον να έχουμε πληρέστερη εικόνα γι’ αυτή την πολύ ενδιαφέρουσα πλευρά της παραδοσιακής ζωής στο χωριό μου.

2. Η αρχιτεκτονική της Γκουριώτικης βρύσης

Στην Γκούρα υπάρχουν πολλά νερά και μάλιστα σε διάφορα μέρη του χωριού. Η τοποθεσία όπου ανάβλυζαν, προσδιόρισε, όπως ήταν φυσικό, και τον τόπο κατασκευής μιας βρύσης. Έτσι, μέσα στο χωριό υπάρχουν 7 βρύσες, που για λόγους πρακτικούς χαρακτηρίζουμε με έναν αύξοντα αριθμό. Ειδικότερα: Η Απάνου βρύση, στο πάνω μέρος του χωριού (γύρω τα σπίτια των: Β. Μούρη, Σπ. Χαριλάη, Αντ. Σαρή (Βρύση 1). Η Καπελλιάνικη βρύση, γύρω από τα Καπελλιάνικα σπίτια, (Βρύση 2). Σήμερα έχει καταστραφεί μερικώς. Η βρύση του Σκορδά (Μπακακούλα), κάτω από το σπίτι του Σκορδά (Βρύση 3). Η βρύση πάνω από το περιβόλι του Ν. Βάγια και ολόγυρα τα σπίτια Φρούσιου Χαρ. και Νικ. Δουλαβέρα, (Βρύση 4). (Σήμερα έχει καταστραφεί η παλιά της μορφή). Δύο βρύσες στο κάτω μέρος του χωριού, η Πάνου βρύση (Βρύση 5) και σε μικρή απόσταση 100 μέτρων περίπου, η Κάτου βρύση

(Βρύση 6). Πίσω, επίσης, από το Εκκλησιάκι της Παναγίας Γκούρας υπάρχει άλλη μια μικρή βρύση⁶ με περιορισμένη χρήση (Βρύση 7).

Οι βρύσες αυτές είναι κατασκευασμένες με τετραγωνισμένη πελεκητή πέτρα. Δεν υπάρχει όμως οποιοσδήποτε γλυπτός ή ανάγλυφος διάκοσμος ή επένδυση με μάρμαρο, όπως στη Βρύση της Καστανιάς. Στις βρύσες 5

1, Η Απάνου βρύση (Βρύση 1). (1994)

και 6 διαπιστώνει κανείς προσπάθεια για καλλιτεχνικότερη κατασκευή, με τόξα, που στηρίζονται σε κτιστές κολόνες. Στην 6, μάλιστα, υπάρχουν και πέτρινοι κρουνοί. Τέτοιο κρουνό έχει και η 4. Στη Βρύση 1 υπάρχουν έξι σιδερένιοι σωληνοειδείς κρουνοί⁷ και σιδερένια σκάρα, για να ακουμπάνε οι χωρικοί τα βαρέλια ή τις βαρέλες ή άλλα δοχεία για νερό. Σιδερένια σκάρα για τον ίδιο λόγο υπάρχει και στη βρύση 5, η οποία έχει και ειδικά κατασκευασμένο αιάλα για το πότισμα των ζώων, όπως και η 1, και ειδική στέρνα για το πλύσιμο των ρούχων ή των σιτηρών. Στο σύνολο της Βρύσης 1 ανήκει και μια άλλη στεγασμένη με στέρνα, που βρίσκεται αριστερότερα στον ίδιο χώρο. Στέρνα υπάρχει επίσης στις βρύσες 3 και 6. Στην τελευταία μάλιστα υπάρχουν ειδικές τοιμεντένες προβολές μέσα στη στέρνα για το πλύσιμο και κυρίως το κοπάνισμα των χοντρών ρούχων. Το νερό των βρυσών οι κάτοικοι το χρησιμοποιούσαν και για το πότισμα των περιβολιών. Για καλύτερη ύδρευση η Κοινότητα είχε κατασκευάσει δύο μεγάλες δεξαμενές, όπου συγκεντρωνόταν το νερό, στη Βρύση 1 και στη Βρύση 6. Για καλύτερη μεθόδευση του ποτίσματος είχε οριστεί ειδικό άτομο, ο νερολόγος, που πλήρωναν οι κάτοικοι σε είδος (από τα προϊόντα τους).

3. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της Βρύσης

Οι περισσότερες βρύσες της Γκούρας ήταν τα πιο ζωντανά μέρη του χωριού. Μια επίσκεψη στη βρύση σε έφερνε σε επαφή με πάρα πολλούς συγχωριανούς σου. Εκεί πήγαινε η Γκουριώτισσα κόρη να πάρει νερό με τη βαρέλα ή τη στάμνα, εκεί, εκτός των άλλων, ένιωθε τα πρώτα ερωτικά βλέμματα ή δεχόταν τα κουτσομπολιά των άλλων γυναικών. Εκεί οι γυναίκες του χωριού θα έπλεναν την μπουγάδα ή τα στάρια. Ειδικά γι' αυτές η βρύση ήταν μια μορφή εξόδου από το σπίτι και κοινωνικής επαφής και ελευθερίας (αν σκεφθεί κανείς ότι στο σπίτι υπήρχε συνήθως και πεθερά). Εκεί συναντούσαν άλλες συγχωριανές, μάθαιναν τα νέα του χωριού και όλα τα κουτσομπολιά. Οι άντρες είχαν για κάτι τέτοιο (όχι όλοι βέβαια) τα καφενεία. Οι γυναίκες όμως δε διανοούνταν να έχουν οποιαδήποτε πρόσβαση σ' αυτά. Έτσι, όταν μια γυναίκα ήθελε να "ξεσκάσει", δεν είχε παρά να πάρει τη βαρέλα της και να πάει στη βρύση. Εκεί σίγουρα θα έβρισκε κι άλλες συγχωριανές της, θα μάθαινε νέα, θα ξεχνιόταν.

2. Η Βρύση του Σκορδά (Βρύση 3). (1994)

ξιασμένα ή κρινόλευκα των δεσποινίδων, παίζοντας το “δακτυλιδάκι” και την “κολοκυθιά” ή το “μπιζ” και την “μπερλίνα”. Τα γέλια και τα ξεφωνητά ξεσήκωναν τη γειτονιά κι έβγαιναν στα μπαλκόνια οι κυράδες των γύρω σπιτιών και διαμαρτύρονταν, απαιτώντας ησυχία από τους εύθυμους θορυβοποιούς”⁸.

Είναι αυτονόητο ότι σε ένα τέτοιο περιβάλλον ο κοινωνικός έλεγχος ήταν εντονότερος και το παραμικρό αποτελούσε τροφή για συζητήσεις και σχόλια.

4. Η μεταφορά του νερού από τη βρύση για τις ανάγκες του σπιτιού

Η μεταφορά του νερού από τη βρύση στο σπίτι γινόταν με βαρέλια και βαρέλες και σπάνια με στάμνες. Αργότερα προστέθηκαν και τενεκεδένια δοχεία. Τα βαρέλια τα φόρτωναν στα ζώα που είχαν σαμάρια, ενώ τις βαρέλες ή τις κρεμιούσαν σ’ αυτά, όταν υπήρχε ζώο, ή τις μετέφεραν στην πλάτη. Αλλά και το βαρέλι μετέφεραν στην πλάτη, όταν για κάποιο λόγο τα ζώα ήσαν στον κάμπο για όργωμα ή άλλες δουλειές. Όσοι, βέβαια, είχαν τα σπίτια τους κοντά στις βρύσες του χωριού ήσαν τυχεροί. Πρόβλημα όμως είχαν αυτοί που ήσαν κάπως μακριά. Δυσκολίες είχαν και τα καφενεία και τα εστιατόρια, που χρειάζονταν πολύ νερό. Το νερό σ’ αυτά και σ’ ορισμένες Κυράδες του χωριού είχε αναλάβει ο **Κώστας** (ο Ταράσης ή Καραντούσιος)⁹, που κουβαλούσε το νερό με το βαρέλι στη ράχη του, εξυπηρετώντας αδιαμαρτύρητα τους ανθρώπους του χωριού, αντί μικρού φιλοδοωρήματος. Φυσικά, σε περιπτώσεις γάμων ή άλλων οικογενειακών εκδηλώσεων χρειαζόνταν πολύ νερό και οι επισκέψεις στη βρύση ήσαν συχνές”¹⁰.

5. Το πλύσιμο των ρούχων στη βρύση

Το κάθε νοικοκυριό είχε τη λάτριά του. Η γυναίκα του σπιτιού είχε δύο τρόπους να πλύνει τη μπουγάδα της: Να ανάψει το λεβέτι στο σπίτι της, να πλύνει τα ρούχα της οικογένειας εκεί και έπειτα να τα πάει στη βρύση, για να τα “ξεβγάλει”. Ο άλλος τρόπος ήταν να συνεννοηθεί με τη γειτόνισσά της και να μεταφέρουν το λεβέτι και τα άπλυτα ρούχα στη βρύση, όπου θα γίνει το

Αλλά και χώρος απλής συνάντησης ήταν η βρύση. Γράφει σχετικά ο Β. Σαφλής: “Τα βράδια, κι ιδιαίτερα τις φεγγαρόλουστες νύχτες, συγκεντρώνονταν στο χώρο της πολλές παρέες παραθεριστών ξένων και ντόπων. Επαίρναν θέση στο στηθαίο και απολάμβαναν τη δροσιά της βρύσης, το νανούρισμα και τη μουσική της, που τη συνόδευαν με κάποιο μουσικό όργανο και με παλιές καντάδες ή με τα αγνότερα λαϊκά μας τραγούδια. Άλλοτε πάλι, καθισμένοι στην αράδα έτριζε η λουριδίτσα σε χέρια ρο-

πλύσιμο και το “**ξεβγαλμα**”. Το δεύτερο θυμάμαι πως γινόταν στις βρύσες 1,2,3 και 6. Όταν το πλύσιμο των ρούχων γινόταν στο σπίτι, η νοικοκυρά έπρεπε να μεταφέρει τα ρούχα στη βρύση “**παραμάσχαλα**” ή με κάποιο σιαμαρωμένο γαϊδουράκι, να τα “**ξεβγάλει**” και να επιστρέψει στο σπίτι της, για να τα απλώσει. Αλλά κι όταν έπλενε στη βρύση, ακολουθούσαν έναν από τους δύο παραπάνω τρόπους για τη μεταφορά τους στο σπίτι.

Το πλύσιμο στη βρύση ήταν πολύ πιο εύκολο και πρακτικό. Κυρίως γιατί υπήρχε άφθονο νερό, πράγμα που δεν υπήρχε στο σπίτι. Το λεβέτι στηριζόταν σε τρεις μεγάλες πέτρες και αργότερα σε τρίποδη σιδηροστά. Πάνω στο λεβέτι τοποθετούσαν δύο ξύλα επιμήκη και πάνω σ’ αυτά ένα καλάθι με ένα πανί μέσα γεμάτο στάχτη το “**σταχτοπάνι**”. Γέμιζαν το λεβέτι νερό, άναβαν τη φωτιά και κάθε τόσο έριχναν νερό μέσα στο καλάθι με τη στάχτη, για να κάνουν την “**αλυσίδα**” και να πλένονται πιο εύκολα τα ρούχα. Στη βρύση γινόταν και το “**λουλάκισμα**” (λουλάκι άσμα) των ασπρόρουχων.

Τα χοντρά ρούχα, αφού τα έριχναν στη στέρνα της βρύσης για να “**ρουπώσουν**”, τα κοπάνιζαν πάνω στις τοιμεντένιες προβολές που υπάρχουν στις στέρνες (κυρίως στις βρύσες 1 και 6), χρησιμοποιώντας τον κόπανο, φτιαγμένο συνήθως από πλάτανο.

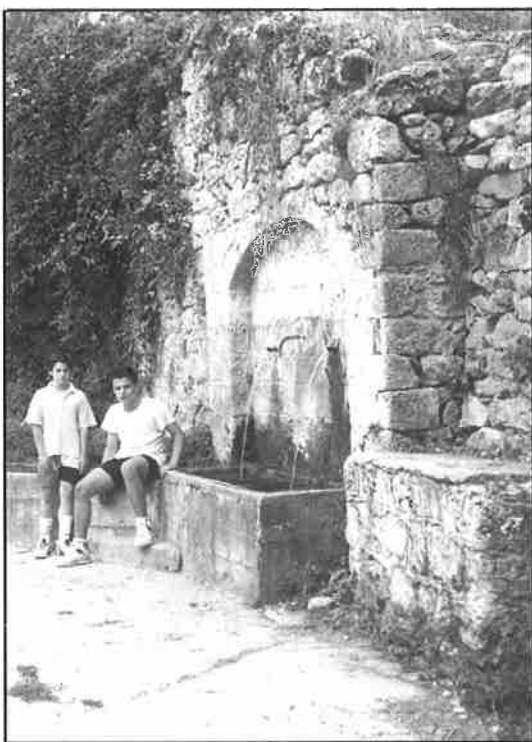
6. Το πλύσιμο της προίκας

Κατά την εβδομάδα που επρόκειτο να γίνει ο γάμος, η-υποθήκρια νύφη, συνοδευόμενη από τη μάνα της και άλλες φίλες και συνομήλικες, πήγαινε στη βρύση, για να πλύνει “τα προικιά” της και να τα “**λευκάνει**”. Εκεί, φυσικά, δεχόταν τις ευχές των συγχωριανών: Να ζήσετε! Η ώρα η καλή! Καλορίζικα!

Ασφαλώς, πέρα από το καθαρό πρακτικό μέρος του πλυσίματος των προικιών, το νερό έχει και εξαγνιστικό χαρακτήρα, διώχνοντας όλα τα κακά από το νέο αντρόγυνο.

7. Το πλύσιμο των μαλλιών

Επειδή στην Γκούρα υπήρχε πολλή κτηνοτροφία (όπως άλλωστε και στα γύρω χωριά), η επεξεργασία του μαλλιού ήταν μέσα στις ασχολίες της παραδοσιακής οικογένειας. Όταν τελείωνε το κούρεμα των προβάτων, “οι γυναίκες έπλεναν τα μαλλιά με χλιαρό νερό, για να φύγει η “σαργιά”, δηλαδή η βρώμα και το λίπος του μαλλιού. Έπειτα τα έπλεναν σε κιντό νερό, για να καθαρίσουν καλά και ύστερα τα ξέπλεναν στη λεκάνη της βρύσης με κρύο νερό και μετά τα άπλωναν να λιαστούν”¹¹.

3. Η απάνου βρύση (Βρύση 5)

4. Η βρύση πάνω από το περιβόλι του Ν. Βάγια
(Βρύση 4, Σήμερα κατεστραμμένη).

Επειδή το πλύσιμο των μαλλιών απαιτούσε πολύ νερό, που δεν υπήρχε στο σπίτι, γι' αυτό συνήθιζαν να τα πλένουν στη βρύση, ανάβοντας εκεί φωτιά στο μεγάλο λεβέτι. Το καθαρό μαλλί το “έξεναν”, με ειδικά λανάρια και κατόπιν ήταν έτοιμο για γνέσιμο. Στα νεότερα χρόνια, στην Γκούρα λειτούργησε το λαναριστήριο - κλωστήριο της **Χριστ. Κατσιαούνη**. Το

έτοιμο πλέον νήμα το χρησιμοποιούσαν για πλεχτά ή για φλοκάτες στον αργαλειό ή το έβαφαν με μπογιές που έπαιρναν κυρίως από το μαγαζί του **Βασίλη του Μούρη**, στο πάνω μέρος του χωριού. Κάποτε χρησιμοποιούσαν φυτικά υλικά για το βάψιμο, όπως τις φλούδες από τα καρύδια για το μαύρο χρώμα.

8. Το πότισμα των ζώων

Μια βασική καθημερινή ενασχόληση των κατοίκων του χωριού ήταν το πότισμα των ζώων. Κάθε σπιτικό είχε 2 έως 4 ζώα (μουλάρια, άλογα, γαϊδούρια). Αυτά έπρεπε κάθε μέρα, συνήθως το βράδυ, να τα οδηγήσουν στη βρύση, για να πιουν νερό. Το ίδιο συνέβαινε και με τα ζώα που ήταν στα χωράφια με τους χωρικούς για δουλειές. Καθώς περνούσαν από τη βρύση, πότιζαν τα ζώα τους. Όταν, πάντως, πλησίαζε το βράδυ, έβλεπες κάποιιο μέλος της οικογένειας να οδηγεί τα ζώα, το ένα δεμένο πίσω από το σιαμάρι του άλλου, στη βρύση. Επειδή εκεί υπήρχαν συνήθως πολλά ζώα, περίμενε ο καθένας να έρθει η σειρά του να ποτίσει τα ζώα του και να γεμίσει τα βαρέλια και τις βαρέλες του νερό. Έτσι, συχνά υπήρχε αρκετή καθυστέρηση και σχετική φασαρία στο χώρο της βρύσης.

9. Το πλύσιμο του σταριού

Όπως είναι γνωστό, το αλώνισμα¹² των σταριών γινόταν σε αλώνια χωματένια, τα οποία, βέβαια, αν και τα κάλυπταν με στρώμα “βουλιθιάς”, για να μην υπάρχει χώμα στο στάρι, εντούτοις “έκοβαν χώμα” και γέμιζαν μ' αυτό το “γέννημα”. Γι' αυτό το περισσότερο μέρος του σταριού το έπλεναν στις στέρνες, που υπήρχαν στις περισσότερες βρύσες της Γκούρας. Άδειαζαν το στάρι μέσα στις στέρνες, τις γέμιζαν νερό και το ανακάτωναν, ώστε να φύγει το χώμα. Έπειτα το άπλωναν στα “λιαχωτά”, για να στεγνώσει και το έριχναν κατόπιν στα ξύλινα “κασόνια”, προσθέτοντας φύλλα *καρυδιάς* ή *δυόσμου*, γιατί η μυρωδιά τους έδωχνε τα παράσιτα. Επειδή το στάρι είχε μέσα και βρώμη ή βίζο, πριν το σπείρουν ή το στείλουν για άλεσμα, έπρεπε και να το κοσκινίσουν με το “δριμώνι” και να το πάνε σε ειδική μηχανή, για να ξεχωρίσει “η ήρα από το στάρι”. Τέτοια μηχανή, αν θυμάμαι καλά, είχε ο **Νίκος ο Δά-ρης**, ο **Γιώργος ο Ηρεδάρης** και ο **Ν. Γαρούφης** από τη Συβίστα (Φενεό).

Η γάτου βρύση στο κάτω μέρος του χωριού (Βρύση 6)

10. Το πλύσιμο των χόρτων

Τα χόρτα (ραδικία άγρια ή ποικιλία χόρτων για χορτόπιτες, τα “πιτολάχανα”, συμπεριλαμβάνονται στο διαιτολόγιό των κατοίκων του χωριού. Τα χόρτα αυτά έχουν πολύ χώμα και το πλύσιμό τους στο σπίτι απαιτούσε πάρα πολύ νερό. Για το λόγο αυτό, οι νοικοκυριές με το καλάθι τους ή το ταγάρι τους γεμάτο, πήγαιναν στη βρύση και εκεί, έχοντας άφθονο νερό, τα έπλεναν με τον καλύτερο τρόπο. Κι αυτή όμως η συνήθεια τώρα γίνεται στη βρύση του σπιτιού.

11. Έθιμα - τελετουργικές συνήθειες που συνδέονται με τη βρύση

1. Κατά την πρωτοχρονιά πριν ακόμα φέξει, ένα μέλος της οικογένειας έπρεπε να πάει στη βρύση¹³. Μαζί του κρατούσε ένα κανάτι, όπου μέσα είχε ρίξει σιτάρι, αραποσίτι, φασόλια και άλλα προϊόντα της οικογένειας και χρήματα. Φθάνοντας, λοιπόν, στη βρύση, γέμιζε το κανάτι με νερό και το έχυνε τελετουργικά (κάνοντας σπονδή), λέγοντας: **όπως τρέχει το νερό, να “τρέχουν” (να είναι πολλά) τα σιτάρια, τα αραποσίτια, τα φασόλια, τα χρήματα...κλπ.** Μετά έπαιρνε νερό, το έφερνε στο σπίτι και προσέφερε σε όλους να πουν, λέγοντας “καλή χρονιά”.
2. Το βράδυ της παραμονής των Θεοφανείων έχυναν τα νερά, για να πάρουν την άλλη μέρα φρέσκο νερό από τη βρύση και να το αγιάσουν με τον αγιασμό που θα έφερναν από την εκκλησία.

3. Η νύφη την τρίτη ημέρα από το γάμο της έπρεπε να επισκεφτεί τη βρύση¹³, συνήθως με την πεθερά της, να πάρει φρέσκο νερό και να το μεταφέρει στο σπίτι της. Η έξοδος αυτή της νύφης και της πεθεράς είχε ασφαλώς και κοινωνικό χαρακτήρα αλλά ήταν και μια πρώτη εξοικείωση της νύφης με τη βρύση (ειδικά αν ήταν από άλλο χωριό), όπου συχνά στο εξής θα πηγαίνει για διάφορες δουλειές του νοικοκυριού. Πέρα από αυτά, η επίσκεψη αυτή είχε για τη νύφη και άλλο σκοπό: έπαιρνε το πρώτο “ευοίωνο και ευτεκνιακό νερό για το σπίτι”¹⁴.
4. Οι γυναίκες, για να φτιάξουν “**πρόσφορα**” για τις ψυχές των αποθαμμένων, έπρεπε να πάρουν φρέσκο νερό από τη βρύση. Από αυτό το νερό δεν έπρεπε να πει κανείς, γιατί προοριζόταν αποκλειστικά για το ζύμωμα των “πρόσφορων”.

12. Το δίκτυο ύδρευσης. Η αντίστροφη μέτρηση

Το 1966 λειτούργησε στην Γκούρα το **δίκτυο υδροδότησης**¹⁵. Σε όλα τα σπίτια υπήρχε τουλάχιστον μια βρύση. Η κεντρική δεξαμενή κατασκευάστηκε στο επάνω μέρος του χωριού, κάτω από το γήπεδο. Το γεγονός αυτό ήταν μια **αθόρυβη επανάσταση** για τη ζωή των χωρικών. Σήμανε την “**αντίστροφη μέτρηση**” στην παραδοσιακή λειτουργία της βρύσης στο χωριό. Για ποιο λόγο να πάει κανείς στη βρύση; Ό,τι ζητούσε κάποτε από αυτήν, τώρα το έχει στο σπίτι του! Θιμάμαι τη χαρά που κάναμε τότε που ήρθε για πρώτη φορά το νερό στο σπίτι μας! Έλειψαν πλέον και οι φωνές. Ποιος θα πάει να φέρει νερό; Ποιος θα ποτίσει τα ζώα; Όλα τώρα μπορούν να γίνουν στο σπίτι. Και νερό άφθονο υπάρχει. Και τα ζώα μπορούν να πιουν στο μεγάλο λεβέτι. Και η λάτρα του σπιτιού όλη μπορεί να αντιμετωπιστεί. Σιγά-σιγά οι βρύσες απέμειναν μόνες, χορτάρισα, ενώ κάποτε ο τόπος αντηχούσε από φωνές και δράση. Τώρα τις επισκεπτόμαστε σαν αξιοθέατα. Σπάνια θα δει κανείς κάποιο χωρικό με το γαϊδουράκι του να κατευθύνεται στη βρύση, για να το ποτίσει. Τα **τρακτέρ** και τα **TOYOTA** εξουδετέρωσαν την παραδοσιακή αγροτική διαδικασία παραγωγής και υποχρεώνουν σε νέο τρόπο ζωής τους χωρικούς και νέο τρόπο εκμετάλλευσης της γης. Και όλα σου δημιουργούν μια μελαγχολία. **Όχι, φυσικά, γιατί θα θέλαμε να γυρίσουμε πίσω το χρόνο, αλλά γιατί κάθε τέλος έχει μέσα του μια τραγικότητα.** Η βρύση όμως, που τόσο σπουδαίο ρόλο έπαιξε στη ζωή του χωριού, θα μένει αξέχαστη και θα την τραγουδάμε συχνά στα δημοτικά μας τραγούδια: **Βρύση μου μαλαματένια πώς βαστάς κρύο νερό;**¹⁶

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. γενικά για τις βρύσες στους: α) **Πόπη Ζώρα**, “Συμβολή στη μελέτη της λαϊκής γλυπτικής”. Περιοδ. “Ζυγός”, 5 (1966), 37-43· β) **Μιχ. Δωρή**, “Κρήνες”, περιοδ. “Αρχιτεκτονική”, Ιανουάριος 1970· γ) **Αλ. Ε. Φλωράκη**, *Η λαϊκή λιθογλυπτική της Τήνου*, Αθήνα 1979· δ) **Δημ. Σ. Αουκάτου**, *Χριστογεννήατικα και των Γιορτών*, Εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1984, σσ. 182-185· ε) **Μιχ. Γ. Μερακλή**, *Ελληνική Λαογραφία, Κοινωνική συγκρότηση*, εκδ. “Οδυσσέας”, Αθήνα 1986, σσ. 41-42· στ) **Πόπης Ζώρα**, “Συμβολική και σημειωτική προσέγγιση της Ελληνικής λαϊκής τέχνης”, “Λαογραφία”, τ. 36 (1990-92), Αθήνα 1993, σσ. 4-8.
2. **Πόπης Ζώρα**, “Συμβολική και σημειωτική...”, ό.π., σ. 5.
3. **Μιχ. Γ. Μερακλή**, ό.π., σ. 42.
4. **Ζάχου Ξηροτύρη**, *Το δημοτικό τραγούδι στη εκδηλώσεις του λαού μας*, Αθήνα 1986, σσ. 138-164.
5. *Δύο μερικά παραδείγματα από τη Συλλογή Δημ. Πετρόπουλου, Ελληνικά Δημοτικά Τραγούδια, Βασιική Βιβλιοθήκη τ. Β, αρ. 47, Αθήνα 1959:*

Σπύρος Τζανέλλος**Γκούρα**

Νύφη θαρρείς γεννήθηκες, του έλατου βλαστάρι
 με προίκα τα κοπάδια σου, τ' αμπέλια, το νερό
 κι ατίμητο στεφάνι σου τ' ολόχρυσο σιτάρι
 αθάνατο χωριό.

Δεν σου ξεραίνει τις πλαγιές των δένδρων η βοή
 πάντα σε νανουρίζουνε στους ίσκιους οι πηγές,
 εχάρισες κάποια φορά στους κλέφτες την πνοή
 και γιάτρευες πληγές.

Δεν ονειρεύτηκες ποτέ στολίδια. Τιμημένη
 δουλεύεζιμέσ' στη φτώχεια σου, απλόχερη, χριστή.
 Μοιάζεις σ' όποιον σε γνώρισε, αψιά και ηλιοκαμένη
 γυναίκα θεριστή.

Σημειώσεις (συνέχεια)

Μαρομαρένα μου κολόνα
 για κατέβα στον λειμιώνα
 να σε στήσω κυπαρίσσι
 καμαρούλα με τη βρύση
 να 'ρχονται οι ξανθές να πλένουν
 μαυρομάτες να λευκαίνουν.

α. 49, αρ. 19Δ', στ. 1-6

Για την Ελένη ερωτώγε, την ανιψιά του Προϊντζου
 "Λείπει στη βρύση για νερό, λείπει για το βαρέλι.

α. 76, αρ. 76, στ. 4-5

Κάτω στα δασιά πλατάνια, στην κρυγιάβρωση
 κάθονταν δυο παλικάρια και μια λυγερή...

α. 75, αρ. 73, στ. 1-2

Κι αν πας, Μαλάμο μ', για νερό
 κι εγώ στη βρύση κατερώ,
 να σου τσακίσω το σταμνί
 να πας στη μάνα σ' αδειανή!

α. 79, αρ. 85, στ. 1-4

6. Δεν αναφέρω, βέβαια, την καινούργια βρύση, που κτίστηκε μπροστά από το Εκκλησιάκι πρόσφατα.

7. Βασ. Π. Σαολή, *Η Γκούρα Κορινθίας*, Αθήνα 1974, σ. 168.

8. Βασ. Π. Σαολή, *ό.π.*, σ.σ. 169-170.

9. Βασ. Π. Σαολή, *ό.π.*, σσ. 169, όπου και φωτογραφία του Κώστα με το βαρέλι στη ράχη του.

10. Είναι γνωστή η ειρωνική παροιμία: "Στο γάμο σου θα φέρω νερό με το κόκκινο!"

11. Κων. Μ. Λύρα, *Η ποιμενική ζωή της Γκούρας* - Φενεού, Αθήνα 1989, σ. 59.

12. Δημ. Σ. Λουκάτου, *Καλοκαιρινά*, Εκδ. - Φιλιππότη, Αθήνα 1992, σσ. 101-107, όπου και αναφορά σε ανάλογα έθιμα.

13. Βλ. παρόμοια έθιμα στο: Δημ. Σ. Λουκάτου, *Χριστουγεννιάτικα...*, *ό.π.*, σσ. 42 και 184.

14. Δημ. Σ. Λουκάτου, *Χριστουγεννιάτικα...*, *ό.π.*, σ. 184 και Πόπης Ζώρα, "Συμβολική και σημειωτική...", *ό.π.*, σ. 7.

15. Τότε περνούσαν ήθε στο χωριό και το ηλεκτρικό ρεύμα, που με τη σειρά του επηρέασε τη ζωή των χωρικών (ηλεκτρικά ψυγεία, σίδερα, πλυντήρια κλπ.).

16. Κων. Μ. Λύρα, *Δημοτικά τραγούδια Γκούρας* - Φενεού, Αθήνα 1982, σ. 29, αρ. 32, στ. 4.

Άγγελος Μπουβής
Φιλολόγος τ. Λυκείαρχης

Το Γυμνάσιο Γκούρας

(Η ιστορία του και η προσφορά του στον τόπο)

Γυμνάσιο - Λύκειο Γκούρας (φωτογράφημα από το ημερολόγιο του Σχολείου του 1995)

1. Η προϊστορία του ζητήματος

Το πλήρες εξατάξιο Γυμνάσιο Γκούρας ιδρύθηκε το 1946. Πριν από αυτό λειτουργούσε στη Γκούρα παράρτημα του Γυμνασίου Κιάτου με τρεις ή τέσσερες τάξεις από το 1942. Από το 1890, ίσως και παλαιότερα, λειτουργούσε στη Γκούρα τριτάξιο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο), που είχε ιδρυθεί με φροντίδα του φεναάτη ιατρού και πολιτικού Πετρούλια. Το Ελληνικό Σχολείο καταργήθηκε το 1929 και από το 1930 έως το 1938 λειτουργήσε διτάξιο Ημιγυμνάσιο. Από το 1938 έως το 1942 δεν λειτούργησε στη Γκούρα καίεννας τύπος Σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης.

2. Το Γυμνασιακό Παράρτημα

Το Γυμνασιακό παράρτημα ιδρύθηκε, όπως είπαμε, το 1942 με ενέργειες του ιατρού Βλασίου Ρομπόκου από τη Γκούρα και του τότε Γενικού Επιθεωρητή Μ. Εκπαιδεύσεως Ζούκη. Σκοπός του παραρτήματος ήταν να εξυπηρετήσει τους φεναάτες μαθητές, οι οποίοι εφοιτούσαν έως το 1940 στα Γυμνάσια Κιάτου, Δερβενίου και Λεβιδίου, αλλά, λόγω του πολέμου και της Κατοχής, αναγκάστηκαν να διακόψουν τη φοίτησή τους και να γυρίσουν στα σπίτια τους.

Το Σχολείο λειτούργησε στην περίοδο της Κατοχής υπό δυσμενέστατες συνθήκες με διδακτικό προσωπικό αποτελούμενο μόνον από φεναάτες καθηγητές. Πρώτος Δ/ντής του Σχολείου

τοποθετήθηκε ο φιλόλογος Δημ. Κουτρουβέλης από τη Συβίστα (Φενεό). Ως προσωρινοί καθηγητές διορίστηκαν οι Νικ. Μπονάτσος, φυσικός, και Τιμολέων Παπασπυρόπουλος, θεολόγος. Τοποθετήθηκε επίσης ο φιλόλογος Σπύρος Παπασπυρόπουλος από τα Καλύβια και προσελήφθη ο συνταξιούχος μαθηματικός Ανδρέας Κουτρουβέλης από τη Συβίστα.

Η αμοιβή των καθηγητών γινόταν από τους μαθητές σε “είδος”, δηλαδή σιτάρι, αραβοσίτι, φασόλια κ.λπ.

Το Σχολείο συστεγαζόταν στο σπίτι των αδελφών Ηλία και Γεωργίου Γεωργίου, πάνω από τη μεγάλη βρύση, με το Δημοτικό Σχολείο Γκούρας και λειτουργούσε τις πρωινές ώρες, ενώ το Δημοτικό τις απογευματινές. Είχε περίπου πενήντα μαθητές. Επειδή η Γκούρα εκείνη την εποχή βρισκόταν στην ανταρτοκρατούμενη περιοχή και υπήρχε περίπτωση να βαμβαρδισθεί από γερμανικά αεροπλάνα, το μάθημα γινόταν πολλές φορές, όταν ο καιρός το επέτρεπε, στο δάσος ή στον Αϊ - Γιώργη του κάμπου ή στο Στρογγυλόβουνο.

Η λειτουργία του Παρορτήματος συνεχίστηκε έως το 1945.

3. Το πλήρες ανεξάρτητο Γυμνάσιο

Το Γυμνάσιο Γκούρας ιδρύθηκε το 1946. Το σχετικό Νομοθετικό Διάταγμα φέρει ημερομηνία 29 Απριλίου 1946 και εδημοσιεύθη στο υπ' αριθ. 141 (τεύχος Α') φύλλο της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως την επομένη, 30 Απριλίου 1946. Το διάταγμα υπογράφεται από τον τότε Ανταβασιλέα, Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Δαμασκηνό (τον από Κορινθίας), τον Πρωθυπουργό Κων/νο Τσαλδάρη και τα Μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου. Στην ίδρυση του Γυμνασίου συνέργησεν ο τότε βουλευτής Κορινθίας Κων/νος Παπακωνσταντίνου, μετέπειτα Υπουργός Αντιπρόεδρος της κυβέρνησεως και πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων.

Το Γυμνάσιο στεγάστηκε αρχικώς μεν στο σπίτι του Πάνου Καπέλλου, έπειτα δε στο σπίτι του Βάση, άλλοτε Δημάρχου του τόως Δήμου Φενεού. Το σπίτι αυτό το αγόρασε ο Σύνδεσμος Κοινοτήτων Φενεού από τους κληρονόμους του Βάση και το διέθεσε για τη στέγαση του Γυμνασίου. Εκεί στεγάστηκε το Γυμνάσιο έως την 3η Δεκεμβρίου 1958, οπότε, από άγνωστη αιτία, έπιασε φωτιά και κάηκε. Με κίνδυνο της ζωής τους οι καθηγητές που υπηρετούσαν τότε στην Γκούρα και πολλοί χωριανοί έσωσαν το Αρχείο και τα περισσότερα έπιπλα του Σχολείου. Μετά απ' αυτό το γεγονός το Γυμνάσιο στεγάστηκε στο σπίτι του Αριστ. Σαρλή έως το 1964, οπότε στεγάστηκε οριστικά πλέον στο νέο δημόσιο Διδακτήριο, που κτίστηκε στο πάνω μέρος του χωριού, σε οικόπεδο που δώρισε γι' αυτό το σκοπό ο δικηγόρος Πάνος Πρεδάρης από τη Γκούρα. Το νέο Διδακτήριο άρχισε να κατασκευάζεται το 1962 και η κατασκευή του διήρκεσε δύο χρόνια. Η δαπάνη απήλθε σε 3.000.000 δρχ.

Πρώτος Γυμνασιάρχης του πλήρους ανεξαρτήτου εξαταξίου Γυμνασίου διετέλεσε ο φιλόλογος Αθανάσιος Πιτσαδιώτης από το Δεσβέλι (1946-1949) με καθηγητάς τους θεολόγους Παπασπυρόπουλο Τίμο και Βραζέλο Π., τους φιλόλογους Παπασπυρόπουλο Απόστολο, Κουτρουβέλη Γ. και Σταθάτο Γ., τον μαθηματικό Ιωάννου Γ. και τον φυσικό - χημικό Μπονάτσο Νικ.

Επειδή το Σχολείο δεν είχε τον απαιτούμενο αριθμό μαθητών (120) για να δικαιολογηθεί η λειτουργία του, ενέγραψαν και πλασματικούς μαθητές από τους νέους της Γκούρας και των περιχώρων που δεν φοιτούσαν στο Σχολείο. Έτσι κατόρθωσαν να το διατηρήσουν τα πρώτα χρόνια. Σιγά-σιγά όμως ο αριθμός των μαθητών ηυξήθη σημαντικά. Στην πενταετία 1955-1960, που έτυχε να υπηρετώ εκεί, το Σχολείο είχε περί τους 250 μαθητές.

Ως εξατάξιο το Γυμνάσιο Γκούρας ελειτούργησε έως το 1965, οπότε, με τη μεταρρύθμιση

Γ. Παπανδρέου, χωρίστηκε σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο. Αυτό κράτησε μόνο δύο σχολικά έτη, διότι το 1967 η Δικτατορία κατήργησε τα Γυμνάσια - Λύκεια και επανέφερε τα εξατάξια Γυμνάσια. Αυτά διετηρήθησαν έως το 1976, οπότε, με τη νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση επανήλθαν τα Γυμνάσια - Λύκεια δια διχοτομήσεως των εξαταξίων Γυμνασίων. Τότε και το Γυμνάσιο Γκούρας χωρίστηκε σε Γυμνάσιο - Λύκειο και με αυτή τη μορφή λειτουργεί μέχρι σήμερα.

Κατά τα πρώτα έτη της λειτουργίας του το Γυμνάσιο Γκούρας είχε μεγάλο πρόβλημα με το διδακτικό προσωπικό. Ποτέ δεν ήταν συμπληρωμένο για δύο κυρίως λόγους: πρώτον διότι δεν υπήρχαν αδιόριστοι καθηγητές ορισμένων ειδικοτήτων για να διορισθούν και να καλύψουν τα υφιστάμενα κενά, και δεύτερον διότι αυτοί που υπήρχαν δεν ήθελαν να διορισθούν στη Γκούρα λόγω των δυσμενών συνθηκών διαβίωσης. Όντως τα πράγματα ήταν δύσκολα για τους λιγοστούς δημοσίους υπαλλήλους που υπηρετούσαν τότε στη Γκούρα. Οι καιρικές συνθήκες δυσμενέστατες λόγω υψομέτρου (1000 μ.). Δεν υπήρχε ηλεκτρικό ρεύμα, δεν υπήρχε εστιατόριο, δεν υπήρχε ξενοδοχείο ούτε σπίτια κατάλληλα να μείνουν οι καθηγητές και η κοινωνική ήταν προβληματική, αφού ο δρόμος Κιάτου-Γκούρας ήταν ασφαλτοστρωμένος μέχρι την Καστανιά και από εκεί και πέρα γινόταν αδιάβατος με τις πρώτες βροχές.

Οι λίγοι καθηγητές που υπήρχαν edίδασκαν και μαθήματα άλλων ειδικοτήτων. Στην πενταετία 1955-1960, που υπηρέτησα εκεί ως φιλόλογος καθηγητής, edίδαξα κατά καιρούς και θρησκευτικά, Γεωγραφία, Φυτολογία, Ζωολογία, ακόμα και Βιολογία! Σε κάποιες εθνικές εορτές οργανώναμε και την παρέλαση των μαθητών ελλείψει Γυμναστού.

Το 1976-1977, που υπηρέτησα και πάλι εκεί ως Γυμνασιάρχης, η κατάσταση ήταν αισθητάς βελτιωμένη από κάθε άποψη, αλλά πάντοτε πολύ κατώτερη από εκείνη της πεδινής Κορινθίας.

Αλλά και οι μαθητές του Γυμνασίου Γκούρας είχαν πολλά προβλήματα. Όσοι ήταν από τα γύρω χωριά έρχονταν καθημερινώς στη Γκούρα με τα πόδια περπατώντας 1-1½ ώρα για να έλθουν και άλλο τόσο για να επιστρέψουν. Η διαδρομή γινόταν σε χωματόδρομους με βροχή, με χιόνι, με κρύο και με ζέστη. Φθάνοντας στο Σχολείο μαζεύονταν γύρω από τις ξυλόσομπες που έκαγαν στις αίθουσες διδασκαλίας για να στεγνώσουν και να ζεσταθούν. Πνευματικό περιβάλλον δεν υπήρχε ούτε στο σπίτι ούτε στην τοπική κοινωνία που ζούσαν. Όταν επέστρεφαν στα σπίτια τους το απόγευμα, ησχολούντο με αγροτικές ή ποιμενικές εργασίες βοηθώντας τους γονείς τους. Και μόνο το βράδυ κάθονταν να μελετήσουν τα μαθήματά τους με το φως της λάμπας πετρελαίου ή του λυχναριού που έκαγε στο τζάκι! Πέραν των σχολικών βιβλίων δεν υπήρχαν άλλα βιβλία στα σπίτια τους. Τα φροντιστήρια ήταν γι' αυτούς άγνωστα. Πολλοί μαθητές αναγκάζονταν να διακόψουν τη φοίτησή τους. Και είναι κρίμα γιατί ήταν άξιοι καλύτερης τύχης. Σε σχετική έρευνά μας για την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κορινθία κατά τη 15ετία 1975-1990 διεπιστώθη ότι το Γυμνάσιο Γκούρας είχε το μεγαλύτερο ποσοστό των διακοπών των φοίτησιν μαθητών. Επί συνόλου 683 εγγραφέντων στην Α' τάξη διέκοψαν 202, ήτοι ποσοστό 29, 5%. Στη Β' τάξη επί συνόλου εγγραφέντων 476 διέκοψαν 42, ποσοστό 8,8%. Στη Γ' τάξη επί συνόλου εγγραφέντων 422 διέκοψαν 16, ποσοστό 3,7%. Συνολικά στη 15ετία 1975-1990 διέκοψαν 260 μαθητές εκ των οποίων 153 άρρενες και 107 θήλεις. Σήμερα το Γυμνάσιο Γκούρας έχει μόνο 60 μαθητές (και άλλους 40 το Λύκειο). Φοβούμαι πως με τις διαστάσεις που έχει πάρει η υπογεννητικότητα και η μετανάστευση (αστυφιλία) το Σχολείο θα αντιμετωπίσει σύντομα πρόβλημα διατήρησης. Απεύχομαι να συμβεί κάτι τέτοιο, γιατί θα ήταν ολέθριο για

την περιοχή, αλλά οι αριθμοί είναι απευθείας στοιχεία που προσοιονίζουν ένα απαισιόδοξο μέλλον.

4. Η πνευματική προσφορά του Γυμνασίου

Το Γυμνάσιο Γκούρας - λέγοντας Γυμνάσιο εννοούμε εδώ και το Λύκειο- συμπλήρωσε ήδη μισό αιώνα ζωή και συνεχίζει την πορεία του στο χρόνο. Η προσφορά του στον τόπο είναι ανεκτίμητη. Είναι ο μοναδικός πνευματικός φάρος της περιοχής Φενεού που φωτίσε και εξακολουθεί να φωτίζει με άπλετο φως το νου και την ψυχή χιλιάδων νέων προσφέροντάς τους τα πνευματικά εφόδια για μια καλύτερη ζωή. Χάρη στην ύπαρξη και λειτουργία του Γυμνασίου τα φτωχά παιδιά του Φενεού, κάτω από δυσμενέστερες συνθήκες διαβίωσης, αλλά με καθαρό μυαλό και αδάμαστη θέληση, προόδευαν σε διάφορους τομείς. Πολλοί έγιναν επιστήμονες (γιατροί, δικηγόροι, μηχανικοί, καθηγητές), στρατιωτικοί, κληρικοί, δημόσιοι υπάλληλοι που εξελίχθηκαν στα ανώτατα κλιμάκια της ιεραρχίας του κλάδου των. Άλλοι σταδιοδρόμησαν ως έμποροι ή τεχνίτες. Αλλά και εκείνοι που διέκοψαν τη φοίτησή τους ή μετά την αποφοίτησή τους έμειναν στον τόπο τους και ησχολήθηκαν με αγροτικές ή άλλες εργασίες μπόρεσαν, με τη βοήθεια των γνώσεων που απέκτησαν στο Γυμνάσιο και την άσκηση του νου, να εκσυγχρονίσουν τις μεθόδους καλλιέργειας, να βελτιώσουν τα οικονομικά τους και τις συνθήκες διαβίωσής τους και να δώσουν μια νέα πνοή ζωής στην περιοχή.

Αισθάνομαι βαθειά συγκίνηση αλλά και υπερηφάνεια, ως φενεάτης την καταγωγήν, όταν επισκέπτομαι τον Φενεό και βλέπω την πρόοδο, που έχει συντελεσθεί στην τελευταία πεντηκονταετία, ή όταν συναντώ παλιούς μαθητάς μου καταξιωμένους/επιστήμονες, επιτυχημένους επαγγελματίες, σεβαστούς οικογενειάρχες. Η μεγαλύτερη ικανοποίηση για έναν εκπαιδευτικό είναι να δει μια μέρα τους μαθητάς του καλύτερους απ' αυτόν. Και τέτοιους τους είδα τους Φενεάτες μαθητάς μου. Γι' αυτό είπα ότι αισθάνομαι βαθειά συγκίνηση και υπερηφάνεια, όταν τους συναντώ και διαπιστώνω την πρόδοό τους.

Εύχομαι να έχει το Γυμνάσιο - Λύκειο Γκούρας συνεχή και απρόσκοπτη λειτουργία για το καλό των παιδιών του Φενεού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Μιχόπουλου Σπ.: *Γυμνάσιο Γκούρας - 50 χρόνια. Περ. ΑΪΨΥΤΟΣ* τ. 8-9 (1955) σελ. 55-57.
 Μπονάτσου Νικ.: *Αυτοβιογραφία (πολυγραφημένο)*, σελ. 33-36, 44-45. Λοντράκι 1997.
 Μπουβή Αγγ.: *Φενεός*, σελ. 27-28. Αθήνα 1977.
 Μπουβή Αγγ.: *Η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Κορινθία κατά την δεκαετιαναετία 1975-1990, ΔΕΛΤΙΟ Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών* τ. 8 (1922) σελ. 38-48.
 Μπουβή Αγγ.: *Το ιδρυτικό Δίημα του Γυμνασίου Γκούρας, ΔΕΛΤΙΟ Ι.Κ.Μ.Τ.* 18 (1995) σελ. 62.
 Μπουζιώτη Γιάννη: *Οδοιπορικό στην ορεινή Κορινθία*. σελ. 81-83, 120-121. Αθήνα 1985.
 Σαυλή Βασ.: *Η Γκούρα Κορινθίας*, σελ. 89-93. Αθήνα 1974.

Βασίλης Σαρλής

τ. Επιθ/της Δημ. Εκπ/σης

Οι Φνεατικοί αγώνες

Οι αρχαίοι Φνεάτες που δεν μεριμούσαν μόνο για τα υλικά αγαθά αλλά φρόντιζαν να ασκήσουν και να διαπλάσουν δυνατά σώματα και παράλληλα να καλλιεργήσουν το πνεύμα, τελούσαν μεγαλοπρεπείς αγώνες τα “Ερμαία” προς τιμήν του Ερμή που κατά τη μυθολογία γεννήθηκε στη Ζήρεια από τη νύμφη Μαία.

Την αρχαία συνήθεια κληρονόμησαν και οι μεταγενέστεροι αλλά και οι σημερινοί Φνεάτες και μέχρι πριν από μερικά χρόνια τελούσαν τους “Παμφνεατικούς αγώνες” στους οποίους μόνο Φνεάτες μπορούσαν να πάρουν μέρος. Η μεγάλη αυτή εκδήλωση “πάντων των Φνεατών” είχε οριστεί να γίνεται την ημέρα της εορτής των Αγίων Πάντων και ως τόπος τελέσεως των αγώνων είχε επιλεγεί ο χώρος γύρω από το εξωκλήσι του αγίου Γεωργίου του κάμπου όπου και ο πελώριος αιωνόβιος πλάτανος.

Από τότε ακριβώς άρχισαν να τελούνται δεν είναι εξακριβωμένο. Από ένα κλέφτικο τραγούδι που διασώθηκε, φαίνεται ότι εκτός από τα άλλα αγωνίσματα οι Φνεάτες κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας παράβγαναν και στο σημάδι. Το τραγούδι αυτό που το άκουσα στη Γκούρα από τον Γ. Χρονόπουλο αναφέρεται σε Συβιστιώτες και Γκουριώτες και στον Νίκο Οικονόμου και το πρωτοπαλικάρο του Πέτρο Μπαλή.

Στον Αη-Γιώργη στο Λιβάδι
κλέφτες ρίχναν στο σημάδι.
Έριξαν οι Συβιστιώτες
και πέρασαν τους Γκουριώτες
Του Νικόλα βαρφαίνα

και ψηλή φωνούλα βάνει.
Πέτρο, άσε το κοπάδι
κι έλα ρίξε στο σημάδι
κι αν κερδίσεις τούτη μάχη
δυο κουμπούρες στο σιλάχι.

Η τέλεση των Φνεατικών αγώνων επιβεβαιώνεται και από ένα άλλο τραγούδι που λέει “πανηγυράκι γίνεται κάτω στον Άγιο Γιώργη”. Οι κλέφτες που κατά την παράδοση λειτουργούνταν στον Αη - Γιώργη του κάμπου, στη συνέχεια αγωνίζονταν και μετά ξεφάντωναν και γλεντούσαν. Φαίνεται ότι οι Φνεάτες συνέχιζαν από τότε να οργανώνουν αθλήματα και παραδοσιακούς χορούς δείχνοντας τη λεβεντιά και την παλικαροσύνη τους.

Αγώνες παλαιότερα έκαναν και οι τσοπάνηδες της Ζήρειας στη Σκαφιδιά όπου και προστάτης τους Αι - Νικόλας ο νέος. “Εκεί στο ίσιωμα στη Σκαφιδιά” αφηγείται ο Γ. Κουτρούβελης” παραπληλάγανε με τ’ άλογα και βάζανε και στοίχημα ένα σφαχτό. Παλεύανε κιόλας, ποιος θα ρίξει τον άλλο χάμου. Πετάγανε και το λιθάρι κι απήδαγαν ποιος θα περάσει που άλλοι, στατός και με παραμάζωμα. Κι όποιος πέρναε πρώτος με τ’ άλογο έπαιρνε το σφαχτό. Ύστερα το ψαίνανε κι έτρωγαν σόλοι μαζί και γλεντούσαν. Όμως το παλικάρι που ξεχώριζε στ’ αγωνίσματα, ξεχώριζε και στα μάτια των κοριτσιών”. Αλλά και ο Παν. Λύρας από τη Συβίστα αφηγείται “Στα νιάτα μου έπαινα άλογο στην πιάλα. “Αγώνες στο τρέξιμο γινόσανε και στον Αη - Νικόλα της Συβίστας και ο πρώτος έπερνε κουλούρα. Έχω παρμένω τέσσερες κουλούρες και τελευταία φορά έτρεξα το 1936 και ξαναπήρα την κουλούρα. Το 1937 έτρεξα και στον Αη-Γιώργη και πήρα το αρνί”.

Οι παλαιότεροι που θυμούνται την παράδοση λένε ότι κατά το τέλος του περασμένου αιώ-

να ανήμερα τ' Αη-Γιωργιού γίνονταν εκεί αγωνίσματα. Αγωνίζονταν στο τρέξιμο, στο πήδημα έριχναν το λιθάρι και έτρεχαν με τα μουλάρια ή με τα άλογα που όμως ήσαν λιγοστά. Τους νικητές του στεφάνωναν με στεφάνι καμωμένο από κλωνάρια ιτιάς.

Γύρω στα 1905 ο τόπος και η ημερομηνία τελέσεως των αγώνων μετατοπίστηκαν και γίνονταν ένα μήνα αργότερα στο εξωκλήσι του Αγίου Κωνσταντίνου την ημέρα της γιορτής του (21 Μαΐου) γιατί καλυτέρευσε ο καιρός και είχε ολοκληρωθεί και η επιστροφή των τσοπάνηδων από τα χειμαδιά. Τότε μάλιστα συνέβη και το ακόλουθο περιστατικό κατά διήγηση του Γ. Ψαχούλια από τα Καλύβια. "Το τρέξιμο γινόταν τρεις φορές γύρω από τη γούβα (μεγάλη μοναστηριακή έκταση) και μια χρονιά πήραν μέρος και οι βλάχοι της Ζήρεας. Όπως βλέπανε τα φρενατόπουλα λεπτοκαμωμένα νόμιζαν ότι θα τα νικήσουν. Σαν δόθηκε το σύνθημα και άρχισαν να τρέχουν αυτοί βάλθηκαν να τους περάσουν. Στη μέση όμως του πρώτου γύρου λέποντας ότι μπροστά πάνε οι Φενεάτες άρχισαν να βγάζουν και να πετούν το σελάχι, το γλέκο, τις πηγές και τις πουκαμίσες, που να τους φτάσουν. Σαν γύρισαν στη μεγάλη στροφή τα παράτησαν. Ξέκοιφαν και δόθε πάνε οι άλλοι. Ύστερα οι γυναίκες τους τρέξανε ξωπίσω και μάζευαν τα σκουτιά τους. Από τότε δέματα τρέξανε".

Το 1930 η Νομαρχία Κορινθίας ζήτησε από τους κοινοτάρχες Φενεού οι Παμφενεατικοί αγώνες να γίνονται την ημέρα των Αγίων Πάντων στο εξωκλήσι του Αη-Γιώργη όπου ο χώρος προσφερόταν καλύτερα και να περιλαμβάνουν περισσότερα αγωνίσματα και βέβαια να ακολουθεί διασκέδαση με χορούς και τραγούδια.

Η ημέρα αυτή έκτοτε έπαιρνε τον πλέον γιορταστικό και επίσημο χαρακτήρα και ήταν για την περιοχή μας καύχημα για τα νιάτα. Συναγερμένος λαός από τα γύρω χωριά την ημέρα των Αγίων Πάντων και ένα πλήθος αμέτρητο κατέκλυζε το χώρο γύρω από το εξωκλήσι του Αη-Γιώργη.

Μετά την ιεροτελεστία και την επιμνημόσυνη δέηση για τους πεσόντες στους πολέμους και την αναφώνηση των ονομάτων τους, κηρύσσονταν η έναρξη των αγώνων. Τα φενεατικά νιάτα πανέτομα ξεχύνονταν στο στίβο να παραβγούν στο πάλεμα, στο πήδημα, στο τρέξιμο και στο βαρύ λιθάρι. Όμως η πιο ζηλευτή νίκη ήταν εκείνη του αγώνα δρόμου γιατί στον πρώτο νικητή βαρύν λιθάρι. Όμως η πιο ζηλευτή νίκη ήταν εκείνη του αγώνα δρόμου γιατί στον πρώτο νικητή απονεμόταν ο επίζηλος τίτλος του "ιωνιαρνίτη" επειδή έπαιρνε για έπαθλο ένα παχύ αρνί στολισμένο με χαϊμαλιά στο λαμό και με δάφνες και λουλούδια στα κέρατα.

Οι αγώνες έβαλαν στον πειρασμό και τους μεγαλύτερους. Πολλοί από τους μεσόκοπους ή ακόμη και από τους γεροντότερους προκαλούνταν μεταξύ τους, έβραζαν στοιχήματα και έριχναν το λιθάρι.

Όταν τελείωναν οι αγώνες ερχόταν η σειρά του διαγωνισμού στο τραγούδι όπου έπαιρναν μέρος οι καλλίφωνοι της περιοχής, αγόρια και κορίτσια. Διαγωνίζονταν στο δημοτικό τραγούδι και πάντοτε με τη συνοδεία οργάνων, βιολιού, λαούτου και κλαρίνου.

Όταν τελείωνε και ο μουσικός διαγωνισμός ο κόσμος ξεχύνονταν στις ψησταριές και γλεντούσε μέχρι αργά.

Με το σούρουπο η γιορτή τελείωνε και οι Φενεάτες παρέες -παρέες έπαιρναν το δρόμο του γυρισμού στα χωριά τους.

(Η συνέχεια στη σελίδα 74)

Γιάννης Βλαχογιάννης
(Κρόνος)

ΑΠΟ ΤΗ ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΦΕΝΕΟ

“Πατρῶα Γη Φενεάτις”

Ψηλά κοντά στους Ουρανοὺς
Κι ἀπὸ τὶς πόλεις πέρα,
ΠΑίρνω ἀπ’ τὴ Ζήρεια τοὺς ἀνθούς
Κι ἀπ’ τὸ Χελμό ἀγέρα.

Πίνω ἀπ’ τῆς Στύγας τὴν πηγὴ,
Που ‘λούσθη ὁ Αχιλλέας
Και τ’ Ουρανοῦ τὴν μορφομαί
θωρῶ, κι ὡς Προμηθέας,

Κρατῶ τὴ φλόγα στὴν καρδιά
Και τὴν ψυχὴ γιομίζω
Μ’ ἀγάπη, ἐρωτα τρανό,
Για κάθε τι που ἀγγίζω,

Πέρνω τῆς Μούσας τὸν αὐλό,
Του βάρδου τὴν φλογέρα
Και τραγουδῶ καὶ τραγουδῶ.
Τὴν νύχτα καὶ τὴ μέρα.

ΠΑίρνω τὴν δύναμη ἀπ’ τὴ Γῆ,
Τὸ πνεῦμα ἀπ’ τὰ Ουράνια,
Πίνω τῆς νιότης τὸ κρασί
Και νιώθω περηφάνεια,

Ὅταν πατῶ τὴν ἁγία Γῆ,
Σαν μ’ ὀδηγεῖ τ’ ἀστέρι
Στὴ χώρα τὴν προγονική.
Κι ὅταν φουσά τ’ ἀγέρι,

Γίνομ’ ὁ Μῦσθης ὁ Ερμής,
Που γέννησε ἡ Μαία
Πάνω στὴς Ζήρειας τὴν κορφή,
Με λένε Αχιλλέα,

Που λούζομαι σὲ μυστική,
Σε κολυβήθρα θεία,
Στὴ Στύγα τὴν πανιερόη.
Ὁ Φενεάτις Ηρακλῆς, ὦ Δία!

Γίνομ’ ὁ Πάνας ὁ Θεός,
Που τραγουδῶ τὴν Φύση
Με τὸν πρωτόγονο αὐλό,
Που μου ‘φεραν στὴ βρύση,

Χίλες Νερᾶδες καὶ Θεές,
Που χόρευαν στὸ δεῖλι,
Στὶς καταπράσινες πλαγιές
Τῆς Ζήρειας. Τὸν Ἀπρίλη

Με χίλιες Νύφες καὶ Ξωθιές,
Με Λάμμες καὶ Γοργόνες,
Χορεύω στὶς βουνοπλαγιές,
Π’ ἀνθοῦν οἱ ἀνεμώνες...

Δίνω τὴ φλόγα στὴ Φωτιά,
Τὸν Ἐρωτα στὴ Φύση,
Παντρεύομαι τὴν Ομορφιά
Και ζῶ σ’ ἓνα Μεθύσι...

* Επιλογή ἀπὸ τὴ μεγάλη μπαλάντα στὴ συλλογὴ “Ἡ μεγάλη σὺνάξη τῶν θεῶν” ποὺ ἔγραψε ὁ ποιητὴς γιὰ τὴν πατρίδα του τὸ Φενεό. Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης (Κρόνος) ἔχει ἀποσπᾶναι πρῶτο βραβεῖο στὸν ποιητικὸ διαγωνισμό τοῦ Κορινθιακοῦ σωματεῖο ἁγίου λόγου καὶ τέχνης “Ἀλκωνίδες” γιὰ τὸ ποίημά του “Τὸν χῆπον μὲν ἡ Τριανταφυλλιά”.

Γιάννης Ποττάκης

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

“Σε αναζήτηση διεξόδου από το εριστικό παράδοξο και την απορία”.

Το προηγούμενο έτος έγινε στην Αθήνα, στην Ακαδημία Πλάτωνος και στην Πνύκα, το ένατο εβδομαδιαίο σεμινάριο Φιλοσοφίας που οργάνωσε η Διεθνής Εταιρεία Ελληνικής Φιλοσοφίας υπο την προεδρία του καθηγητή Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κώστα Βουδούρη.

Το σεμινάριο παρακολούθησε και ο βουλευτής του νομού μας και πρώην Υπουργός κ. Γιάννης Ποττάκης ο οποίος ως πνευματικός άνθρωπος ασχολείται πέρα από την πολιτική και με τη φιλοσοφία. Το κείμενο που ακολουθεί στηρίζεται σε παρέμβαση του κ. Ποττάκη στη συζήτηση που, κατά τα καθιερωμένα, ακολούθησε το τέλος των εισηγήσεων των ομιλητών, κυρίως καθηγητών Φιλοσοφίας Ελληνικών και ξένων Πανεπιστημίων. Το περιοδικό μας καθ’ ότι Στυμφαλίας και Φεγεού, παρουσιάζει με πολλή χαρά την εργασία του διακεκριμένου Στυμφάλιου στοχαστή και πολιτικού. Τον ευχαριστούμε για την εξόχως τιμητική παραχώρηση που μας έκανε.

Σ.Κ.Μ.

Η σύντομη παρέμβασή μου θα περιορισθεί στα ερωτήματα που τέθηκαν κατά τη συζήτηση και μόνο. Το βασικά ερωτήματα ήταν: Τι σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι “αρχή πράξεων”; Που οφείλονται οι δυσκολίες στην αναζήτηση της αλήθειας και την πραγμάτωση της αρετής; Πως μπορεί ο άνθρωπος να υπερβεί το “εριστικό παράδοξο” και να αναζητήσει διεξοδο στην “απορία”; Είναι η ψυχή του ανθρώπου πηγή και του καλού και του κακού; Θα μπορούσε να ήταν μόνο πηγή καλού; Και σ’ αυτήν την περίπτωση ο διαχωρισμός του καλού από το κακό τι προϋποθέτει; Τελικά, η ψυχή επηρεάζεται στην ουσία της από αυτή τη διαπάλη, του καλού με το κακό, ή και από τη νίκη του κακού όταν συμβαίνει, ή μένει στην ουσία της αναλλοίωτη, ως άφθαρτη και αθάνατη;

Στη διαύγαση αυτών των ερωτημάτων, θα ήθελα να εισφέρω τις ακόλουθες σκέψεις.

1. Δεχόμαστε, ότι ο άνθρωπος είναι “αρχή” πράξεων. Αυτό σημαίνει, ότι οι πράξεις και οι παραλείψεις του έχουν πηγή τον ίδιο, εκπορεύονται από τον ίδιο. Είναι εκδηλώσεις του εσωτερικού του κόσμου. Παλαιότερα ο άνθρωπος πίστευε, ότι είναι εκδηλώσεις τις οποίες προσδιορίζει, εξουσιάζει, και επί των οποίων κυριαρχεί ο ίδιος. Ότι οι πράξεις και οι παραλείψεις του είναι αποτελέσματα συνειδητών επιλογών του. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, “των πράξεων, απ’ αρχής μέχρι τέλους, κύριοι εσμέν”.

Ο Φρόνιτ, με την ανακάλυψη του ασυνειδήτου, κατέφερε βαρύ πλήγμα και σ’ αυτόν τον ναρκισσισμό του ανθρώπου. Στην πίστη του δηλαδή, ότι είναι κυρίαρχος του εαυτού του. Όπως ο Δαρβίνος, με τη θεωρία της εξέλιξης, είχε καταφέρει βαρύ πλήγμα στον άλλο ναρκισσισμό του ανθρώπου, στην πίστη του δηλαδή, ότι είναι “το στολίδι της δημιουργίας”. Και όπως

ο Γαλιλαίος, με τη θεωρία του, ότι η γη κινείται γύρω από τον ήλιο, και όχι αντίστροφα, είχε καταφέρει επίσης βαρύ πλήγμα στον άλλο ναρκισσισμό του ανθρώπου, που πίστευε, ότι ο κόσμος ολόκληρος (το σύμπαν), γυρίζει γύρω από τη γη, και συνεπώς γύρω από τον ίδιο.

Δεν είναι λοιπόν ο άνθρωπος κέντρο του σύμπαντος, η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο, δεν είναι το ανώτερο στολίδι της δημιουργίας, εξελιγμένος πίθηκος είναι, δεν είναι κυρίαρχος του εαυτού του, αφού το συνειδητό τμήμα της ανθρώπινης ψυχής, είναι η κορυφή του παγόβουνου και μόνο, κάτω από την οποία οποια κρύβεται το “ασυνείδητο” τμήμα της, πηγή των ορμών, των ενστίκτων, των απωθημένων επιθυμιών κ.λ.π. (το “υποσυνείδητο” όπως κατά κακή μετάφραση των αντίστοιχων όρων της Γερμανικής και Αγγλικής γλώσσας επεγράφη στη χώρα μας).

Αρχή πράξεων λοιπόν ο άνθρωπος, πράξεων όμως που πηγάζουν και από το “συνειδητό” και από το “ασυνείδητο” (το υποσυνείδητο) τμήμα της ψυχής του.

2. Η πρόσβαση στο συνειδητό, η εξήγηση και η αιτιολόγηση των πράξεων που πηγάζουν απ’ αυτό, γίνεται με τη λογική. Η πρόσβαση στο ασυνείδητο και η ανάλυσή του, η ψυχανάλυση, γίνεται με τους “ελεύθερους συνειρμούς”, και την ερμηνεία τους, μέσα από τα όνειρα και την ερμηνεία τους, τα σφάλματα της γλώσσας κ.λ.π. Η ανάλυση και ερμηνεία του ασυνείδητου, όπως παρουσιάζεται μέσα από τους ελεύθερους συνειρμούς, τα όνειρα, τα σφάλματα της γλώσσας, δεν γίνεται με τρόπο αυθαίρετο και αστήριχτο επιστημονικά. Γίνεται και αυτή με κανόνες. Όχι όμως με τους κανόνες της κοινής, της γνωστής λογικής, αλλά με τους κανόνες μιας ιδιαίτερης και ιδιόμορφης λογικής της “λογικής του ασυνείδητου”. Έχει δηλαδή και το ασυνείδητο εξήγηση των όσων συμβαίνουν σ’ αυτό, εξήγηση που αποκαλύπτεται με την ιδιαίτερη λογική του ασυνείδητου και τους κανόνες της.

Όπως η επάρκεια και η ποιότητα της τροφής είναι απαραίτητες για τη βιολογική υγεία του ανθρώπου, την αποφυγή της αστίας ή του υποσιτισμού και των κινδύνων τους.

Όπως η επάρκεια και η ποιότητα της πνευματικής τροφής, των γνώσεων δηλαδή, και η ανάπτυξη του τρόπου κατανόησης, απόκτησης, καλλιέργειας ελέγχου, διόρθωσης, συμπλήρωσης, διάδοσης κ.λ.π. του πνευματικού πλούτου του ανθρώπου, προσδιορίζουν και το επίπεδο της πνευματικής του ζωής και το επίπεδό στο οποίο επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του.

Έτσι και η επάρκεια, ο πλούτος και η ποιότητα των παραστάσεων, συμβάλλουν αποφασιστικά στην διαδικασία ψυχικής καλλιέργειας και ψυχικής ωρίμανσης του ανθρώπου, στην διαδικασία κοινωνικοποίησης του. Στη διαδικασία δηλαδή της ομαλής μετάβασής του, από το χώρο της παντοδυναμίας της ψυχικής μονάδας, κατά την κύηση, στην “αποδοχή της πραγματικότητας”. Ιδίως, των ορίων της κοινωνικής πραγματικότητας, μιας πραγματικότητας που έχει ήδη διαμορφωθεί χωρίς αυτόν, και των ορίων, των ειδικών του, άρα και των δυνατοτήτων μιας κοινωνικής κ.λ.π. εξέλιξης, ή και αλλαγής, των οποίων δημιουργός, -και δημιουργήμα-, είναι ο ίδιος ο άνθρωπος.

Μ’ αυτήν την έννοια, ο άνθρωπος είναι αρχή πράξεων. Οι δε πράξεις, -και παραλείψεις του-, είναι εκδηλώσεις του εσωτερικού του βίου.

3. Στην αναζήτηση της αλήθειας, συναντά ο άνθρωπος φραγμούς και εμπόδια, και εξωτερικά, αλλά και οφειλόμενα στον ίδιο, στο στάδιο της ανάπτυξής του, και της πνευματικής-, (χρησιμοποιεί μόνο το 4% περίπου των δυνατοτήτων του εγκεφάλου του), και της ψυχικής, - (προβάλλει π.χ. εικόνες του εσωτερικού του κόσμου, που συσκοτίζουν ή παραμορφώνουν στα μά-

τια του την εξωτερική πραγματικότητα).

Συχνά στη σκέψη του προκαλείται “απορία”, με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου. Δεν βρίσκεται δηλ. τον “πόρο”, τη διέξοδο. Συναντά αδιέξοδα σκέψης. Πως θα τα υπερβεί;

Η οκνηρή σκέψη αποδέχεται το “εριστικό παράδοξο”. Το εριστικό παράδοξο έχει το ακόλουθο περιεχόμενο. “Αποδέχομαι την άγνοιά μου. Ένα πράγμα που δεν το ξέρω, δέχομαι ότι δεν το ξέρω. Αλλά και δεν επιχειρώ να το μάθω. Γιατί κι αν το μάθω, πως θα ξέρω ότι είναι αυτό που δεν ήξερα και ήθελα να μάθω;”

Η ελεύθερη και ενεργή σκέψη, υπερβαίνει το εριστικό παράδοξο. Ξεκινάει κι αυτή από την αποδοχή της άγνοιάς της. Δεν μένει όμως σ’ αυτήν, κατασκευάζει “γέφυρα”, από το γνωστό στο μη γνωστό. Φωτογραφίζει μέσα στη σκέψη το μελλούμενο. Τις συνέπειες που θα έχει μια ενέργεια, μια πράξη, μια παράλειψη, μια αποδοχή, μια απόρριψη. Ο νους, λειτουργεί σαν κέντρο επεξεργασίας. Ανακαλεί στη σκέψη, από την εμπειρία, ανάλογες εικόνες, ή γνώσεις. Τις συσχετίζει. Τις αξιολογεί. Άλλες τις κρατεί, άλλες τις απορρίπτει. “Βλέπει” τις συνέπειες μιας πράξης μέσα στη σκέψη, όπως ο φωτογράφος βλέπει στο εργαστήριο, στο αρνητικό, τι θα εμφανισθεί στην φωτογραφία, και αποφασίζει. Δεν απαντά στο ερέθισμα ενστικτωδώς και πάντοτε ομοιότητα, όπως τα ζώα. Δεν απαντά “κατά μίμρην”. Απαντά με περίσκεψη. Η αξιοποίηση του χρόνου, από το ερέθισμα μέχρι την απάντηση, ο χρόνος περίσκεψης, με την αξιολόγηση της εικόνας της μελλούμενης πράξης, και συνακόλουθα, η απόφαση, η πράξη ή η παράλειψη, εκφράζουν και πιστοποιούν την ωριμότητα και την ελευθερία που έχει κερδίσει ο άνθρωπος.

4. Δεν συναντά ο άνθρωπος εμπόδια μόνο στο δρόμο για την αναζήτηση της γνώσης. Εμπόδια συναντά και στην επιδίωξη, στην άσκηση της αρετής, στον ατομικό και στον κοινωνικό του βίο. Όπως παρατηρεί στην Πολιτεία ο Πλάτωνας “τον δίκαιο άνθρωπο στη ζωή θα τον μαστιγώσουν, θα τον τυφλώσουν, θα τον κτυπήσουν αλύπητα”. Και πάντοτε άδικα.

Πως θα λυθεί το πρόβλημα, ο δίκαιος στη ζωή να μην διώκεται, να μην σταυρώνεται, να μην χτυπιέται, να μην τυφλώνεται από τους συνανθρώπους του;

Η απάντηση που δίνει ο Πλάτωνας αναζητεί τη λύση σε δύο επίπεδα το θεσμικό και το ατομικό. Το ένα επηρεάζει ή και διαμορφώνει το άλλο. Οι θεομοί επηρεάζουν (διαμορφώνουν) χαρακτήρες και επηρεάζονται (διαμορφώνονται) απ’ αυτούς. Ο τρόπος που λειτουργούν οι θεομοί καθιστά δυνατή την ανέλιξη ορισμένων χαρακτήρων. Ή, αντίστροφα, τους αποβάλλει.

Είναι ευθύνη της Πολιτείας να διαπλάσσει, με τους νόμους που θεσπίζει, τους αναγκαίους θεσμούς, και με την παιδεία, ενάρετα άτομα. Άτομα με ψυχικές αρετές, που ενεργοποιούν τις ψυχικές δυνάμεις. Οι κύριες ψυχικές αρετές, η ανδρεία (που περιέχει την καρτεριά και τη δύναμη αντίστασης), η σωφροσύνη (η στάθμιση και επιλογή με επίγνωση και ευθύνη), και η δικαιοσύνη (όχι το μη αδικείν, αλλά το μη εθέλιν αδικείν και το εκάστοτε οφειλόμενα αποδιδόναι), δεν αρκεί να διδαχθούν με την παιδεία, πρέπει και να ασκηθούν στη ζωή, αφού δεν φτάνει κανείς να ξέρει τι είναι αρετή, ανδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, πρέπει και να τις πραγματοποιεί στη ζωή, για να είναι ενάρετος, ανδρείος, σώφρων, δίκαιος.

Είναι στη μοίρα, φαίνεται του ανθρώπου, η άσκηση της αρετής, να πρέπει πολλές φορές να είναι για τον ενάρετο άνθρωπο ηρωϊσμός, για να υπερβεί τα εμπόδια, την καταπίεση ή και τις ατέλειες έστω, του θεσμικού πλαισίου στο οποίο κινείται και του άλλου ανθρώπου με τον οποίο επικοινωνεί και συναντάσσεται.

Άλλες πάλι φορές είναι προφανές ότι η άσκηση της αρετής γίνεται για λόγους που πηγάζουν

ζουν όχι από την αγαθή προαίρεση του ενεργούντος αλλά από την ανάγκη δημιουργίας και προβολής της δημόσιας εικόνας του.

Δεν έχουμε το δακτυλίδι του Γίγνη που αναφέρει ο Πλάτωνας. Το δακτυλίδι που όταν ο κάτοχος του το έστρεφε προς την έσω πλευρά του δακτύλου του, γινόταν αόρατος και μπορούσε να επιτύχει ότι ήθελε, χωρίς να γίνεται αντιληπτός...

Δυστυχώς, θα πούνε μερικοί, ευτυχώς θα πούνε, άλλοι.

5. Ας συμφωνήσουμε ότι η ηθική αξία της ενάρετης πράξης είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο λιγότερο συνδέεται με τη δημοσιότητα και την προβολή της, ή με το φόβο, ότι επειδή θα γίνει γνωστή, πρέπει να είναι ενάρετη...

Ας συμφωνήσουμε επίσης, ότι σε διάκριση με την Ηθική, ως σύνολο κανόνων που ελέγχει την “αγαθή προαίρεση”, το Δίκαιο είναι θεσμός κοινωνικός έλεγχου της “εξωτερικής” συμπεριφοράς των ατόμων, που ελέγχει κύρια, την νομιμότητα των πράξεών τους, ανεξάρτητα από τον λόγο για τον οποίο καθέννας τηρεί τους κανόνες του. Επειδή δε η Κοινωνία έχει ανάγκη τόσο των κανόνων της Ηθικής, για να καλλιεργεί και να ελέγχει την ηθική, συμπεριφορά, όσο και των κανόνων του Δικαίου, για να εμποδώνει, να διασφαλίζει και να ελέγχει τη νομιμότητα, είναι αναγκαίο να διακρίνουμε τους τρεις διαφορετικούς κύκλους στους οποίους κινείται ο ανθρώπινος βίος, και τους κανόνες - διαφορετικούς επίσης-, που διέπουν καθένα απ’ αυτούς. Τον ατομικό, τον κοινωνικό, τον δημόσιο. Ο πρώτος κύκλος, ο καθαρά ατομικός, πρέπει να απολαμβάνει του προσωπικού απορρήτου. Ο δεύτερος, ο κοινωνικός περιλαμβάνει τις κοινωνικές σχέσεις, όπως η οικογένεια, ο έρωτας, η φιλία κ.λ.π., και έχει τους δικούς του κανόνες, κυρίως κανόνες ηθικής και κοινωνικής συμπεριφοράς, με κοινωνικό έλεγχο και κοινωνικές κυρώσεις την αποβολή π.χ. από την ομάδα, την κοινωνική καταδίκη ή και περιφρόνηση. Ο τρίτος κύκλος, ο δημόσιος έχει ανάγκη από κανόνες διαφάνειας και δημοκρατικού ελέγχου, με κανόνες και κυρώσεις που προβλέπονται από το Δίκαιο.

Είναι επιλογή και ευθύνη του καθενός, αν η συμπεριφορά του θα είναι σύμφωνη με τους νόμους, ή κάτι περισσότερο, σύμφωνη δηλ. και με τους κανόνες της ηθικής - κοινωνικής συμπεριφοράς και της ατομικής Ηθικής που χαρακτηρίζουν μια ελεύθερη ηθική προσωπικότητα, που ήταν και παραμένει το ζητούμενο, για την βελτίωση του ατομικού, του κοινωνικού και του δημόσιου βίου των ανθρώπων.

6. Τα της αθανασίας της ψυχής και του δυνατού ή αδύνατου του επηρεασμού της ουσίας της από τη δαιπάλη ή τη νίκη του κακού, τα αφήνουμε στη μεταφυσική.

Εμείς έχουμε μπροστά μας τον άνθρωπο, με τις χαρές και τις λύπες του, με τις ελπίδες και τις απογοητεύσεις του, με τα όνειρά του, τον άνθρωπο που αγωνίζεται με το νου και την ψυχή του, με λογική και συναίσθημα. Είμαστε εξάλλου μέλη μιας Κοινωνίας που είναι, όπως και η ψυχή του κοινωνού, ένα πεδίο σύγκρουσης, ένα ηφαίστειο, ένα μάγμα με διάφορα, ανάμεικτα υλικά.

Γνωρίζουμε, ότι το καλό και το κακό και στην ψυχή του ανθρώπου και στη ζωή βρίσκονται σε διαρκή πάλη. Και βιώνουμε αυτή την πραγματικότητα. Το πρόβλημα δεν είναι να θεωρήσουμε ρίζες του κακού στην ψυχή του ατόμου τις ορμές, π.χ. τα ένστικτά του, και να προσπαθήσουμε να τα ξεριζώσουμε από την ψυχή του. Ή να θεωρήσουμε πηγή, του κακού στο μυαλό του την “ατελή” γνώση, και να θελήσουμε να την αντικαταστήσουμε με μια άλλη, που θα τη θεωρήσουμε “τέλεια” γνώση, γιατί δήθεν την εγκυρότητα της θα επιβεβαιώνει κάποια θεωρία ή

κάποια νομοτέλεια. Η αντίληψη αυτή θα ήταν λάθος θεωρητικά και επικίνδυνη πρακτικά. Όπου επιχειρήθηκε οδήγησε σε τραγικά αποτελέσματα. Στο όνομα του διαχωρισμού του καλού από το κακό, λειτούργησαν τα “λευκά κελιά”, οι διώξεις, η εξορία, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ή ο εγκλεισμός σε φρενοκομεία...

Και στο όνομα της τέλει γνώσης, λειτούργησαν οι κάθε λογής πολιτικοί και ιδεολογικοί ολοκληρωτισμοί.

Το θέμα λοιπόν, δεν είναι, να τελειώνει η σύγκρουση του καλού με το κακό.

Το θέμα για μας είναι ότι σ’ αυτήν την αιώνια διαπάλη παίρνουμε μέρος. Και παίρνουμε μέρος υπερασπιζόμενοι το καλό, έχοντας συνείδηση ότι πολλές φορές η επιλογή μιας λύσης δεν είναι τόσο εύκολη, ούτε ευδιάκριτη, όσο η οδός τη Αρετής αντί της Κακίας στο μύθο του Ηρακλή.

Η αρχική αυτή επιλογή είναι εύκολη και απλή. Τα δύσκολα προβλήματα, οι δύσκολες επιλογές, βρίσκονται στα σταυροδρόμια της Αρετής, όταν δύο λύσεις καλούνται να υπηρετήσουν το καλό, και τίθεται θέμα ιεράρχησης και θυσίας.

Για να μην γίνει λοιπόν η άσκηση της αρετής ηρωϊσμός, δηλαδή εξαίρεση, είναι ανάγκη, η Πολιτική να στρέφεται προς δύο κατευθύνσεις ταυτόχρονα. Και προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας και βελτίωσης του ατόμου ως ατόμου, με τελικό στόχο την ελευθερία και προς την κατεύθυνση της καλλιέργειας, ανάπτυξης και βελτίωσης του συνόλου, με τελικό στόχο και πάλι την ελευθερία.

Αν τώρα, σε ατομικό επίπεδο η ελευθερία για την ιδεαλιστική φιλοσοφία παίρνει τη μορφή του ελεύθερου και συνειδητού αυτοπεριορισμού, -πρέπει δηλαδή να φθάνει μέχρι εκεί, που αρχίζει η ελευθερία του άλλου-, σε κοινωνικό επίπεδο παίρνει τη μορφή της ελεύθερης και συνειδητής συμμετοχής στην κοινή προσπάθεια και τον κοινό αγώνα για την κοινωνική απελευθέρωση και του άλλου ανθρώπου, την απελευθέρωση τελικά του κάθε ανθρώπου από τα δεσμά της ανέχειας, της άγνοιας, της καταπίεσης, του ετεροπροσδιορισμού.

7. Στην κατεύθυνση αυτή, και η Πολιτική και η Φιλοσοφία έχουν πολλά να προσφέρουν.

Στον ίδιο χώρο, την αρχαία Ελλάδα, στον ίδιο χρόνο, τον 6ο π.Χ. αιώνα, έσπασαν μαζί το κλειστό κύκλωμα, της εξουσίας η πρώτη, (με τη γέννηση της Δημοκρατίας), το κλειστό κύκλωμα της γνώσης και της σκέψης, η δεύτερη (με την αμφισβήτηση των θεσμών και της “δεδομένης” αλήθειας, με την νομιμοποίηση της ερώτησης, της έρευνας, και την αναζήτηση υπέρβασης και διεξόδου σε κάθε απορία).

Αυτό το άνοιγμα στη συμμετοχή (Δημοκρατία), και στην αμφισβήτηση (Φιλοσοφία), έδωσε τη δυνατότητα να πιστεύουμε στον άνθρωπο και τις ικανότητές του, στην εξέλιξη και στην αλλαγή προς το καλύτερο, ως αποτέλεσμα της ατομικής και συλλογικής δημιουργίας, ατόμων που ενεργούν και πράττουν με επίγνωση και ευθύνη.

Βασική συνιστώσα η Παιδεία. Και της Φιλοσοφίας και της Πολιτικής. Η πολιτική παιδεία ιδιαίτερα, και ως παιδεία του πολιτικού, και ως παιδευτική λειτουργία του ίδιου του λαού.

Είναι ευτύχημα, ότι το σεμνάριο αυτό, που γίνεται κάθε χρόνο στην Ακαδημία Πλάτωνος και στην Πνύκα, ελπίζω στο μέλλον να γίνεται και στο Λύκειο, το παρακολουθούν μαζί με όλους τους συμμετέχοντες και πολλοί νέοι, ανάμεσα στους οποίους φοιτητές του μεταπτυχιακού κύκλου της Φιλοσοφικής Σχολής. Τους συγχαίρουμε για την επιλογή τους και ευχαριστούμε τους διοργανωτές του Σεμιναρίου, και τους εισηγητές γιατί συνεχίζουν με αυξανόμενη συνεχώς επιτυχία την προσφορά τους.

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος

Η “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα

«...χάριν των Ελλήνων και φιλελλήνων»

© 1797, Rigas Feraios
 «Χάρτα της Ελλάδος»
 εἰς τὴν Βιέννην

Ο Ρήγας Βελεστινλής για να αφυπνίσει την εθνική συνείδηση των σκλαβωμένων Ελλήνων και να τους προετοιμάσει, όπως οραματιζόταν, για το μεγάλο ξεσηκωμό, εκτός από τα ποιητικά και πεζά έργα που έγραψε για να εξυψώσει το φρόνημά τους (Θούριος, Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκα και του ανθρώπου, Σύνταγμα, κ.α.) μετάφρασε και εξέδωσε και έργα του γαλλικού κυρίως διαφωτισμού*.

Εκείνο όμως από τα έργα του που θα βοηθούσε πιο πολύ το σκοπό που επεδίωκε ήταν η περισπούδαστη και πολυσυζητημένη από τους ιστορικούς “Χάρτα της Ελλάδος”, ένα θαυμαστό για την εποχή του έργο που εκδόθηκε στη Βιέννη το 1797, “χάριν των Ελλήνων και φιλελλήνων” όπως χαρακτηριτικά αναφέρεται στον τίλο. Στην Ελληνική εφη-

μερίδα της Βιέννης που εκδίδεται εκεί από το 1790, από τους αδελφούς Πουλίου τους επιλεγόμενους Μαρκίδες, διαβάζουμε στο φύλλο της 2 Μαΐου 1797 την ακόλουθη αγγελία.

“Είδησις: Ετελείωσεν ήδη και η ελληνική της Ελλάδος δωδεκάφυλλος Χάρτα του Κυρ Ρήγα και πωλείται δημοσίως, τόσον εδώ, εις Βιένναν, όσον και εις άλλας πόλεις, όπου ο ίδιος εφρόντισεν να σταλή. Όθεν, δίδεται είδησις περί τούτου εις τους προσφιλείς της Ελληνίδος εραστάς. Η δε τιμή είναι προς τρία γρόσια έκαστον φύλλον”.

Η χάρτα απεικονίζει χαροτογραφικά τον ευρύτερο, όπως οριοθετείται στο υπόμνημα του τίτλου, χώρο όπου είχε ακμάσει κατά τη μακροαίωνα πορεία του ο Ελληνικός κόσμος, η για να το ειπούμε αλλιώς, η χάρτα ακουμπά μ’ έναν ιδιότυπο γεωγραφικό τρόπο επάνω στην ελληνική ιστορία και όπως λέει ο μελετητής του Ρήγα Λ. Βρανούσης “αποτελεί μνημείο πραγματικό, που ήρθε να δείξει και να διδάξει στον υπόδοιλο Ελληνισμό τι έχασε, τι έχει, τι του πρέπει”.

Στη χάρτα εκτός από τη γεωγραφική παρουσίαση του χώρου, καταχωρούνται με μεθοδικότητα και τάξη ιστορικές κυρίως, αλλά και κάθε λογής πληροφορίες για τις αρχαίες πόλεις, τους τόπους των μαχών, τους αρχαιολογικούς χώρους, τα μνημεία, τα τοπωνύμια, τα ονόματα σοφών, βασιλέων και μεγάλων ανδρών και πλήθος

* Ένα από αυτά είναι το “Voyage du Jeune Anacharsis en Grèce” (Περήγηση του Νέου Ανάχαρη στην Ελλάδα) του Γάλλου αββ. J.J. Barthélemy που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1788. Ο συγγραφέας έγραψε το βιβλίο αυτό το οποίο και τον έκανε διάσημο, εκμεταλλευόμενος επιδίξε την τάση επιστροφής στην αρχαιότητα που κυριαρχούσε στην εποχή του.

Η Χάρτα

άλλα παρενθέτα στοιχεία και σημειώματα για θέματα που ανάγονται κατά τόπους σε διάφορες εποχές. Από την άποψη αυτή η “Χάρτα της Ελλάδος” του Ρήγα αποτελεί για την εποχή της ένα μοναδικό είδος συνοπτικής πατριδογνωσίας και συνακόλουθα ένα εύγλωτο εθνεγερτικό μήνυμα.

Απαρτίζεται από δώδεκα επιμέρους τμήματα σε φύλλα μεγάλου σχήματος άτλαντα που ενώνονται και σε ενιαίο μεγάλο χάρτη με τετράγωνο σχήμα και πλευρά μήκους 2, 07 μέτρων. Ως εκδοτικό εγχείρημα θεωρείται μεγάλο επίτευγμα και ίσως μοναδικό σε ολόκληρο τον κόσμο εκείνης της εποχής.

Ο τίτλος

Ο τίτλος της Χάρτας είναι μια περίτεχνη χαλκογραφία, χαρακτηριστικό έργο ιδιαίτερης καλλιτεχνικής αξίας. Σχεδιάστηκε με πολλή φαντασία από τον ίδιο το Ρήγα και η χάραξη έγινε σε συνεργασία με τον χαράκτη Φρανσουά Μύλλερ.

Πάνω από τα επεξηγηματικά του τίτλου, καθισμένη σε θρόνο δεσπόζει η Επιστήμη και στα πλάγια απεικονίζονται η Ακρόπολη των Αθηνών, ο Κολοσσός της Ρόδου, σκηνές από τους Ολυμπιακούς αγώνες, άλλες ιστορικές, μυθολογικές και

Ο τίτλος της Χάρτας

συμβολικές παραστάσεις από την αρχαιότητα και στο κάτω μέρος ο Ηρακλής που κυνηγάει με το ρόπαλό του την έρριπτη Αμαζόνα που κρατάει δόρυ με διπλό πέλεκυ. Η παράσταση αυτή συμβολίζει τους αγώνες των Ελλήνων, κατά των από Ανατολής επιδρομέων όλων των εποχών. Το ρόπαλο συμβολίζει τους Έλληνες και το δόρυ τους Πέρσες. Στο κέντρο είναι ο τίτλος της χάρτας με το επεξηγηματικό κείμενο που λέει τα εξής:

ΧΑΡΤΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

εν η περιέχονται αι νήσοι αυτής και μέρος των εις την Ευρώπην και Μικράν Ασίαν πολυαριθμίων αποικιών αυτής, περιοριζομένων απ' ανατολών διά

των Μύρων της Λυκίας μέχρι του Αργανθονίου όρους της Βιθυνίας, απ' άρκτου δια του Ακ - Κερμανίου, των Καρπαθίων ορών και Δουνάβεως και Σάββα των ποταμών, από δυσμών δια του Ούννα και του Ιωνίου πελάγους, από δε μεσημβρίας δια του Αιβυκού. Τα πλείω με τας παλαιάς και νέας ονομασίας. Προς δε 9 επιπεδογραφίαι τινων περιφημών πόλεων και τόπων αυτής, συντείνουσαι εις την κατάληψιν του Νέου Αναχάρσιδος, μία χρονολογία των βασιλέων και μεγάλων ανθρώπων αυτής, 161 τύποι ελληνικών νομισμάτων, ερανοισθέντων εκ του αυτοκρατορικού ταμείου της Αυστρίας, προς αμυνδράν ιδέαν της αρχαιολογίας· Εν σώμα εις 12 τμήματα νυν πρώτον εκδοθείσα, παρά του

ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΑΗ ΘΕΤΤΑΛΟΥ,

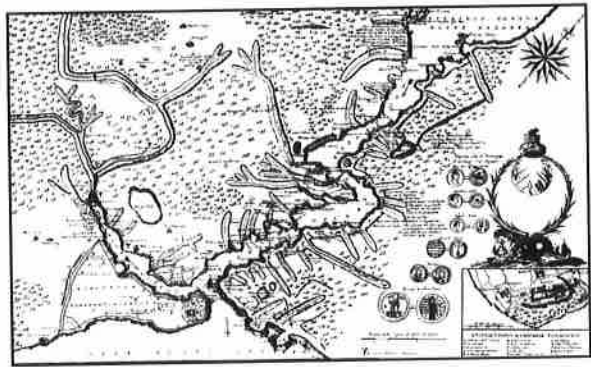
χάριν των Ελλήνων και φιλελλήνων. 1797.

Εχαράχθη παρά του Φρανσουά Μήλλερ εν Βιέν(νη).

Οι επιπεδογραφίες

Οι επιπεδογραφίες που παρουσιάζονται στη Χάρτα, εκτός εκείνων της Κωνσταντινουπόλεως (βλέπε εικόνα στο πλάι) και των Φερών που σχεδίασε ο ίδιος ο Ρήγας, είναι αντίγραφα των αντίστοιχων του *Barbie du Bocage* που περιλαμβάνονται στον “Νέον Ανάχαρσιν” του *Barthelemy* και στις οποίες ο Ρήγας έκαμε κάποιες επεξηγήσεις και προσθήκες που έκρινε αναγκαίες. Τις αναφέρουμε κατά σειρά με τους τίτλους και τις επιγραφές που τις συνοδεύουν:

«– Της Κωνσταντινουπόλεως, του κόλπου της, του καταστένου της, της από το σταυροδρόμι θέας της των περί αυτής και του σαραγίου με τας παλαιάς και νέας ονομασίας. – Το πέρασμα των Θερμοπυλών. – Της Σπάρτης και των περί αυτήν. – Των περί τας Αθήνας. – Της Φεράς λεγομένης των Βελεστίνας. – Της εν Σαλαμίνι ναυμαχίας. – Η μάχη των Πλαταιών. – Αρχαίον Ελληνικόν Θέατρον. – Της Ολυμπίας. – Τα περί τους Δελφούς.»

Η επιπεδογραφία της Κωνσταντινουπόλεως

Νομίσματα “της Κορίνθου” και “του Φονιά”

Όπως επισημαίνουν οι μελετητές του Ρήγα τα νομίσματα που εικονίζονται στη Χάρτα είναι πάνω από 160 και αποτελούν ένα ξεχωριστό και πολύ σημαντικό κεφάλαιο. Μεταξύ αυτών συγκαταλλέγονται και δύο Κορινθιακά.

Στο 2ο φύλλο της Χάρτας υπάρχει νόμισμα της αρχαίας Φενεού με τη σημείωση: “*Ἡ Ἀρτεμις με φαρέτραν. Χαλ. του φονιά*”.

Το νόμισμα είναι χάλκινο των κλασικών χρόνων. Στη μια όψη εικονίζεται η προτομή προς τα δεξιά της φαρετροφόρου Αρτέμιδας και στην άλλη άλογο που βόσκει, ενώ επάνω υπάρχει η λέξη “ΦΕΝΕΩΝ”.

Το νόμισμα της Κορίνθου, επίσης των κλασικών χρόνων, υπάρχει στο 10ο φύλλο της Χάρτας με τη σημείωση:

“*Ζεὺς χαλ. της Κορίνθου*”. Στη μία όψη εικονίζεται η κεφαλή του Δία προς τα δεξιά, και στην άλλη ένα λιοντάρι σε κίνηση, η ουρά του οποίου καταλήγει σε κεφάλι φιδιού

Ἡ Ἀρτεμις με φαρέτραν

τῷ φονιά

τῆς Κορίνθου

και δίπλα προβάλλει ένα ελάφι. Στο κάτω μέρος υπάρχει η λέξη “ΚΟΡΙΝΘΙΩΝ”. Και τα δυο νομίσματα έχουν καταχωρηθεί στο βιβλίο “Ο Ρήγας στα βήματα του Μεγάλου Αλεξάνδρου” της καθηγήτριας του πανεπιστημίου Αθηνών Μαρίας Μαντουβάλου από όπου και τα ερρανισθήκαμε.

Θα κλείσουμε το σημείωμά μας αυτό με ένα απόσπασμα από τη μελέτη του φιλέλληνα Ubicini: La grande Carte de la Grece, par Rhigas (Η μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος από τον Ρήγα) του 1881 που την αναφέρει ο Βίκτωρ Μελάς στην εργασία του “Η χάρτα του Ρήγα”. Ο Ubicini, λοιπόν πλάθει με τη φαντασία του τη στιγμή που ο Ρήγας παρουσιάζει στους “Έλληνες τη Χάρτα, έτοιμη πια στο σύνολό της, και τα λόγια που θα τους έλεγε:

“Αυτή η περιοχή η απέραντη, αυτά τα βουνά, αυτά τα ποτάμια, αυτές οι θαλασσες, αυτά τα ακρωτήρια, αυτοί οι κόλποι, αυτά τα νησιά, αυτές οι πόλεις με τα ονόματα που τόση συγκίνηση προκαλεί το άκουσμά τους, όλα αυτά είναι η Ελλάδα. Αυτές οι επιπεδογραφίες των πόλεων και των μαχών είναι οι τόποι που έζησαν οι πατεράδες μας, οι Έλληνες, εκεί που πολεμήσανε. Οι τόποι που τους έκαναν αθάνατους με το πνεύμα τους ή με τα όπλα τους. Αυτοί οι θεοί και οι ημίθεοι, αυτοί οι ήρωες, αυτοί οι βασιλιάδες, που βλέπετε χαραγμένες τις μορφές τους πάνω στα νομίσματα, γεννηθήκανε στην ελληνική γη. Όλα αυτά τα πρόσωπα, των οποίων διαβάζετε τα ένδοξα ονόματά τους, είναι Έλληνες”.

Οι Φενεατικοί αγώνες (συνέχεια από τη σελ. 63)

Δυστυχώς η όμορφη αυτή συνήθεια των αγώνων και συνακόλουθα του γλεντιού και του πανηγυριού έπαψε να υπάρχει. Γίνονται όμως κάποιες προσπάθειες για την αναβίωσή τους. Το 1979 για πρώτη φορά μετά από την τελευταία τέλεσή τους με πρωτοβουλία της τοπικής εφημερίδας “Φενεατική Φωνή” διοργανώθηκε εορταστικό διήμερο με ανάλογο πρόγραμμα. Τα επόμενα χρόνια ο σύλλογος “ο Φενεός” που εδρεύει στην Αθήνα μαζί με τους άλλους συλλόγους νέων του Φενεού διοργάνωσαν παμφενεατικό διήμερο στο Φενεό μέσα στον Αύγουστο με το ακόλουθο πρόγραμμα:

Την πρώτη ημέρα στο γήπεδο της Αρχαίας Φενεού γίνονταν αγώνες στίβου και το απόγευμα στη Γκούρα ομιλίες για διάφορα θέματα. Ακολουθούσε θεατρική παράσταση και γλέντι και χορός στην πλατεία.

Τη δεύτερη ημέρα μετά τον εκκλησιασμό στην Αρχαία Φενεό γινόταν ποδοσφαιρικός αγώνας στο γήπεδό της. Το απόγευμα ακολουθούσε στη Γκούρα ένα είδος τοπικού συνεδρίου με τη συμμετοχή όλων των παραγόντων με θέματα γύρω από τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη συγκοινωνία, τον τουρισμό, την παιδεία κ.λπ. Το βράδυ ακολουθούσε θεατρική παράσταση στο χωριό Φενεός και το διήμερο τελείωνε με φαγοπότι στο χωριό Φενεός και το διήμερο τελείωνε με φαγοπότι και γλέντι μέχρι πρωΐας. Και τα διήμερα αυτά αφού έγιναν τρεις συνεχείς χρονιές διακόπηκαν για μια πενταετία κι άρχισαν να πραγματοποιούνται και πάλι από το 1986 με πρωτοβουλία του συλλόγου “Αρχαία Φενεός” και τη συμμετοχή και άλλων συλλόγων των χωριών του Φενεού”.

Φάνης Κωστόπουλος
Φιλολόγος

Σολωμού διπλή απάντηση

“Πάντα ανοιχτά, πάντ’ άγρυπνα
τα μάτια της ψυχής μου...”
(Ελεύθεροι πολιορκημένοι)

Στις 158 στροφές που περιλαμβάνει ο “Ύμνος εις την Ελευθερία” ο Σολωμός δεν αναφέρεται μόνο στα τραπικώς και πολιτικά γεγονότα που σχετίζονται με την Ελληνική Επανάσταση, αλλά και σχολιάζει ή απαντάει σε απόψεις που έχουν διατυπωθεί σε βιβλία ή εφημερίδες και αναφέρονται στο ίδιο θέμα. Μια τέτοια περίπτωση είναι και η γνωστή σε όλους μας απάντηση που δίνει στο Λόρδο Μπάρον για ένα απόσπασμα από την επικολυρική του σύνθεση “Δον Ζουάν”. Όπως είναι γνωστό, η απάντηση αυτή βρίσκεται στις στροφές 83-87 του “Ύμνου εις την Ελευθερία” και διδάσκεται σήμερα στα σχολεία μας, αφού περιλαμβάνεται στα “Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας” της Β’ γυμνασίου.

Παραθέτουμε αυτές τις στροφές όχι μόνο για να βοηθήσουμε τη μνήμη του αναγνώστη, αλλά και για να μπορεί να τις έχει μπροστά του, κάθε φορά που νιώθει την ανάγκη, διαβάζοντας αυτό το σημείωμα, να τις κοιτάζει.

Στη σκιά χεροπασμένες
στη σκιά βλέπω κι εγώ
κρινοδάκτυλες παρθένες
οπού κάνουνε χορό

στο χορό γλυκοχαράζουν
ωραία μάτια ερωτικά,
και εις την αύρα κυματίζουν
μαύρα, ολόχρυσα μαλλιά.

Η ψυχή μου αναγαλλιάζει
 πως ο κόρφος κάθε μιας
 γλυκοβύζαστο ετοιμάζει
 γάλα ανδρείας και ελευθερίας.

Μες στα χόρτα, τα λουλούδια,
 το ποτήρι δεν βαστώ·
 φιλελεύθερα τραγουδία
 σαν τον Πίνδαρο εκφωνώ.

Στις σημειώσεις του ο ποιητής λέει γι' αυτούς τους στίχους: “Ο Λόρδος Μπάιρον, εις την τρίτην ωδήν του Don Juan, παρασταίνει ένα ποιητήν Έλληνα, όπου, απελπισμένος και παραπονεμένος δια την σκλαβιάν της πατρίδας του, έχει εμπρός του ένα κρασοπότηρον, και κοντά εις άλλα λέγει και τα ακόλουθα λόγια: “...οι γυναίκες μας χορεύουν από κάτω από τον ίσκιον· βλέπω τα θέλητρα των ματιών τους· αλλά όταν συλλογίζομαι ότι θα γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν ταμάτια μου δάκρυα”.

Στην πραγματικότητα πρόκειται για στίχους του λυρικού ποιήματος “Τα νησιά της Ελλάδας”, που αργότερα ο Μπάιρον το ενσωμάτωσε στο τρίτο άσμα του “Δον Ζουάν”. Στη θαυμάσια μετάφραση του Αργύρη Εφταλιώτη οι στίχοι αυτοί έχουν ως εξής:

*Με σαμώτικο πάλι το ποτήρι ας γεμίσει!
 Μες στον ίσκιο χορεύουν οι κοπέλες μας πάλι·
 σαν τα μαύρα τους μάτια δεν είδε άλλα η φύση.
 Μα σαν βλέπω τη νιότη και τ' αφράτα τους κάλλη,
 το δικό μου το μάτι το θολώνει μια στάλα,
 που για σκλάβους φυλάγουν των βυζιών τους το γάλα.*

Πρέπει να πούμε ακόμη ότι οι βυρωνικοί αυτοί στίχοι γράφτηκαν το 1809, σε μια εποχή που η “Φιλική Εταιρεία” δεν είχε ακόμα ιδρυθεί και η ιδέα να απελευθερωθεί το έθνος στηριγμένο στις δικές του δυνάμεις φαινόταν κάτι το παράλογο και το ακατόρθωτο. Αντίθετα, ο Σολωμός γράφει τους στίχους του το 1823, το έθνος έχει ήδη ξεσηκωθεί και οι πολεμικές επιτυχίες που έχουν σημειωθεί ως εκείνη τη στιγμή από ελληνικής πλευράς επιτρέπουν να ελπίζει κανείς ότι ημέρα της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας δεν είναι πολύ μακριά.

Στην τελευταία στροφή δίνει ο Σολωμός και μια απάντηση για τον Έλληνα ποιητή που παρουσιάζει στο ποίημα του ο Μπάιρον. Η βυρωνική στροφή στην οποία απαντάει ο Σολωμός έχει, σε μετάφραση πάλι Αργύρη Εφταλιώτη, ως εξής:

*Στον Σουνίου θα καθήσω το μαρμαρίνο βράχο
 σύντροφό μου το κύμα του Αιγαίου θα κάνω,
 αυτό εμένα ν' ακούσει κι εγώ εκείνο μονάχο,
 κι εκεί απάνω σαν κύκνος με τραγουδί ας πεθάνω.
 Δε σηκώνει η ψυχή μου σκλάβα γη! Χτύπα κάτω
 της σκλαβιάς το ποτήρι, κι ας πάει να 'ναι γεμάτο!*

Όπως λέει και ο Σολωμός στη σημείωση του, ο Έλληνας ποιητής εδώ παρουσιάζεται πολύ απελπισμένος για τη σκλαβωμένη πατρίδα του, ενώ το ποτήρι με το κρασί ταυτίζεται με τη σκλαβιά, καθώς τον βοηθάει να την υπομένει. Έτσι το σπάσιμο του ποτηριού στο τέλος της στροφής σημαίνει το σπάσιμο των δεσμών της δουλείας. Γι' αυτό κι ο Εφταλιώτης την αγγλική λέξη “cup” στο πρωτότυπο την απέδωσε “της σκλαβιάς το ποτήρι”. Αν τώρα θυμηθούμε πως οι στίχοι αυτοί γράφτηκαν το 1809, τότε ημέρα που θα σπάσει αυτό το πο-

τήρι με το κρασί είναι ακόμα πολύ μακριά.

Το 1823 που ο Σολωμός γράφει τον “Ύμνο εις την Ελευθερία” τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά. Το έθνος έχει ήδη ξεσηκωθεί· επομένως και το ποτήρι με το κρασί έχει σπάσει. Να λοιπόν γιατί ο ποιητής λέει πως δε βαστάει πια το ποτήρι. Κι όσο για το τραγούδι του, δεν είναι το τραγούδι του **κύκνου** που προμηνύει το θάνατο· είναι το τραγούδι που μιλάει για λευτεριά και για μια νέα ζωή που οι Έλληνες ονειρεύονται τετρακόσια ολόκληρα χρόνια.

Το 1827, ένας άλλος ποιητής, ο Βίκτωρ Ουγκό, ενθουσιασμένος για τη μεγάλη ναυτική νίκη των ευρωπαϊκών δυνάμεων στο Ναυαρίνο, έγραψε ένα ποίημα με τίτλο το ίδιο όνομα, “Ναυαρίνο”. Και τούτο όχι μόνο για να υμνήσει το μεγάλο αυτό ναυτικό θρίαμβο, αλλά και για να εκφράσει τα φιλελληνικά του αισθήματα. Σε μια στροφή που θέλει ν’ αναφερθεί στην Ελλάδα της εποχής του και στην αρχαία Ελλάδα και που λέει τα εξής: Τη δίνω δίπλα και σε μετάφραση:

*Gréces de Byron et d' Homère,
Toi, notre soeur, toi, notre mère,
Chantez! Si vorte voix amère
Ne s' est pas éteinte à crier.*

*Ελλάδες του Βύρωνα και του Όμηρου,
Αδερφή μας εσύ και συ μητέρα μας,
Τραγουδήστε! αν η πικραμένη φωνή σας
δεν έχει σβήσει, για να φωνάξετε.*

Για να δηλώσει ο Ουγκό την Ελλάδα της εποχής του, χρειάστηκε το όνομα ενός σύγχρονου ποιητή. Λογικά βέβαια θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει το όνομα ενός Έλληνα ποιητή. Μια χώρα όμως που ήταν τετρακόσια ολόκληρα χρόνια σκλαβωμένη και ακόμα δεν είχε σπάσει τελείως τις αλυσίδες της θα ήταν δύσκολο αν όχι απίθανο να διαθέτει ένα μεγάλο ποιητή. Έτσι σκέφτηκε ο Ουγκό και αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει το όνομα του Μπαίρον. Και τούτο γιατί ο Μπαίρον ήταν ο μόνος ποιητής στην Ευρώπη που είχε ως εκείνη τη στιγμή μιλήσει στο έργο του για την Ελλάδα της εποχής του, ο μόνος που με τα “Νησιά της Ελλάδας”, τους στίχους δηλαδή που έγραψε το 1809, έδειξε πολύ πιο πριν από τη “Φιλική Εταιρεία” στους Έλληνες το σωστό δρόμο που θα τους οδηγούσε στη λευτεριά (στροφή 14). Και τέλος ο ερχομός του στην επαναστατημένη Ελλάδα που τράβηξε πάνω της το βλέμμα και την προσοχή ολόκληρης της Ευρώπης μαζί με τον πρόωρο και ξαφνικό του θάνατο έκανε τους Έλληνες να τον λατρεύουν και στο τέλος να τον οικειοποιηθούν. Το πόσο καλά το κατάφεραν αυτό το τελευταίο το δείχνουν οι σίχοι του Ουγκό, όπου ο Μπαίρον προβάλλει ως ποιητής της νεότερης Ελλάδας.

Κι όμως θα μπορούσε ο Ουγκό να γνωρίζει πως το 1827 η Ελλάδα είχε ήδη ανάμεσα στα τέκνα της μια μεγάλη ποιητική φωνή που θα μπορούσε να την εκπροσωπεί στο χώρο της ποίησης. Και το λέμε αυτό, γιατί το 1824 που δημοσιεύτηκε η συλλογή δημοτικών τραγουδιών του Κλαυδίου Φλωριέλ είχε προστεθεί στο τέλος της συλλογής και ο “Ύμνος εις την Ελευθερία” μεταφρασμένος στα γαλλικά από τον Stanistar Julien που είχε μεταφράσει και τη “Λύρα” του Κάλβου.

Ύστερα από όσα ειπώθηκαν εδώ, καταλαβαίνει εύκολα κανείς πως η απάντηση που δίνει για τον Έλληνα ποιητή στον Μπαίρον μπορεί να ισχύσει και για τον Ουγκό, ο οποίος αν γνώριζε τον “Ύμνο” του Σολωμού σίγουρα θα έκανε χρήση του ονόματός του και θα έγραφε: “Ελλάδες του Σολωμού και του Όμηρου”. Κι όσο για το στίχο που αναρωπιέται αν η “πικραμένη του φωνή” μπορεί να τραγουδήσει, ο Σολωμός του το λέει ξεκάθαρα:

*Φιλελεύθερα τραγούδια
σαν τον Πίνδαρο εκφωνώ*

Γιώργος Σταματόπουλος*

Δημοσιογράφος

Δύο όμοιες και ανόμοιες ιστορίες αυθαίρετες

Διακοπές

Καλοκαίρι... Ακατάληπτες, τρελές, μοναχικές φράσεις, όχι για την λογοτεχνία και την εξέγερση πια, αλλά για την απόμακρη *άγνωστη εναλλακτική λύση*.

Καλοκαίρι. Και οι τεχνοκράτες να ολολύζουν ότι ο χρόνος χρήμα εστί.

Χρόνος-τανάλια που σφίγγει ανελέητα έτσι και τολμήσεις και υπερβείς τα εσκαμμένα του. Αδυσώπητος και επιβλητικός και απρόσιτος, ελέγχει απολύτως τις ανάσες των ανθρώπων, ανατριχιαστικά μετρημένες για την κάθε οικογένεια.

Αγχομένη ελευθερία ο χρόνος των “διακοπών” και μεις, αιχμάλωτοι του χρόνου τούτου, επεμβαίνουμε στην επιθυμία μας να ξανασυναντηθούμε με τη φύση, προκαθορίζοντας τον τόπο που θα δροσίσει την ερημιά μας.

Βιάζουμε τη μνήμη μας να επαναφέρει στην οθόνη, στις αστικές αισθήσεις, μυρωδιά γης, γεύση αλμύρας, ηχώ σιωπής, ηλιοβασιλέματα, δεκαοχτούρες να φτερουγίζουν ρυθμικά.

Ήσυχια. Το δάχτυλο στην πληγή. Που διάβολο βαδίζουμε έτσι λαβωμένοι και μεταλλαγμένοι; να αγοράζεις τον ήλιο, ν’ αγοράζεις τη θάλασσα, να διαπραγματεύσαι τη διάρκεια της νύχτας, της ώρας, της μέθης, του έρωτα και να νομίζεις επιπλέον ότι είσαι ο νικητής αυτών των διαπραγματεύσεων. Να μην τολμάς να συνομιλήσεις με το φεγγάρι, να δεις τη φωτεινή πλευρά του, να ψιθυρίσεις στα δέντρα, να γίνεται ο ψίθυρος ένα με το θρόισμά τους, να νοιώσεις το ρίγος από την αύρα. Γιατί γνωρίζεις ότι όλα αυτά τα απαγορεύει η νομοτέλεια των “διακοπών”. Γιατί έχεις πεισθεί ότι η συμμετοχή σου στο όνειρο είναι αδύνατη, αλυσοδεμένη όπως πρέπει από το “ρεαλιστικόν” της καθημερινότητας.

Η ελευθερία του χθες, κουρνιασμένη στο παρελθόν της, έχει παραχωρήσει την ουσία της σε ξενοδοχειακά συγκροτήματα και έτοιμες απαντήσεις σε όλων των ειδών τις απορίες.

Η έκπληξη έχει χαθεί ανεπανόρθωτα, το μυστήριο των ξένων τόπων έχει μετριασθεί από τα γραφεία ταξιδίων, μέχρι και οι “συμπαθητικοί” χάρτες της Ελλάδας έχουν αποκρουστική επιφάνεια.

Γιατί, πια, η επικοινωνία έχει ξεφύγει από το βουκολικό περιostίλβον χάρισμά της. Ο θεριστής, ο αλωνάρης, ο τρυγητής έχουν υποκύψει, έχουν παρατηθεί από τη γοητεία των εννοιών τους.

* Ο Γιώργος Σταματόπουλος, φίλος και συμπατριώτης μας από το Κεφαλάρι της Στυμφαλίας, είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας. Η δεύτερη “αυθαίρετη ιστορία” είναι μια από τις οκτώ μικρές ενότητες του “Εικονολογίον” από το βιβλίο του “Μέσα προσεγγίσεις”. Αναδημοσιεύεται για χάρη των αναγνωστών μας εγχοιμαζομένων και μη.

Τηλεοπτικού ζώου εγκώμιον

Υπάρχει ένα σύθαμπο ανάμεσα στην εικόνα, τον παρουσιαστή, τον τηλεθεατή. Είναι ένα αντικειμενικό πείραμα επικοινωνίας, αλλά: οι όποιες εμπειρίες ή ψυχώσεις δεν μεταδίδονται, γιατί ποτέ δεν μπορούμε να επαναλάβουμε μια εμπειρία, να συρρικνώσουμε το πάθος, να φυλακίσουμε τη διάθεση, την ατμόσφαιρα, το συναίσθημα, τις αποχρώσεις της συγκίνησης που απαιτεί η επαφή.

Έτσι, επικρατεί η μετάλλαξη, η αναγκαιότητα της μάσκας. Μεταλλαγμένοι από την κενότητα τους, οι νυχτερινοί μεσόκοποι νέοι και νέες, βομβαρδίζουν τη λαχτάρα του κοινού για κάτι -διάβολε- καινούργιο, όχι καινοφανές και χυδαίο. (Το να παραδέχεσαι ότι κάνεις κάτι χυδαίο δεν σε απαλλάσσει από τη χυδαιότητα, ισχυρίζεται ο Αντόρνο). Προοίμιο, ενίοτε, η πρόκληση της τέχνης, απαιτεί εντούτοις βαθειά παιδεία, ικανή να δεχτεί το βάρος της κατεστημένης τέτοιας, να αντιπαραταχθεί, να πολεμήσει, να νικήσει ή να νικηθεί. Το αποτέλεσμα δεν έχει σημασία, ο αγώνας είναι που μετράει: πολλοί τραγικοί το έχουν διαβεβαιώσει: στο διάβα του ο αγώνας διαμορφώνει συνειδήσεις.

Ποια είναι η παιδεία όλων αυτών των στυγερών επείσεσκατων της οθόνης; Το ότι κατόρθωσαν να επιβάλουν τη νεύρωσή τους στα θολά μυαλά των αφεντικών τους δεν σημαίνει ότι περιέχει τέχνη ή κέρδος ή "εργασία" τους. Απομακρύνουν, απλώς, τα τηλεοπτικά ζώα από τον (όποιο) εαυτό τους, ασελγούν στη μνήμη του, του υπενθυμίζουν το μαρτύριο της ύπαρξης, την παρουσία του θανάτου, παριστάνουν δε την ψευδογεγονότητα με θεαματικούς τρόπους, χτίζοντας τη μοναξιά του τηλεθεατή μέσα στον ανώφελο θυμό του, εκθεατρίζουν τον πόνο του και τη χαμένη του συνείδηση.

Ο θάνατος της ηθικής απαιτεί τη λάμψη της αλήθειας (εάν υπάρχει) και όχι την χύδην πρόκληση: δεν είναι επικίνδυνοι βεβαίως, αηδιαστικοί μόνο και μέρος επίσης των σκοταδιών που καλύπτουν τα μύχια όλων μας. Μεγεθυντές της πλάνης της απελευθέρωσης, αδαήμονες και αφελείς περί το τι πράττουν, διαχέουν τον δικό τους τρόπο της αυτοεπιβεβαίωσης, αναζητώντας εναγωνίως τέτοιου είδους σημειώματα για να ξεφύγουν από τη δυσβάσταχτη απομόνωση στην οποία σταθερά οδηγούνται.

Ούτως, όμως, ή άλλως, η παρδαλή τηλοψία οδεύει προς το τέλος της: κήρυκες του τέλους οι ανέμνευστοι και ημθανείς παρουσιαστές της, η Ύβρις, η έλλειψη του γούστου και του μέτρου που τους ταλανίζει. Αλλά και το τηλεοπτικό ζώο, που όσο και αν αποχαυνώνεται, κάποτε αντιλαμβάνεται τον εμπαγμό του (και αναζητεί βεβαίως άλλα πρότυπα και μάσκες): έως τότε όμως η σπίθα της αντίληψής του, κάτι, κάποιους θα φωτίσει.

Του Διογένη Καμμένου από την Ελευθεροτυπία

Πέτρος Μανταίος
Δημοσιογράφος

“Εταιρικά” και “Καιρόν γνώθι”*

Εταιρικά (Ελευθεροτυπία 22-8-97)

...Ου μιν αλλά και ερωτικά των εταιρών, όχι των εταιρειών, απτόμενα. Ερασιώματα, προπαγάν্ডας, από τον “Αίπυτο”, ευφρόσυνο περιοδικό της Στιμφοβίας και του Φενεού, αλλά και από (κάποια) βιογραφικά λεξικά. Αρθρομελετήματα ευσύνοπτα και ευεπιδή “Κορινθιακά “εταιρικά”, του και εκδότη του περιοδικού Σπύρου Κ. Μιχόπουλου, και “Η Λαΐς η Κορινθία στο αρχαίο ελληνικό επίγραμμα”, του άξιου φιλόλογου, ποιητή, κριτικού και εκδότη των 16 βιβλίων της “Ελληνικής ή Παλατινής Ανθολογίας” Βασίλη Ι. Λαζανά.

Η Λαΐς που ...ήσαν τουλάχιστον δυο, οι διάσημες. Η Κορινθία και η Σικελιώτισσα, που αιχμαλώτισε ο Νικίας και από την Αθήνα πουλήθηκε στην Κόρινθο. Προωθείς της Πάνδημης Αφροδίτης αμφιότερες, τότε που “ου παντός πλινες Κόρινθον” και “Κορινθιάζομαι” σήμαινε “το εταιρείν από των εν Κόρινθω εταιρών ή το μαστροπεύειν”, αλλά και το “Καλλοπίζομαι ως αι εταίραι της Κόρινθου”. Άνω των χιλίων, σημειώνει ο Στράβων. “Και δια ταύτας πολυοχλείτο (συνοσιζέσταν) η πόλις και επλουτίετο”. Της Λαΐδος (ή των Λαΐδων) που όταν ο χρόνος δάμιασε το κάλλος, έστειλε ανάθημα (π. εξάισια στην τραγικότητά της χειρονομία) τον καθρέφτη της στο ιερό της Αφροδίτης.

Έσχατος λόγος ερωτικός στον Φιλόστρατο, το Φλάβιο τον πολυγραφώτατο της Δεύτερης Σοφιστικής (γιατί και οι Φιλόστρατοι ήσαν άνω του ενός) που βιογράφησε τον μυσταγιστή φιλόσοφο (εφάμλλη του Ιησού στην εποχή του· 1ος αιώνας μ.Χ.) Απολλώνιο τον Τυανέα, και συνέθεσε ερωτικά παίγνια: “Ου το εράν (έρως) νόσος, αλλά το μη εράν· ει γαρ από του οράν το εράν, τυφλοί οι μη ερόντες”. Και πως (και γιατί) να μεταφράσεις ήχους αιωθαλείς· τα ανυπόταχτα του Ελύτη ρω του έρωτα...

Καιρόν γνώθι (Ελευθεροτυπία 15-5-98)

Δεν συμφωνώ με όλες τις απόπειρες που γίνονται, να αποδοθούν, ντε και καλά, στα Ελληνικά οι πολλές ξένες λέξεις που μας έρχονται. Αυτή η εθνοκεντρική νοοτροπία είναι ό,τι πρέπει για να χαντακώσει τη γλώσσα μας και να ανακόψει τη διαχρονική της πορεία που, σε μεγάλο μέρος, οφείλεται και σε ξένα δάνεια. Υπάρχουν, όμως, και πετυχημένες απόπειρες που δεν πρέπει να αγνοούμε. Γι’ αυτό και με ιδιαίτερη χαρά διάβασα, προ καιρού, το ευρέως διαδεδομένο timing (επιλογή του κατάλληλου χρόνου για μια ενέργεια) να αποδίδεται -θαυμάσια κατά τη γνώμη μου - ως χρονισμός.

Και μετά ήρθε το τελευταίο τεύχος του καλού περιοδικού της Στιμφοβίας και του Φενεού “Αίπυτος” αφιερωμένο εξ ολοκλήρου στο σπουδαίο γλύπτη από τη Σικανόνα, τον Λύσιππο (4ος π.Χ. αιώνας), για να διαπιστώσω πως εκείνη την εποχή, αλλά και από παλαιότερες, το ζήτημα του timing ή του χρονισμού ήταν... λημένο και με τρόπο εξαντλητικό δια του... Καιρού και της (συγκεκριμένης μεταγενέστερα) Ευκαιρίας.

Ο Ιταλός καθηγητής της Αρχαιολογίας Paolo Moreno, αυθεντία στον Λύσιππο, σε άρθρο του για το, περιφημότερο ίσως, γλυπτό του Λύσιππου, τον “Καιρό”, σημειώνει ενδεικτικά: “Στον Όμηρο “καιρός” ήταν το σωστό σημείο για μια θανάσιμη πληγή. Στον Ησίοδο είχε ήδη μια ηθική απόχρωση, εν σχέσει με τη δελφική σοφία. Στον Πιττακό απέδιδαν τη ρήση “καιρόν γνώθι” σαν συμβουλή για να αναγνωρίζει κανείς την “κατάλληλη στιγμή” για κάθε πράγμα”. Ενώ ο ρήτορας Καλλίστρατος, που είδε το εν λόγω γλυπτό, θα συμπεράνει: “...παν εύκαιρον το ωραίον και μόνος κάλλους δημιουργός ο καιρός”. Να μην ξεχνάμε και το πιο κοντινό μας: Κάθε πράγμα στον καιρό του...

* Αναδημοσίευση δύο σημειωμάτων του γνωστού δημοσιογράφου Πέτρου Μανταίου από τη στήλη του “Στα Πεταχτά” στην “Ελευθεροτυπία”.

Από τις παλιές εφημερίδες

Από τα "φιλά" των κορινθιακών εφημερίδων σημερινά επίκαιρα του περασμένου αιώνα.
Επιλογή: Σπύρος Μιχόπουλος

Εξ Αθηνών ουδέν σπουδαίον αναγγέλλομεν. Τα υπουργικά εν ανωμαλία. Από καρδιάς ευχόμεθα εις τους άρχοντας υμῶν ομοφροσύνην, πατριωτισμόν ακραιφνή και πολιτικήν σύνεσιν.

(Εφημ. "Κορινθιακός Αστήρ" φύλλο αρ. 3 της 12 Απριλίου 1874)

Η "Εφημερίς των συζητήσεων" λέγει ότι πολλοί πληρώνονται εκ του δημοσίου ταμείου ως έκτακτοι υπάλληλοι, ουδεμίαν εις το έθνος προσφέροντες υπηρεσίαν.

(Εφημ. "Κορινθιακός Αστήρ" φύλλο αρ. 17 της 19 Ιουλίου 1874)

Ήθων έκδιαίτησις ή φαυλότης με τα βλακείας

Έκ της έφημερίδος "Αύγή" πληροφορούμεθα τόν θαυμόν της διαφθοράς εις ήν προήχθησαν αί 'Αθήναι. 'Αφ' ής ήμέρας έγένητο Μητροπολίτης ό πρώην Μεσσηνίας κ. Προκόπιος, εις τό γραφείον της Μητροπόλεως κατετέθησαν τριακόσιναι είκοσι πέντε αίτήσεις διαζυγίου! Αί πλείονες, λέγει ή έφημερίς αύτη, των αίτήσεων τούτων έγέγοντο διότι οί χαριτόδωτοι σύζυγοι άδυνατοῦσιν ίνα τās Κυρίας αυτών συνοδεύσωσιν εις τό Φάληρον, εις τά θέατρα 'Ιλισσοῦ, καί εις άλλα τεργίνοα θεάματα, άλλα τήν φροντίδα αυτήν οί αγαθοί έμπιστεύονται εις τήν καλλοσύνην φίλων των δυναμένων ίνα ιδρώσωσι θύοντες εις τόν θωμόν της φιλίας, χαριζόμενοι εις αισθήματα ευγενή καί έξαντλούντες τά θαλάντια αυτών. 'Η έκδιαίτησις των ήθων, καί ή έντεῦθεν άποσύνθεσις του κοινωνικού σώματος παρέπεται φυσικώς εις τήν κατάχρησιν της πολυτελείας καί εις τόν κακώς έννοούμενον έξευγενισμόν όν παρεδέχθημεν άρυσθέντες πάν ό,τι φαῖλον έξ ήθων Ευρωπαίων οῦς έμμήθημεν ως πίθηκοι. Μωροί σύζυγοι συνηθέστατα γίνονται διδάσκαλοι αίσχροτάτων ήθων καί διαφθείρουσι τās γυναίκας αυτών ό συννοικισμός της φαυλότητος (γυναικῶν) μετά της βλακείας (άνδρων) παράγουσι μεμολυσιμένους καρπούς: τουτ' έστιν παρέχουσι παίδας νόθους εις τήν Πατρίδα, πολίτας δ' άχρείους παρωσκειάζουσιν εις ταλαίπορον έθνος 'Ελλήνων, ότι "κακού κόρακος ώόν κάκιστον". Τό μόλυνμα της πολυτελείας, ήτις είναι ή πρωτίστη αίτία της έκδιαίτησεως των ήθων, δυστυχώς έξετόξευσεν καί εις τās 'Επαρχίας τό πάλα ποτέ ένδιαίτημα των Μουσῶν καί πόλις Παλλάδος, νῦν δέ καταγώγιον της φαυλότητος καί ταμείον του σκότους.

(Εφημ. "Κορινθιακός 'Αστήρ", φύλλο αρ. 14 της 9 Ιουλίου 1874)

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

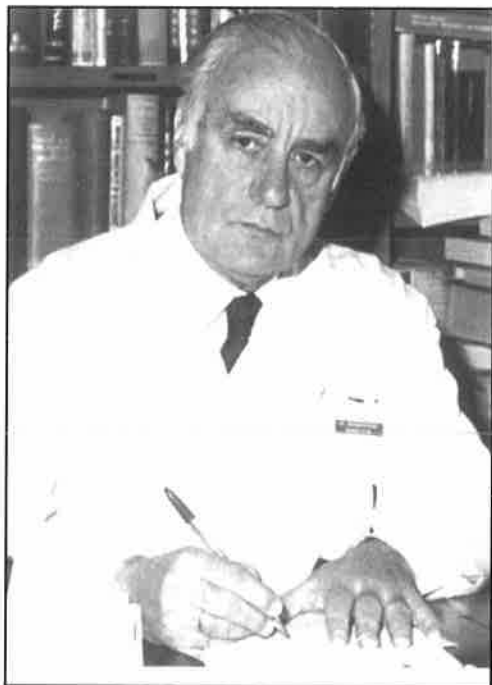

& άλλα...

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Παραλειπόμενα

Αρκετά είναι τα “Στυμφαλιακά, Φενεατικά και άλλα” γεγονότα που συνέβησαν στους τελευταίους μήνες του 1997 και δεν τα κατέγραψε, ούτε τα σχολίασε κατά τη συνήθειά του ο “Αίπιτος”, επειδή όπως γνωρίζουν οι αναγνώστες το τελευταίο τεύχος πήρε τη μορφή μονογραφίας για τον Λύσιππο. Έτσι είμαστε υποχρεωμένοι να αναφερθούμε, έστω και με καθυστέρηση, και σε μερικά από αυτά, τουλάχιστον στα πιο σημαντικά.

Τιμές στον καθηγητή Σπύρο Μουλόπουλο

Στις αρχές του περασιμένου φθινοπώρου οι Καστανιώτες και ο Σύλλογός τους των Αθηνών τίμησαν σε ειδική εκδήλωση που οργάνωσαν στην Καστανιά τον συγχωριανό τους καθηγητή της Ιατρικής κ. **Σπύρο Μουλόπουλο** “από τις μεγάλες παγκόσμιες σήμερα μορφές της ιατρικής” όπως σημειώνει το περιοδικό “**Ιατρικές εξελίξεις**” από όπου και η φωτογραφία.

Την εκδήλωση στην οποία συνέπραξε και ο Ιατρικός Σύλλογος Κορινθίας τίμησαν με την παρουσία τους και απηύθυναν χαιρετισμό Υπουργοί, Ακαδημαϊκοί, ο Πρόεδρος της Ιατρικής Σχολής του Πανεπ. Αθηνών, ο Νομάρχης Κορινθίας και καθηγητές Πανεπιστημίων. Παραβρέθηκαν οι τοπικές αρχές πολλοί γιατροί και πλήθος κόσμου.

Με περηφάνια για τον επιφανή συγχωριανό τους μίλησαν οι πρόεδροι, της Κοινότητας **Ε. Δεδάκης** και του Συλλόγου **Π. Κασμιάς** ενώ ο πρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου **Βλ. Πυργάκης** αναφέρθηκε στη σταδιοδρομία και την επιστημοσύνη του τιμώμενου καθηγη-

τή ο οποίος όπως είπε “θεωρείται σήμερα παγκόσμια αυθεντία στο μεγάλο θέμα της μηχανικής υποβοήθησης της κυκλοφορίας του αίματος και είναι ο πρώτος που επινόησε τη μέθοδο ενδοαορ-

τικής αντλίας “με μπαλονάκι” η οποία στο εξωτερικό αναφέρεται ως μέθοδος Μουλοπούλου”.

Στην αντιφώνησή του ο καθηγητής Σπύρος Μουλόπουλος αφού ευχαρίστησε τους οργανωτές για τις τιμητικές εκδηλώσεις και τους επισήμους για τις προσφωνήσεις τους, ιδιαίτερα συγκινημένος συνέχισε: *«Είναι διπλή η χαρά που μου δίνει η σημερινή συγκέντρωση. Πρώτον, είναι μία ασυνήθης ευκαιρία, που δεν δίδεται συχνά, να συναντηθούμε με παλαιούς και νέους φίλους και συμπατριώτες. Δεύτερον χαροποιεί το γεγονός ότι αυτή η εκδήλωση γίνεται στο όμορφο αυτό τοπίο του χωριού μας με τα έλατα και τις βρυσούλες, στις πηγές των οποίων κατά την μυθολογία οι Νύμφες έλουσαν τον γιο του Δίος, τον Κυλλήνιο Ερμή.*

Αλλά δεν είναι μόνον η ειδυλιακή εικόνα του τοπίου που μας ελκύει εις αυτόν εδώ τον τόπο. Είναι κυρίως η μνήμη εκείνων, οι οποίοι ξεκινούσαν δύο ώρες νύκτα από το χωριό για να αρχίσουν με το ξημέρωμα την εργασία στα χωράφια. Είναι η μνήμη εκείνων, οι οποίοι γυρίζοντας από χωριό σε χωριό της περιοχής τον χειμώνα εφοβούντο μήπως τους παρασύρει το άλογο το ρεύμα των χειμάρων. Είναι η μνήμη εκείνων που αγωνίσθηκαν από το χωράφι μέχρι τα ανώτατα αξιώματα της Πολιτείας, ώστε να ζούμε εμείς σήμερα καλλίτερα. Όλοι αυτοί στους οποίους αναφέρομαι, μας άφησαν μία υποθήκη, που δεν πρέπει να ξεχνούμε: ανεξάρτητα που ζούμε σήμερα θα πρέπει πάντοτε να μας συνδέει η κοινή μας καταγωγή, η υπερήφανη Κορινθία και το ιστορικό χωριό μας».

Τον καθηγητή Σπύρο Μουλόπουλο τίμησε και το Πανεπιστήμιο Αθηνών σε ειδική εκδήλωση που έγινε στη μεγάλη αίθουσα επισήμων τελετών την οποία είχε κυριολεκτικώς κατακλύσει πλήθος εκ του επιστημονικού κυρίως κόσμου. Για το έργο του και την προσφορά του στην ιατρική επιστήμη μίλησαν ο πρόεδρος του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. **Κων. Δημόπουλος**, ο πρόεδρος της Ιατρικής Σχολής κ. **Αντ. Κουσελίνης** και οι καθηγητές κ. **Δημ. Κούτρας** και **Σταμ. Σταματελόπουλος**. Ακολούθως ο τιμώμενος καθηγητής αφού ευχαρίστησε για την τιμητική προς το πρόσωπό του εκδήλωση και τους φιλόφρονες λόγους, ανεπτυξε το θέμα: *“Οί τών ιατρών φιλοσοφωτέως τήν τέχνην μετιόντες”*.

Στο τέλος της εκδηλώσεως προσφέρθηκε το καλαίσθητο βιβλίο **“ΤΙΜΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Σ. Δ. ΜΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ”** που εκδόθηκε από τη Θεραπευτική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών την οποία ο κ. Μουλόπουλος διηύθυνε πλέον της εικοσαετίας “ως ελάχιστο” όπως αναφέρεται στον πρόλογο “δείγμα αναγνωρίσεως της ανεπανάληπτης προσφοράς του στην εκπαίδευση των γιατρών, στην κλινική και στην έρευνα”.

Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης στη Δημητσάνα

Σε μια πλαγιά του φαραγγιού του Λούσιου ποταμού της Δημητσάνας έχει στηθεί και λειτουργεί από τον περασμένο Οκτώβριο το πρώτο και μοναδικό στα Βαλκάνια, Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης. Είναι έργο του Πολιτιστικού και Τεχνολογικού Ιδρύματος της Ε.Τ.Β.Α. και περιλαμβάνει νερόμυλο, νεροτριβή, μπαρουτόμυλο βυρσοδεψείο κ.α., δηλαδή τις κυριότερες υδροκίνητες βιοτεχνικές εγκαταστάσεις της προβιομηχανικής εποχής που υπήρχαν εκεί. Η κατασκευή όλων αυτών των εγκαταστάσεων έγινε με σεβασμό στις παλιές μορφές τους και με τις παραδοσιακές τεχνικές και λειτουργούν με μηχανισμούς πανομοιότυπους με εκείνους που χρησιμοποιούνταν για την υδροκίνηση σε παλαιότερες εποχές.

Παραδίδοντάς το στο κοινό, ο συμπολίτης μας (από τη Στυμφαλία) διοικητής της Ε.Τ.Β.Α κ. **Γεώργιος Κασμάς** σε εμπνευσμένη ομιλία του είπε μεταξύ άλλων: *“Το πρότυπο στο είδος του Μουσείου της Δημητσάνας έγινε αφού προηγήθηκαν επίμονες και ενδλεχεείς έρευνες, μελέτες υψηλής ποιότητας, και εφαρμογές που εκτελέστηκαν με μεράκι και ευστοχία έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα υψηλής στάθμης μουσειοδιαδασκικό αποτέλεσμα το οποίο απευθύνεται πρωτίστως στη νέα γενιά. Εδώ μέσα η νεολαία μας, τα σημερινά παιδιά των ηλεκτρονικών υπολογιστών, θα μπορέσουν να νοιώ-*

σουν την κρυφή γοητεία των παλιών μυλικών συγκροτημάτων, που ήταν καθημερινά πλαίσια από τις ανάγκες, τις αγωνίες, τις χαρές και τις λύπες των παλαιότερων και να ανακαλύψουν την τεράστια σημασία της υδροκίνησης για την παραγωγή των αγαθών και την επιβίωση των παραδοσιακών κοινωνιών του τόπου μας. Το έργο όμως απευθύνεται και στους παλαιότερους όχι τόσο για να διδάξει όσο για να ανακαλέσει τουφεκές αναμνήσεις των παιδικών τους χρόνων.

Η χρησιμότητα της νεροτριβής για την ένδυνση, η σημασία του αλευρόμυλου για τη διατροφή της οικογένειας και την οικονομία της περιοχής, η πολυπλοκότητα της δέψης των δερμάτων που τροφοδοτούσαν το εμπόριο της εποχής, όλα αποδίδονται ανάγλυφα μέσα σ'

αυτό το Υπαίθριο Μουσείο.

Όμως: Όταν οι μνήμες ταξιδεύουν στα χρόνια του μεγάλου αγώνα νοιώθει κανείς ιδιαίτερη συγκίνηση, διότι η επέμβαση αυτή πραγματοποιήθηκε στην περιοχή του Λούσιου, εκεί όπου ανάμεσα στις εκατόν πενήντα υδρομυλικές εγκαταστάσεις χτυπούσαν τα κοπάνια τους οι ιστορικοί για το έθνος Μπαρουτόμυλοι από τον 18ο αιώνα. «Μπαρούτι είχαμεν» μας λέει ο Κολοκοτρώνης «έχαμεν η Δημητσάνα». Τη Δημητσάνα και τους κατοίκους της τιμούμε σήμερα. Είναι διπλά όμορφες οι πατρίδες που δεν ξεχνούν...»

Νερόμυλος

Νεροτριβή

Μπαρουτόμυλος

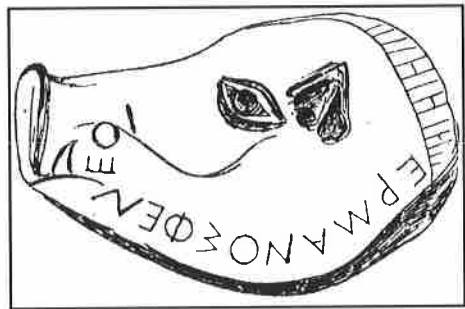
Βυροδεψείο

“Παράθυρο στο μέλλον”!

“Το Μουσείο Υδροκίνησης δεν αποτελεί επιστροφή στο παρελθόν αλλά ένα παράθυρο στο μέλλον της περιοχής που, εκτός από την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη θα δώσει γνώση, βίωμα και συγκίνηση μέσα από τη μέγιστη μουσειοdidaktική επεξεργασία του παρελθόντος του τόπου”, είπε στην ομιλία της η διευθύντρια του Π.Τ.Ι. της Ε.Τ.Β.Α. κ. Ασπασία Λούβη - Κίζη. Και συνέχισε. “Εδώ μέσα θα μπορεί ένα σημερινό παιδί να ρίχνει μια χούφτα καλαμιτόκι και να παίρνει αλεύρι, να βλέπει το νερό οριζητικό να γυρίζει τις φτερωτές και να κατανοεί τι θα πει ενέργεια, κυκλική κίνηση, παλινδρόμηση. Να πιτσιλιέται στη νεροτριβή, να το πιάνει το δέος του στροβίλου, να οσμίζεται την κάπνα του παλιού τζακιού και να δροσίζεται στο κελάρισμα του μανταλάκου, στη σκιά της καρδιάς...”. Εμείς δεν έχουμε παρά να συστήσουμε στους αναγνώστες μας και ιδιαίτερα στα σχολεία μας να προγραμματίσουν επισκέψεις στο Μουσείο Υδροκίνησης της Δημητσάνας και να ευχηθούμε και “στο δικό μας μουσείο” αφού εκτός από τις νεροτριβές τα νεροπρίονα και τα μαντάνια στα χωριά της Στυμφαλίας και του Φενεού κάποτε “δώδεκα μέλοι αλέθαν” και όλοι με... νερό.

“ΕΡΜΑΝΟΣ ΦΕΝΕΟΙ”

Το εικονιζόμενο σχήμα παριστάνει κεφαλή αγριόχοιρου και στο κάτω μέρος φέρει ανάποδα την επιγραφή “ΕΡΜΑΝΟΣ ΦΕΝΕΟΙ”. Το βρήκαμε στο “Inscraphiones Graece” (Ελληνικές Επιγραφές) του Hiller Gaerttgen, (έκδοση του 1913 σελ. 84) όπου καταγράφονται και πολλές άλλες αρχαίες επιγραφές από το Φενεό και τη Στυμφαλία. Έχει αριθμό 360 και φέρει την ένδειξη “Winterthur in museo”. Στο επεξηγηματικά που το συνοδεύουν στη λατινική γλώσσα λέει περίπου ότι κάποιος αρκάς το έστειλε γύρω στα 1875 στην Αθήνα και περιλαμβάνεται στο έργο του νομισματολόγου Ιμχοφ -Μπλούμερ “Ελληνικά νομίσματα” (Monnaies Grecques, 1883). Ίσως να πρόκειται για παράσταση σε όψη νομίσματος. Η τεράστια συλλογή του Ιμχοφ από 16.000 νομίσματα βρίσκεται στο Μουσείο του Βερολίνου.

Ένα γραμματόσημο

Το γραμματόσημο αξίας 20 λεπτών που βλέπετε εδώ είναι αναμνηστική έκδοση για τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες που έγιναν στην Αθήνα το 1896. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει για το αφιέρωμα στο Φενεό, έγκειται στο ότι είναι σφραγισμένο με τη σφραγίδα του Ταχυδρομείου Γκούρας και ημερομηνία σήμανσης 16 Σεπτεμβρίου 1896. Το βρήκαμε στο βιβλίο - λεύκωμα “Γραμματόσημα Ελλάδος 1861-1996)” (σελ. 445) που εξέδωσε το 1996 ο “Φιλοτελικός Ερμής”.

Το Μουσείο Αρχαίας Φενεού

Το Μουσείο της Αρχαίας Φενεού όπου φυλάσσονται τα σπουδαία ευρήματα των εκεί ανασκαφών αλλά και μερικά από τις πρόσφατες της Στυμφαλίας, παρ’ ότι έχει τρεις μόνιμους υπαλλήλους παραμένει εδώ και μερικά χρόνια κλειστό με τη δικαιολογία του φόβου κλοπής.

Και ερωτούν μερικοί ενδιαφερόμενοι: Δεν θα έπρεπε άραγε κάποιες ώρες της ημέρας, που εκ των πραγμάτων δεν υπάρχει τέτοιος κίνδυνος, να λειτουργεί το Μουσείο, ώστε να μπορούν κυρίως τα Σαββατοκύριακα να το βλέπουν οι επισκέπτες του Φενεού που όλο και πληθύνονται τελευταία;

Το ερώτημα απευθύνεται “προς πάντα αρμόδιον” με το σκεπτικό ότι και αλλού υπάρχουν τέτοια μουσεία, μερικά μάλιστα σε ερημικά μέρη, και όμως λειτουργούν. Αυτός είναι άλλωστε ο προορισμός τους και γι’ αυτό έγιναν. Για να τα επισκέπτονται οι νεοέλληνες.

Η Γκούρα στους παραδοσιακούς οικισμούς

Η κοινότητα Γκούρας βάσει του προγράμματος “Ανασυγκρότηση Παραδοσιακών Οικισμών” εξασφάλισε τον περασμένο χρόνο από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφερειών τις απαιτούμενες πιστώσεις για την εκτέλεση διαφόρων έργων, δεδομένου ότι η Γκούρα έχει χαρακτηριστεί Παραδοσιακός Οικισμός. Και πράγματι, με την επίβλεψη της Δ.Ε.Π.Ο.Σ. (Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας - Στέγασης) έγιναν και γίνονται έργα που θα αποκαταστήσουν την παραδοσιακή φυσιογνωμία της πάλαι ποτέ αρχοντικής Γκούρας.

Παράλληλα προβλέπεται χρηματοδότηση και από το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα LEADER II για την αποκατάσταση διατηρητέου κτιρίου που βρίσκεται στην πλατεία για να χρησιμοποιείται ως ξενώνας. Όπως μαθαίνουμε η δημοπράτηση του έργου θα γίνει πολύ σύντομα.

Τα κόκκαλα

“...Τους ζωντανούς τα μάτια σου ας θρηνησουν

θέλουν μα δεν βολεύει να λησμονήσουν” λέει στο θεσπέσιο ποίημά του

“Δήθη” ο Λορέντζος Μαβίλης. Και πως να λησμονήσει κανείς ότι στα χρόνια της κατοχής πέρασε πάνω από αυτόν τον μαρτυρικό τόπο μανιασμένη θύελλα και έβρεξε αίμα πολύ και δάκρυ που δεν στεγνώνει; Και πως μπορεί σ’ ένα αφιέρωμα για το Φενεό να μην περάσεις από το Κακοβοούνι όπου συντελέστηκε εκείνα τα χρόνια το μέγα ανοσιούρηγμα; Τα κόκκαλα των αδικασκοτωμένων, όσα δεν ανασύρθηκαν κατά καιρούς, υπάρχουν ακόμα σωρός στο βάθος της γνωστής “τρύπας” από όπου και η φωτογραφία των σπηλαιολόγων που κατέβηκαν για να εξερευνήσουν το βάραθρο.

Ας μη βιαστούν μερικοί να μας πουν ότι ξύνοιμε παλιές πληγές. Δεν ξύνοιμε καμμία πληγή και να μας συγχωρεί η χάρη τους. Απλά θυμόμαστε την ιστορία αυτού του τόπου γιατί, όποιος δεν τη θυμάται μπορεί, καθώς λένε οι σοφοί, και να την ξαναζήσει. Και τα κρανία είναι εδώ και φωνάζουν μέσα από τα άδεια μάτια τους. “Ποτέ πια. Ποτέ στον αιώνα. Ποτέ”!

Βλέπετε τόχει η μοίρα αυτής της πολυβασανισμένης και πολυδοξασιμένης Πατρίδας να χρειάζεται τα κόκκαλα των πεσόντων και των μαρτύρων της να είναι περισσότερα και από τα λιθάρια των αρμακιάδων.

Ο “τσοπανάκος”

Τα εξήντα χρόνια της Ελληνικής Ραδιοφωνίας (ΕΡΑ) που άρχισε να λειτουργεί ως “Υπηρεσία Ραδιοφωνικών Εκπομπών” (ΥΡΕ) την 21 Μαΐου 1938 γιορτάστηκαν φέτος με διάφορες εκδηλώσεις. Ο Πρόεδρος της Βουλής αποκάλυψε αναμνηστική στήλη στον ραδιοθάλαμο του Ζαπτείου, οι εφημερίδες και τα περιοδικά έγραφαι τα δικά τους επετειακά και η ΕΡΑ τύπωσε για το αρχείο της τη συνοπτική ιστορία της. Όμως πούθενά δεν είδαμε να αναφέρεται το όνομα του **Νίκου Ρέλλια** που είναι ο δημιουργός του σήματος της Ελληνικής Ραδιοφωνίας του γνωστού “Τσοπανάκου” που είναι άρρηκτα δεμένος με τα σημαντικότερα γεγονότα του τόπου μας.

Ο αείμνηστος Ν. Ρέλλιας από τη Γκούρα ένας από τους μεγαλύτερους μουσικούς της εποχής του, συνθέτης και ερμηνευτής απαράμιλλος του δημοτικού τραγουδιού με υποδειγματική θητεία στο είδος, ήταν τότε στη νεοσύστατη ραδιοφωνία με διευθυντή τον επίσης Κορινθιον αείμνηστο Γεώργιο Κυριάκη τον Γίτσα όπως τον αποκαλούσαν οι φίλοι του.

“Τότε ψάχνουμε” αφηγείται ο ίδιος ο Ρέλλιας “με τον Γίτσα, τον Καλομοίρη, τον Λυκούδη τον Σπυρόπουλο κ.α. να βρούμε το σήμα του Ραδιοφώνου. Έπρεπε να έχει χρώμα ελληνικό και να συγκινεί τις καρδιές των ξενητεμένων μας. Πολλά εισώθηκαν και πολλά προτάθηκαν όπως το “Ένα καράβι από τη Χίο” και άλλα. Τότε τους λέω. Με αφήστε εμένα να το φτιάξω; και μου δίνουν την εντολή. Σκέφτονται ότι το τραγούδι που έχει χρώμα ελληνικό και το αγαπάμε πολύ είναι το “Τσοπανάκος είμουνα προβάτάρια φιλάγα”. Εγώ έχω φυλάξει πρόβατα και ξέρω. Τρέχω στο Μοναστηράκι και αγοράζω μια σειρά τροκάνια. Βρίσκουμε έναν που έπαιξε καλό φλάουτο, τονίζω στο σολ τα τροκάνια για υπόκρουση και το σήμα ήταν έτοιμο. Εκείνο το βράδυ το πανηγυρίσαμε”. Κάποιοι αναφέρθηκαν εγωιστικά στον “τσοπανάκο” το σήμα που ακούγεται ακόμη και σήμερα, στον δημιουργό του όμως κανείς!

Είχα την ευτυχία και τη χαρά να γνωρίσω από κοντά τον μάστιγα Νίκο τότε που ερχόταν στο πανηγύρι στα Κιόνια. Ο ίδιος μου είχε διηγηθεί το περιστατικό, όμως η αφήγησή του όπως εκτέθηκε εδώ είναι από το βιβλίο του Γιάννη Μπαλαφούτα “Νίκος Ρέλλιας”.

Ανασκαφικές μελέτες στη Στυμφαλία

Ο καθηγητής **Hector Williams** υπεύθυνος για τις ανασκαφές που πραγματοποιεί εκεί το Καταδίκιο Αρχαιολογικό Ινστιτούτο βρίσκεται ήδη στη Στυμφαλία επικεφαλής ομάδας αρχαιολόγων.

Όπως μας είπε, φέτος δεν θα συνεχιστούν οι ανασκαφές γιατί έχουν να κάνουν πολλή δουλειά σε ό,τι αφορά την μελέτη των πολλών και σημαντικών για τους αρχαιολόγους ευρημάτων. Αλλά γι’ αυτά θα έχουμε να πούμε πολύ περισσότερα στο επόμενο τεύχος.

Ο Λύσιππος στην Πατρίδα του

Στις αρχές του χρόνου πραγματοποιήθηκε στο Κιάτο εκδήλωση για τον αρχαίο Σικυνώνιο γλύπτη Λύσιππο. Οργανώθηκε από τον Δήμο Σικυώνος - Κιάτου, το περιοδικό μας που είχε και τη πρωτοβουλία και την Ένωση Κορινθίων. Είχε τεθεί υπό την αιγίδα του προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών Σικυνώνιου καθηγητή κ. **Νικολάου Ματσανιώτη** τον οποίο ο Δήμος Κιάτου ανεκίρυνξε στην αρχή της εκδήλωσης επίτιμο δημότη του.

Μετά την ομιλία του δημάρχου κ. **Γεωργ. Γιαννόπουλου**, την αντιφώνηση του κ. Ματσανιώτη και τους χαιρετισμούς που απηύθυναν οι παραβρεθέντες Υπουργοί, ο Νομάρχης και άλλοι επίσημοι ακολούθησε το πρόγραμμα για τον Λύσιππο.

Μίλησε ο τ. Επόπτης Δημοτ. Εκπαίδευσης κ. **Σπύρος Μιχόπουλος** με θέμα “Λύσιππος ο περιώνυμος άγνωστος” ενώ ο σκηνοθέτης κ **Νικός Φραγκιάς** αναφέρθηκε στο ιστορικό της πολυβραβευμένης ταινίας του, παραγωγή της κ. **Φαίης Κατσάρη**, “ΛΥΣΙΠΠΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ” η προβολή της οποίας και ακολούθησε στην κατέμεστη αίθουσα του δημαρχιακού μεγάρου.

Στη διάρκεια της εκδήλωσης κυκλοφόρησε και συνοπτικό ανάτυπο από το αφιέρωμα του περιοδικού μας στο μέγιστο της αρχαιότητας Σικυνώνιο Γλύπτη.

Δαμασκηνού μνήμη

Με εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα και την Κόρινθο με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 70 χρόνων από της ολοσχερούς καταστροφής της Κορίνθου από τους σεισμούς του 1928, η Ένωση Κορινθίων τίμησε τη μνήμη του από Κορινθίας μακαριστού Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Αντιβασιλέως Δαμασκηνού. Όπως είναι γνωστό στην τραγική αυτή ώρα, ο αείμνηστος ιεράρχης σήκωσε στους ώμους του το έργο της περίθαλψης των σεισμοπαθών και συνέβαλε αποφασιστικά στην ανοικοδόμηση της Κορίνθου η οποία “έκειτο εις ερείπια”.

Η εκδήλωση στην Αθήνα έγινε στις 15 Φεβρουαρίου στη Μητρόπολη όπου τελέστηκε μνημόσυνο, ενώ για τη ζωή και το έργο του μίλησε ο Κορίνθιος καθηγητής του Πανεπ. Αθηνών **κ. Στυλιανός Παπαδόπουλος**. Ακολούθως εψάλει τρισάγιο και κατετέθησαν στέφανοι στον επί της πλατείας Μητροπολιδewς μνημειακόν ανδριάντα του, έργο του διακεκριμένου και Κορίνθιου επίσης γλύπτη **Φάνη Σακελλαρίου**.

Η ίδια εκδήλωση πραγματοποιήθηκε την 22 Μαρτίου και στην Κόρινθο όπου έχει επίσης στηθεί ο ανδριάντας του, έργο και αυτό του γλύπτη Σακελλαρίου. Παρίστησαν οι αρχές του Νομού και της πόλεως και πλήθος κόσμου. Στο μνημόσυνο χοροστάτησε ο σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου **κ. Παντελεΐμων**.

Ίδρυμα Κορινθιακών Μελετών – 10 χρόνια

Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης δέκα χρόνων από της ιδρύσεώς του, το Ίδρυμα Κορινθιακών Μελετών οργάνωσε το πρώτο Παγκορινθιακό Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε σε τέσσερες Κυριακές από 22 Φεβρουαρίου έως 5 Απριλίου 1998 στις τέσσερες μεγαλύτερες πόλεις της Κορινθίας, το Κιάτο όπου και η έδρα του, την Κόρινθο, το Λουτράκι και το Ξυλόκαστρο.

Τα θέματα του συνεδρίου, από διάφορα μέρη του επιστητού, ανέπτυξαν κορυφαίοι επιστήμονες και καθηγητές Πανεπιστημίων μεταξύ των οποίων και οι Κορίνθιοι, ο ακαδημαϊκός και πρόεδρος τότε της Ακαδημίας Αθηνών καθηγητής της Παιδιατρικής **κ. Νικ. Ματσανιώτης**, ο πρώην Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών καθηγητής της Ιατρικής **κ. Σπ. Μουλόπουλος**, ο καθηγητής της Ψυχιατρικής στο Πανεπ. Αθηνών **κ. Γεωργ. Χριστοδούλου** και ο καθηγητής και πρόεδρος της Θεολογικής Σχολής του Πανεπ. Αθηνών **κ. Στυλ. Παπαδόπουλος**.

Τις εξόχως ενδιαφέρουσες επιστημονικές ανακοινώσεις πολλές από τις οποίες αναφέρονταν σε κορινθιακά θέματα, παρακολούθησαν κορίνθιοι επιστήμονες και πλήθος κόσμου. Όπως ανακοίνωσε η πρόεδρος του Ι.Κ.Μ. δρ. **Σεβαστή Χαβιάρα - Καραχάλιου** (το πρώτον κινούν και η ψυχή του Ιδρύματος) όλες οι εργασίες και επιστημονικές ανακοινώσεις του Συνεδρίου θα εκδοθούν σε ιδιαίτερο τόμο. Πιστεύουμε ότι ο τόμος αυτός που αναμένεται με ζοηρό ενδιαφέρον θα είναι μια αξιόλογη προσφορά στον τόπο μας και την επιστήμη γενικότερα και θα πλουτίσει την Κορινθιακή βιβλιογραφία.

Για το έτος Ρήγα

Μία ακόμη πολύ σημαντική φιλολογική εκδήλωση πραγματοποίησε στις 14 Ιουνίου στο Κιάτο το Ι.Κ.Μ. σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Κιάτου και με το περιοδικό μας, αφιερωμένη στη μνήμη του εθνεγέρτη Ρήγα Βελεστινλή για τα διακόσια χρόνια από το θάνατό του.

Ομιλητής με θέμα “*Ρήγας Βελεστινλής: Ο οραματιστής της πρώτης νεοελληνικής Δημοκρατίας*” ο καθηγητής Κοινωνιολογίας και πρώην πρύτανης του Δημοκριτίειου Πανεπιστημίου Θράκης **κ. Διονύσης Μαυρογιαννης**, ενώ ο μεγάλος μας ηθοποιός **κ. Λυκούργος Καλλέργης** και η κυρία **Τζένη Κολλάρου - Καλλέργη** απαγγείλαν μέσα σε μια κατανυκτική ατμόσφαιρα αποσπάσματα από το θούριο και άλλα επαναστατικά ποιήματα του Ρήγα. Την εκδήλωση ακολούθησε παράλληλα έκθεση βιβλίων και εντύπων του Ρήγα και κυκλοφόρησε καλαίσθητος κατάλογος - αφιέρωμα.

“Requiem aeternam” για δυο φίλους που έφυγαν

Ο “Αίπυτος”, τόχουμε ξαναγράψει, αποφεύγει τις νεκρολογίες. Όταν όμως φεύγουν άνθρωποι δικοί του που τον αγάπησαν, τον παρουσίασαν στο πανελλήνιο και τον τίμησαν με τα κείμενά τους η μνημοσύνη γίνεται χρέος. Και είναι δύο οι φίλοι, και οι δυο από τη δημοσιογραφική οικογένεια, που έφυγαν ξαφνικά και αναπάντεχα μέσα σε δυο μέρες στις παραμονές των Χριστουγέννων: Ο Κώστας Βούλγαρης και ο Παντελής Τρωγάδης.

Κώστας Βούλγαρης

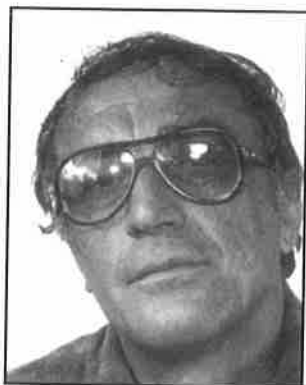

Ο Κώστας Βούλγαρης, ο γνωστός Παρατηρητής της “Καθημερινής”, είναι ο πρώτος από τους σημαντικούς δημοσιογράφους που πρόσεξε τον “Αίπυτο” ως τοπική εκδοτική προσπάθεια και του αφιέρωσε μια ολόκληρη επισήμανση στην “Καθημερινή” με τον κολακευτικό τίτλο “Αίπυτου θησαυρός”. (Κ. 7-12-95). Έκτοτε αναφέρθηκε κατά καιρούς σε κείμενα του περιοδικού από όπου πήρε αφορμές για κάποιες από τις “επισημάνσεις” του, με τελευταία εκείνη της 8-11-97 για τους “Κορινθιαστές”. Στη γνωριμία μας που ακολούθησε με τίμησε με την προσφορά του βιβλίου του “Επισημάνσεις” και ξαφνικά ανακαλύψαμε ότι είμασταν συστρατιώτες στον ίδιο λόχο. Έτσι μια ξεχασμένη από τα παλιά γνωριμία εξελίχτηκε σε φιλία που έμελλε φεύ να κρατήσει τόσο λίγο.

Ο “Αίπυτος” τιμώντας τη μνήμη του, θα δανεισθεί λίγα από τα λόγια της ύστατης “Επισήμανσης” για “Ένα άλλο αντίο” μιας αναγνώστριάς, που δημοσίευσε η “Καθημερινή” στη θέση των δικών του επισημάνσεων την επομένη της κηδείας του.

«...Σήμερα έφυγε από το φύλλο σας, αλλά και από τα σπίνια μας, ένας συνηθισμένος άνθρωπος, τόσο απλός, που γινόταν έτσι ένας πραγματικά σπάνιος άνθρωπος που δεν κοιβαίλουσε τα μικρά, τα ανθρώπινα και ταπεινά. Η ακεραιότητα του χαρακτήρα του, τον επέτρεπε να εκφράζει με τον πιο αβίαστο τρόπο αυτά που εμείς έχουμε στο πίσω μέρος του μυαλού μας. Τα εξέφραζε με ευθουκρίσια και παρηγορία γιατί ήταν ελεύθερος: δεν τον ανέστελλε η εξάρτηση καμιάς ισορροπίας, κανενός οφέλους και καμιάς οφειλής (...). Είναι σίγουρο ότι η “Καθημερινή” θα επιλέξει την καλύτερη δυνατή λύση για να συνεχίσει να ακούγεται από τη στήλη αυτή μια υγιής φωνή. Πως να ξανάρθει όμως, την επιφάνεια στις μέρες μας, έστω και από τη στήλη μιας εφημερίδας, ένας άνθρωπος με απαράμιλλη συνέπεια ανάμεσα στο λόγο και την πράξη; Γιατί η πράξη του Κώστα Βούλγαρη, βίωμα ζωής ολόκληρης, βράδισε μόνο πάνω στο δρόμο της αρετής”.

Παντελής Τρωγάδης

Ήταν μεσημέρι της Κυριακής πριν από τα Χριστούγεννα όταν μιλήσαμε στο τηλέφωνο και με ρώτησε αν βγήκε το αφιέρωμα στο Λύσιππο όπου και το τελευταίο του κείμενο.

– Ναι του είπα Παντελή αλλά δεν θα στο φέρω αύριο γιατί θέλω να πάω στην κηδεία του Βούλγαρη.

– Τότε πέρασε από το ραδιομέγαρο να με πάρεις να πάμε μαζί.

Αργά το απόγευμα τηλεφωνήθηκα με τον Γιώργο Σταματόπουλο της Ελευθεροτυπίας. – Τα έμαθες τα δυσάρεστα; με ρώτησε. – Ναι του απάντησα και κανονίσαμε με τον Παντελή να πάμε αύριο στη κηδεία, στο Πρώτο. – Μα δεν σου μιλώ για τον Βούλγαρη, για τον Παντελή σου λέω αν έμαθες. Πέθανε ξαφ-

νικά πριν μια ώρα, μου είπε...

Ο Παντελής Τρωγάδης γεννήθηκε στη Σιμάγκα της Κορινθίας το 1932. Τελειώνοντας το Γυμνάσιο Κιάτου έφυγε στην Ιταλία για να σπουδάσει νομικά αλλά δεν πήρε δίπλωμα. Μετά το στρατιωτικό του παντρεύτηκε με τη Βάσω Πανούση μια πανέμορφη κοπέλα από το Βραχάτι αιώνιστη και αυτή δυστυχώς από το 1993. Στα 1963 έφυγαν στην Αμερική για σπουδές και αργότερα εγκαταστάθηκαν στον Καναδά, όπου γεννήθηκε και η μοναχοκόρη τους η Αντιγόνη. Εκεί ο Τρωγάδης εργάστηκε ως δημοσιογράφος στη ραδιοφωνία και στο “Ελληνοκαναδικό Βήμα” που έφτασε να γίνει και αρχισυντάκτης του.

Από τους πρωτεργάτες του αντιδικτατορικού κινήματος στο εξωτερικό, υπήρξε μέλος του “Πατριωτικού Μετώπου” και της “Δημοκρατικής Άμυνας”. Έγγραψε πύρινα άρθρα κατά του δικτατορικού καθεστώτος των Αθηνών και είχε στείλει και δυο ανοικτές επιστολές στον τότε βασιλιά Κωνσταντίνο που έκαμαν πάταγο. Τότε έγραψε και το περίφημο δοκίμιο για τον θεσμό της βασιλείας με τον ευρηματικό τίτλο, “Ο θεσμός με τα ρόπαλα”.

Με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974 γύρισε στην Ελλάδα όπου και διέγραψε λαμπρή πορεία ως δημοσιογράφος. Πολιτικός και κοινοβουλευτικός συντάκτης στη Βουλή, εργάστηκε κατά καιρούς στις εφημερίδες: Ελευθεροτυπία, Βήμα, Μεσημβρινή, Αυγή κ.α. Διετέλεσε διευθυντής ειδήσεων στην Ελληνική Ραδιοφωνία και από το 1987 ως το 1990 ήταν ανταποκριτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων στο Στρασβούργο. Τα τελευταία χρόνια και μέχρι τον αναπάντεχο θάνατό του ήταν διευθυντής του 5ου Προγράμματος της ΕΡΑ “Η Φωνή της Ελλάδας” για την οποία πάσχιζε να μετεξελιχθεί σε “Φωνή του Ελληνισμού”.

Η ΕΡΑ με σεμνή τελετή ονόμασε “Ραδιοθάλαμος Παντελής Τρωγάδης” τους δύο ραδιοθαλάμους από όπου εξέπεμπε προς τον Απόδημο Ελληνισμό των πέντε Ηπείρων η “Φωνή της Ελλάδας” και θέσπισε στη μνήμη του βραβείο για το καλύτερο ρεπορτάζ που θα έχει θέμα τον Απόδημο Ελληνισμό. Η δημοσιογραφική οικογένεια τίμησε τη μνήμη του με φιλολογικό και πολιτικό μνημόσυνο που έγινε στην ΕΣΗΕΑ με πρωτοβουλία της Ένωσης Συντακτών και της ΕΡΑ όπου μίλησαν ο πρόεδρος της Βουλής και άλλοι επίσημοι από το χώρο των Μ.Μ.Ε. ενώ εκφωνήτες της Ραδιοφωνίας απήγγειλαν ποιήματά του. Γιατί ο Τρωγάδης πέρα και πάνω από όλα τα άλλα ήταν ποιητής. Σε προσεχές τεύχος θα αναφερθούμε διεξοδικά στο ποιητικό έργο του για το οποίο μιλήσαμε ήδη στο Τρίτο Πρόγραμμα του ραδιοφώνου με τον Μιχάλη Μήτσα σε ημίωρη εκπομπή.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Αντί βιβλιοπαρουσίασης

Πολλά είναι τα βιβλία που λάβαμε και που δεν έχουν παρουσιαστεί ακόμη από τη στήλη αυτή του «Αίπυτου». Στο προηγούμενο τεύχος δεν έγινε καμιά βιβλιοπαρουσίαση λόγω ειδικού αφιερώματος στον Λύσιππο. Αλλά και σ' αυτό δεν θα γίνει και ζητάμε συγγνώμη γι' αυτό- γιατί λόγω αφιερώματος στον Φερέο οι σελίδες της «βιβλιοπαρουσίασης παραχωρούνται στη «Φερεατική βιβλιογραφία των ετών 1950-1997» που έγραψε ειδικά για το Φερεατικό αφιέρωμα ο φιλόλογος δρ. Αριστείδης Δουλαβέρας.

Φερεατική Βιβλιογραφία των ετών 1950-1997

(Ειδολογική και χρονολογική κατάταξη)

Α. ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΦΕΡΕΟ¹

1. Κουτρουβέλη Γεωργίου, Ο Φερεός, τεύχος II, Αρχαιολογικόν, Αθήνα 1958, σσ. 16.
2. Μπουγιούκου - Φερεάτη Τάκη, Η Φερεός ανά τους αιώνες, τ. Α', Αθήνα 1973, σσ. 188.
3. Μπουγιούκου - Φερεάτη Τάκη, Η Φερεός ανά τους αιώνες, τ. Β', Εκδ. «Σείριος», Αθήνα 1976, σσ. 208.
4. Πιέρρου Ν., «Περί της μετοικεσίας Ζαρουχλιωτών εις Φερεόν και των εξ αυτής τοπικών προβλημάτων». Ανάτυπο από τα «Πελοποννησιακά», τ. ΙΣΤ', Αθήνα 1986, σσ. 657-666.
5. Μπαλαφούτα Ιωάννη, Φερεός '43-'44, Αθήνα 1987.
6. Κορδωσή Μιχ., «Η αρχαία Αρκαδική πόλη Κορώνη και η βυζαντινή Σαρσοκορώνη». Ανάτυπο από τη «Δωδώνη», Επετηρίδα Πανεπ. Ιωαννίνων, τόμος ΙΣΤ', τεύχος (1987), σσ. 243-252.
7. Πέπα Ιωάννη, «Το φρούριο Ταρσού Κορινθίας», «Πελοποννησιακά», τ. 18 (1989-90), 255-258.
8. Αντωνίου Ν., «Η σπηλιά του Ερμή στη Ζήρια και ο μύθος του». Δελτίο του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών (Δ.Ι.Κ.Μ.), τ. σ. (1991), 33-40.
9. Καρούλα Γεωργίου, «Η Κορινθία το 1907. Δήμοι Νεμέας, Στυμφαλίας, Φερεού». Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 8 (1992), σσ. 35-37.
10. Μπουβή Άγγελου, «Το τοπωνύμιο Ταρσός». Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 7 (1992), 36-39.
11. Κωνσταντόπουλου Χρήστου, «Οι Φερεάτες χτίστες στον αγώνα της Ανεξαρτησίας». Περιοδικό «Αίπυτος», τ. 5 (1994), 129-132.
12. Μιχόπουλου Σπύρου, «Στυμφαλία και Φερεός: Η Κορινθιακή Αρκαδία». «Αίπυτος», τ. 8-9 (1995), 1-3.

Β. ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΕΡΕΟΥ

1. Κουτίβα Σταύρου, «Η παρά τον Φερεόν Κορινθίας Μονή Αγίου Γεωργίου». Ανάτυπο από το «Αρχαίο Κορινθιακών Μελετών», τ. 4, Αθήνα 1971, σσ. 70-144.
2. Μπουγιούκου - Φερεάτη Τάκη, Η Ιερά Μονή του Αγίου Γεωργίου Φερεού, Αθήνα 1980, σσ. 32.
3. Βλάχου Νάνας, Κορινθιακή Ελβετία. Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου Φερεού. Αθήνα 1992.
4. Μπουβή Άγγελου, «Η Ιερά Μονή Αγ. Γεωργίου Φερεού». Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 12 (1993), 37-39.
5. Καρανικόλα Παντελεήμονος, Μητροπολίτου Κορίνθου, Έγγραφα δικαστικά Ιεράς Μονής Αγ. Γεωργίου Φερεού. Κόρινθος 1994.

6. Μπουβή Άγγελου, "Πατριαρχικόν Σιγγίλιον της Ιεράς Μονής Αγ. Γεωργίου Φενεού. Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 13 (1994), σ. 38.
7. Μιχόπουλου Σπύρου, "Το Ιστορικό Μοναστήρι του Αγ. Γεωργίου Φενεού στον Αγώνα του 1821", Περιοδ. "Αίλυτος", τ. 5 (1994), 125-128.
8. Λουβή - Κίξη Ασπασίας, "Στον Αί - Γιώργη του Φονιά". Περιοδ. "Αίλυτος", τ. 6-7 (1995), 28-29.
9. Μπουβή Άγγελου, "Επιστολή Ανδρέα Νοταρά προς τον Ηγούμενο της Ι. Μονής Αγ. Γεωργίου Φενεού". Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 19 (1996), σ. 11.

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΚΟΥΡΑ

1. Μπάτσου Νικ., Ιστορία του Δημοτικού Σχολείου Γκούρας, 1850-1958, Κιάτο 1961, σσ. 27.
2. Σαφλή Βασιλείου, Η Γκούρα Κορινθίας, Ένα Ελβετικό τοπίο στον ελληνικό χώρο, Αθήνα 1974, σσ. 255.
3. Λύρα Κωνσταντίνου, Δημοτικά τραγούδια Γκούρας Φενεού, Αθήνα 1982, σσ. 136.
4. Λύρα Κωνσταντίνου, Η ποιμενική ζωή της Γκούρας Φενεού, Αθήνα 1989, σσ. 126.
5. Χρυσάφη - Ζωγράφου Ξένα, "Παραδοσιακή αρχιτεκτονική στην Κορινθία, Τα αρχοντικά Τριζάλων και Γκούρας". Περιοδ. "Αίλυτος", τ. 2-3 (1993), 52-56 και τ. 4(1993), 98-99.
6. Μπουβή Άγγελου, Το Ιδρυτικό διάταγμα του Γυμνασίου Γκούρας, Δ.Ι.Κ.Μ., τ. 18 (1995), σ. 62.
7. Μιχόπουλου Σπύρου, "Γυμνάσιο Γκούρας - 50 χρόνια", "Αίλυτος", τ. 8-9 (1999), 55-57.

Δ. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

1. Θωμόπουλου Σωζ., Κορινθιακό βιογραφικό Λεξικό, Αθήνα 1969. (όπου και Φενεάτες).
2. Δρούγκα Αθανασίου, Βιογραφικό Λεξικό Φενεατών, Αθήνα 1988, σσ. 272.

Ε. ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. Κόλλια Σήφη, Ο Δημητριάδης Ιωακείμ ο από Φενεού, 1873-1959, Β' έκδ., Αθήνα 1976, σσ. 60.
2. Μπουγιούκου - Φενεάτη Τάκη, Γιάννης Καραχάλιος, ο Γκουριώτης, Αθήνα 1980, σσ. 77.
3. Μπαλαφούτα Γιάννη, Νίκος Ρέλλιας (1892-1969), Ο συνθέτης και ερμηνευτής του δημοτικού τραγουδιού, Αθήνα 1993.
4. Παπαγεωργίου Γ.Θ., "Δανιήλ Πετρούλιας από Συβίστα Φενεού, Αρχιεπίσκοπος Αργολίδος (1798-1872)". Ανάπτυξ από τα Πρακτικά του Β' Τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακών Ερευνών, 25-27/5/1994, σσ. 220-222.
5. Thomas F. Toftange, "Μεθόδιος Φούγιας. Αρχιεπίσκοπος πρ. Θουαίρων και Μ. Βρετανίας", Περιοδικό "Αίλυτος", τ. 6-7 (1995), σσ. 166-168.
6. Ψαρούλια Γ., "Παναγής Ψαρούλιας. Ένας καπετάνιος από τα καλύβια". "Αίλυτος", τ. 6-7 (1995), σσ. 161-164.
7. Μλονάτσου Νικ. Γερ., Αυτοβιογραφία. (Πολυγραφημένη έκδοση), Λουτράκι 1997, σσ. 73.

ΣΤ. ΟΔΟΠΟΡΙΚΑ

1. Μπουβή Άγγελου, Φενεός, Οδοπορικό, Αθήνα 1977, σσ. 112.
2. Μπουζιώτη Γιάννη, Οδοπορικό στην Ορεινή Κορινθία Αθήνα 1985, σσ. 127.

Ζ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

1. Μπουγιούκου - Φενεάτη Τάκη, Γη Φενεάτης, (Ποιήματα), Αθήνα 1972.
2. Βλαχογιάννη Γιάννη (Κρόνου), Γλυκά κελαδίσματα (Ποιήματα), Αθήνα 1992.
3. Βλάχου Ντίνας, Στον όχτο των πουλιών, Αθήνα 1993.
4. Βλάχου Ντίνας, "Ζήτω! Το Σχολείο κήλη!". Διήγημα. "Αίλυτος", τ. 6-7 (1995), σσ. 181-183.

5. Λύρα Δημ., Η ομίχλη στους φωτεινούς χορότοπους του κόσμου. (Φύση, ζωή, Ιστορία, παράδοση) "Δωδώνη", Αθήνα 1996, σσ. 309. (Δοκίμια)

Η. ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ

1. Βερυζίου Β. - Λειβαδίτου Γ. Ψαριανού Π., "Καρστικά φαινόμενα της Πελοποννήσου. Η πόλη της Φενεού". Ανάπτυπο από τα Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 5, εν Αθήνας, 1977, σσ. 67-82.
2. Καρασιπέρη Λεων., Αι κλιματικά συνθήκες της περιοχής Γκούρας - Κορινθίας, Αθήνα 1961, σ. 8.
3. Κομπιλήρη Δημ., "Η μεγάλη καταβόθρα του Φενεού. Μια απόπειρα εξερεύνησης" Περιοδικό "Αίπυτος", τ. 6-7 (1995), σσ. 176-177.
4. Λεονόδα Νίκου, "Το βατραχόδες Σπήλαιο "Γρύπα" Φενεού Κορινθίας". "Αίπυτος" τ. 6-7 (1995), σσ. 28-29.

Θ. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. ΝΕΟΙ ΠΑΛΜΟΙ, Γυμνασίου Γκούρας (1963-1966), Υπεύθυνος: Σήφης Γ. Κόλλιας (Γυμνασιάρχης).
2. Ο ΦΕΝΕΟΣ, Δελτίο Γυμνασίου - Λυκείου, Γκούρας, Υπεύθυνος Γ.Δ. Καστέλλος, Μαθηματικός, 1967-68, τεύχη 9-17. (Στα πρώτα 8 τεύχη υπεύθυνος ήταν ο Ιωάννης Λινωδής, φιλόλογος).
3. ΑΙΠΥΤΟΣ, Το περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού, τ. 15 (1997). Υπεύθυνος έκδοσης: Σπύρος Μιχόπουλος, τ. Επόπτης Δημοτικής Εκπ/σης.

Ι. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΗ ΦΩΝΗ, 1979-80. (Εκδότης: Χάρης Ξύδης).

ΙΑ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Δουλαβέρα Αριστείδη, "Νεότερη Φενεατική Βιβλιογραφία, (1950-1990)". Ανάπτυπο από τα Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών. (Κόρινθος 9-16/9/1990), τ. Γ', Αθήνα 1992-1993, σσ. 249-26.
2. Μπουβή Άγγελου, Κορινθιακή Βιβλιογραφία, (Έκδοση του Ιδρύματος Κορινθιακών μελετών, Κιάτο 1995, σσ. 16, (Όπου και βιβλία για τον Φενεό).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναλυτική παρουσίαση και αξιολογικές κρίσεις των περισσότερων εκδόσεων Βλ. στην εργασία μας: Αριστείδη Δουλαβέρα, "Νεότερη Φενεατική Βιβλιογραφία, 1950-1990", στα Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών τ. Γ', Αθήνα 1992-93, σσ. 249-263.
2. Βλ. βιβλιοκρισία μας στη "Φενεατική Φωνή", αρ. φύλλου 10, Δεκέμβριος 1972, σ. 2.
3. Βλ. κρίσεις μας για τον πρώτο χρόνο έκδοσής της στο φ. 12, Μάρτιος 1980, σ. 2.
4. Πληροφορίες για την περιοχή Φενεού μπορεί να αναζητήσει ο ενδιαφερόμενος και στα παρακάτω έργα:
 - Κουτίβα Σταύρου, Ιστορία της Κορινθίας, Αθήνα 1966.
 - Φούγια Μεθοδίου, Ιστορία της Αποστολικής Εκκλησίας Κορίνθου, Αθήνα 1968, Αθήνα 1996, από τις εκδόσεις "Νέα Σύνορα - Α.Α. Λιβάνη).
 - Γριτσόπουλου Τάσου, Εκκλησιαστική Ιστορία και Χριστιανικά Μνημεία Κορινθίας, τ.Α, Ιστορία, Αθήνα 1973.
 - Κορδώνη Μιχάλη, Συμβολή στην Ιστορία και Τοπογεωγραφία της περιοχής Κορίνθου στους Μέσους χρόνους, Διδακτορική διατριβή, Βιβλ. Καρφία, Αθήνα 1981.
 - Δελτίο του Ιδρύματος Κορινθιακών Μελετών (τεύχη 21), σε γενικότερες εργασίες για την Κορινθία.
 - Περιοδικό "Αίπυτος" (τεύχη 17) σε διάφορα μελετήματα.

Αριστείδης Ν. Δουλαβέρας

Δ.Φ. Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων

Είπαν - Έγραψαν

για τον “Αίπυτο”

Θα χρειάζονταν αρκετές σελίδες για να καταχωρήσουμε και εδώ όσα εγκομιστικά ελέχθησαν σε ραδιοφωνικές εκπομπές ή όλα όσα εγράφησαν στις Αθηναϊκές Εφημερίδες για τα δύο τελευταία τεύχη του Αίπυτου και κυρίως για το αφιέρωμα στο Σικυνίο γλύπτη Λύσιππο. Γι' αυτό και τα πιο πολλά θα τα σημειώσουμε μόνο ως αναφορές. Θα παραθέσουμε όμως τα κείμενα των επιστολών που είχαν την καλοσύνη να μας στείλουν δύο ευγενικές φίλες του περιοδικού, οι κυρίες Μαρία Κασίμη - Σούτου και Ειρήνη Ιωάννοβιτς καθώς και τα σημειώματα που έγραψαν οι δημοσιογράφοι: Ηλίας Προβόπουλος στη στήλη του “Μικρές Πατρίδες στην Ελευθεροτυπία όπου παραθέτει και φωτογραφία του εξωφύλλου και Σταμίτης Μαυροειδής στη στήλη του “Περιοδικός” στην Αυγή.

“Στοργικά κράτησα στα χέρια μου το περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού “Αίπυτος”. Και ύστερα συγκινήθηκα διαβάζοντας τις σελίδες του που αποπνέουν άρωμα ευθύνης, συγκινησιακής φόρτισης, ευλαβικής προσέγγισης στο πολιτιστικό “γεγονέναι” και προσπάθεια ευαισθητοποίησης για το πολιτισμικό “δέον γενέσθαι”.

Απαιτείται πράγματι ένας διαρκής αγώνας για την κάλυψη των αναγκών έκδοσης που γίνεται τιτάνειος στα ζητήματα ενημέρωσης για τόπους γνωστούς - άγνωστους που ως τόσο τους οφείλουμε πολλά: Γλώσσα - ήθη- έθιμα - θρησκεία (Ναι και θρησκεία!) - σκέψη- προβληματισμό, δηλαδή όλο το πολιτιστικό και πολιτισμικό μας D.N.A.

Διαβάζοντας τις σελίδες του για άλλη μια φορά διαπίστωσα τι σημαίνει αδηφάγο πολιτιστικό κύτταρο και θυμήθηκα τη σοφή συμβουλή ενός πανεπιστημιακού μου δασκάλου του καθηγητή Σπύρου Μαρινάτου: “Όπου πηγαίνετε πρώτα θα μαθαίνετε από τους ντόπιους, την καλλίτερη και ασφαλέστερη πηγή για τη γνώση”.

Είναι πραγματικά ατύχημα που η πολιτεία μας δεν ενδιαφέρεται ουσιαστικά για την ενίσχυση και την προώθηση τέτοιων πρωτοβουλιών οι οποίες στην ουσία κατακρατούν αλλά και εκπέμπουν τη γνησιότητα της ντοπιολαλιάς, καθοριστικού παράγοντα για τη συνέχεια αυτού του Έθνους.

Είναι ευτύχημα που ο “Αίπυτος” δεν ακολουθεί τα στερεότυπα της γνώσης. Έτσι δεν τυποποιείται ως ακαδημαϊκό προϊόν. Έχω υποσχεθεί στον εκδότη του αγαπητό κ. Μιχόπουλο ένα μικρό άρθρο για την περιοχή κάλυψης και ευθύνης του “Αίπυτου”. Θα είναι ιδιαίτερη τιμή μου η φιλοξενία του όποιου πονήματος μου στις σελίδες του.

Μαρία Κασίμη - Σούτου

Αρχαιολόγος

“Εμαθα για τον Λύσιππο, χάρη στην ευγενική σας χειρονομία να μου στείλετε το τεύχος του περιοδικού σας, όπου και το αφιέρωμα.

Για τον Λύσιππο είχα ακούσει και όπως τόσο και είχα ξεχάσει. (Όπως εξάλλου το θέλει ο τρόπος που μας ανατρέπει η παιδεία μας).

Η αναξωπύρωση του ενδιαφέροντός μου -με αφορμή μια μικρή εκδρομή στα μέρη σας- με οδήγησε να επισκεφτώ τη Σικυνία. Και η επίσκεψη αυτή ήταν που μου ξαναθύμισε τη σύνδεση ανάμεσα στα πρόσωπα, στα έργα και στους τόπους. Όσο για τη δια-

χρονική εμβέλεια του τόξου τους, αναντίρροπη η πολύτιμη αξία της.

Έτσι για άλλη μια φορά σε καλή χρονική στιγμή, πάλι - "ΚΑΙΡΟΣ" - πήρα την ευκαιρία να έχω τη χαρά- αλλά και τη θλίψη - να στοχαστώ στην ανέανη γοητεία της αρχαιοελληνικής έκφρασης.

Η δραστηριότητά σας αυτή να εκδίδετε ένα καλαίσθητο περιοδικό με θέματα σχετικά με την πολιτιστική ιστορία του τόπου σας, δίνει παλμό στα νήματα που μας δένουν σαν Έλληνες, αλλά προπάντων σαν ανθρώπους. Έτσι δεν έχω παρά να σας εκφράσω την εκτίμηση που νιώθω πάντα για εκείνους που όχι μόνο έχουν ιδέες, αλλά βρίσκουν και τρόπους να τις υλοποιούν.

Ειρήνη Ιωάννοβιτς

Στις Εφημερίδες και τα Περιοδικά

Χωρίς τη γνώριμη εικόνα του κυκλοφορεί το καινούργιο τεύχος της Στυμφαλίας και του Φενεού "Αΐπυτος". Ωστόσο, αυτή η απουσία της συνηθούς θεματογραφίας του αναπληρώνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Το περιοδικό είναι εξ ολοκλήρου αφιερωμένο στο Σικυνώνιο γλύπτη του 4ου π.Χ. αιώνα Λύσιππο.

Το σκεπτικό ετούτης της παρουσίασης είναι απλό: Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει στα ελληνικά καμιά μονογραφία για τον μέγιστο αυτό Σικυνώνιο καλλιτέχνη.

Σταμάτης Μανροειδής (Αυγή 1-2-98)

Σπονδαίοι άνθρωποι φύτεψαν σε κάθε γωνιά της Ελλάδας. Από της Σικυνώνας τη γη ο γλύπτης Λύσιππος, ένας από τους κορυφαίους.

Το προσεγμένο περιοδικό της Στυμφαλίας και του Φενεού, (Ψυχή της έκδοσης, ο Σπύρος Μιχόπουλος), έκπληξη για τα γραμμάτια της ενδοχώρας, κυκλοφορεί με ειδικό αφιέρωμα στο Σικυνώνιο γλύπτη **Λύσιππο**. Η συγκέντρωση κειμένων σ' αυτό το τεύχος, "αποσκοπεί να τον φέρει πιο κοντά στους σημερινούς Σικυνώνιους και γενικότερα στους Κορίνθιους και ίσως αποτελέσει χρήσιμη βιβλιογραφική παραπομπή ή αναφορά για τυχόν ενδιαφερόμενους.

Ηλίας Προβόπουλος (Ελευθεροτυπία 31-1-98)

Εκτός από τα δημοσιογραφικά σημειώματα που παραθέσαμε, επαινετικές αναφορές και κολακευτικά σχόλια για τον "Αΐπυτο" δημοσίευσαν οι αθηναϊκές εφημερίδες: Καθημερινή (8-11-97) Βήμα (15-2-98), Ελευθεροτυπία (16-1-98) και Έθνος (17-1-98) και τα περιοδικά: Περίπλους (τ. 44), Δελτίο του Ι.Κ.Μ. (τ. 22) και τα Μπασιώτικα (τ. 25).

Και στο ραδιόφωνο

Το τελευταίο τεύχος του "Αΐπυτου" (αφιέρωμα στο Λύσιππο) παρουσίασε σε εκπομπές του και το κρατικό ραδιόφωνο. Στο πρώτο Πρόγραμμα της ΕΡΑ στην εκπομπή "Φουαγιέ του Πρώτου" η **Έλενα Πολίτη** (15-1-98). Στο Δεύτερο Πρόγραμμα στην εκπομπή "Ελεύθερες διαδρομές" οι **Δ. Παπαχρήστου** και **Π. Μανταίος**. (25-1-98). Στο Τρίτο Πρόγραμμα στην εκπομπή "Καλειδοσκόπιο" ο **Μιχάλης Μήτρας** (3-3-98).

Εκφράζουμε προς όλους θερμές ευχαριστίες, για τα καλά τους λόγια.

“ΑΙΛΥΤΟΣ” – ΕΤΟΣ ΕΚΤΟ

Το ότι ο “Αίλυτος”, παρά τις πάσης φύσεως δυσκολίες που αντιμετωπίζει, επιβιώνει εδώ και έξι χρόνια, το οφείλει στην αγάπη που του δείχνουν οι λίγοι αλλά σταθεροί συνδρομητές του και μερικοί φίλοι που όπως λένε οι δημοσιογράφοι έχουν γίνει οι “Fans” του περιοδικού και το στηρίζουν με τις εισφορές τους.

Ανάμεσά τους και κάποιοι γενναιοδωροι χορηγοί και βέβαια, το έχουμε ξαναγράψει και το επαναλαμβάνουμε και το Πολιτιστικό και Τεχνολογικό Ίδρυμα της Ε.Τ.Β.Α. που μας προσφέρει επί μονίμου σχεδόν βάσεως σημαντική υλικοτεχνική υποστήριξη.

Ως τόσο στην έκδοση του τεύχους αυτού που λόγω καθυστέρησης βγήκε διπλό -στις καθυστερήσεις σας έχουμε πλέον συνηθίσει- συνέβαλε και η κοινότητα Γκούρας η οποία, με ισχυρό επωφέλεια μας, έδωσε τη δυνατότητα του αφιερώματος στο Φενεό.

Τους ευχαριστούμε όλους πολύ.

Χορηγίες και Εισφορές για τον Αίλυτο

Κοινότης Γκούρας	200.000	Κορδαλής Κων/νος	5.000
Γκότης Γεωργία	20.000	Κασιάς Σωτήριος	10.000
Δρόλιας Δημήτρης	50.000	Λύρας Δημήτριος	10.000
Κασιάς Γεωργ.	50.000	Λαζανάς Βασ.	10.000
Λέγγας Κων/νος	50.000	Μητροπούλος Ιωάν.	10.000
Μπιτσάκος Σπύρος	50.000	Μιχαλοπούλου Κων/να	10.000
Παπαϊωάννου Αθαν	30.000	Μπούγος Πάνος	5.000
Σαράλας Σωτήρης	150.000	Ορφανός Χρήστος	5.000
Καμπίρης Γεωργ. & Ελένη	25.000	Ράπανος Δημητρ.	10.000
Οικονομίδης Χρήστος	15.000	Ρέλλια Εντέρπη	5.000
Παρούση Νίκη	20.000	Σιαβέλης Θέμιστ.	5.000
Αρχ. Φενεού Σύλλογος	10.000	Σταθούλη Ελένη	5.000
Βλαχογιάννης Γιάννης	5.000	Τασιόπουλος Δημητρ.	10.000
Γαρούφης Σπύρος	5.000	Τσάχαλης Ιωάννης	5.000
Γούση Ευγενία	5.000	Χαβιάρα Σεβαστή	5.000
Καλαντζή Πόλυ	7.000	Χρυσανθόπουλος Σπύρος	10.000
Κοΐζας Αναστ.	8.000		

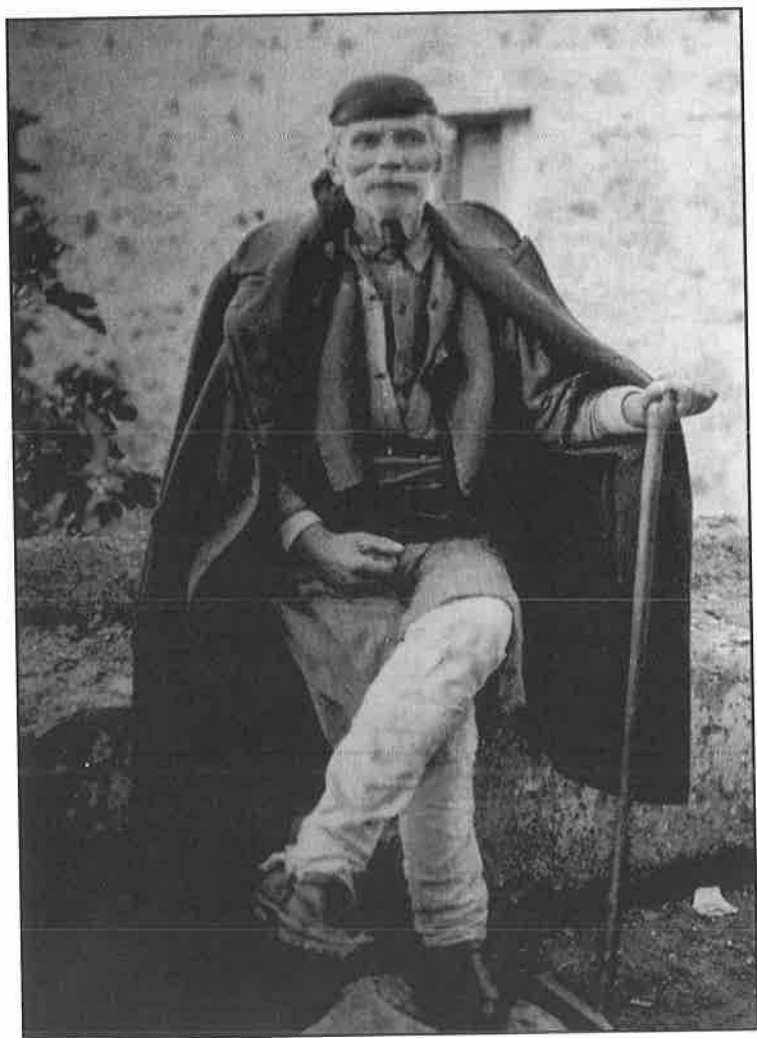
Έστειλαν τη συνδρομή τους

Ανδρεάδης Ματθαίος, Βιβλιοθήκη Χαλάστρας, Δάρης Κων/νος, Δέμης Μιχάλης, Καρμόγιαννης Χρήστος, Καπέλλος Θεμιστοζλ., Καραχάλιος Ευγεν., Κυριαζόπουλος Βασ., Κοσμάς Λάμπρος, Μητροπούλου Βασιλ., Μπεκάρης Δημητρ., Παπανικολάου Γεωργ., Παπαχρήστου Ευαγγελία, Πηγαδιώτη Κατίνα, Πηγαδιώτη Χρυσούλα, Ραϊζη Λουίζα, Ρέλλια Πανώρια, Σαράλα Ασπασία, Τούσουλη Ελένη.

ΑΪΠΥΤΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

Φι νεότης γέροντας μιας άλλης εποχής.

(Από το φωτογραφικό αρχείο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου).

Ο “ΑΪπυτος” διατίθεται στην Αθήνα από τα βιβλιοπωλεία: “Της Εστίας” Σόλωνος 60, “Ελευθερουδάκη” Πανεπιστημίου 17, “Δωδώνη” Ασκληπιού 3, “Πολιτεία” Ασκληπιού 1, “Σπινός” Μαυρομυχάλη 7, “Παρουσία” Σόλωνος 94 και στο Κιάτο από το βιβλιοπωλείο Πάνου Ανδροούτσου.

